

Horváth Márta

**A FAIRE igével alkotott főneves szó~~sz~~erkezetek (V+N)
frazologizálódása**

/Bölcsészdoktori értekezés/

Nyíregyháza

1996

1. BEVEZETÉS.....	1
1.1. A munka jellege, célja, vizsgálati módszere	1
1.2. A vizsgálati szempontok kiválasztása	3
2. FRAZEOLÓGIA A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN	8
2.1. A frazeológia, mint nyelvészeti diszciplína	8
2.1.1. A frazeológia és lexikológia viszonya	8
2.1.2. A frazeológia és a stilisztika kapcsolata	9
2.1.3. A frazeológia és lexikográfia kapcsolata	9
2.1.4. A frazeológia és a szintakszis viszonya	10
2.2. A frazeológia és a folklór kapcsolata	10
2.3. A francia frazeológiai kutatások története	11
2.3.1. A frazeológia tárgya	12
2.3.2. A frazeológiai tartomány értelmezése	16
2.4. A magyar frazeológiai kutatások története	18
2.5. A francia és magyar frazeológiai irodalom egybevetése	22
2.6. A francia frazeologizmusok megismertetése, kutatása Magyarországon	25
3. A FAIRE IGÉVEL ALKOTOTT FŐNEVES SZÓSZERKEZETEK FRAZEOLÓGIZÁCIÓJA	26
3.1. A FAIRE tranzitív ige szótári jelentései	26
3.2. A [FAIRE+N] szerkezetű szabad szókapcsolatok	29
3.3. A FAIRE _{op} N(<V) szerkezetű szókapcsolatok	31
3.3.1. A FAIRE _{op} N(<V) szerkezetű szókapcsolatok transzformációs elemzése	31
3.3.2. A FAIRE _{op} N(<V) szerkezetű szókapcsolatok szintaktikai csoportosítása	35
3.3.3. A FAIRE _{op} N(<V) szerkezetű szókapcsolatok szemantikai helyettesítése	46
3.4. A [FAIRE+N _{art0}] szerkezetű állandósult igés szókapcsolatok (ÁSZ)	49
3.4.1. Nem cserélhető, bővítmény nélküli ÁSZ-ok	54
3.4.2. Nem cserélhető, bővíthető ÁSZ-ok	65
3.4.3. Cserélhető, bővíthető ÁSZ-ok	83
3.4.4. A tranzitivitás kérdése ÁSZ-okban	90
3.4.5. A zéró determináns szerepe	94
3.4.6. Az ÁSZ-ok egy igével való egyenértékűsége	97
3.4.7. Az ÁSZ-ok frazeológiai szintjei	99
4. ZÁRSZÓ.....	105
JEGYZET.....	I
FÜGGELÉK	VIII
BIBLIOGRÁFIA	XXVI
RÉSUMÉ	XXI

1. BEVEZETÉS

1. 1. A munka jellege, célja, vizsgálati módszere

A dolgozat a szinkronnyelvészeti vizsgálatok körébe sorolható. A vizsgálat tárgyának középpontjában a FAIRE ige áll, amelyet a legrégebb francia akadémiai szótár, a XVII. századi Furetière is a legelterjedtebb igének tart. Mint afféle "*verbe de poubelle*", a szókészlet szinte minden elemével képes kapcsolatra lépni. A kapcsolódási lehetőségek terjedelmes volta miatt a FAIRE igével alkotott szókapcsolatok közül csak a [FAIRE+NOMEN] szerkezetű szókapcsolatok vizsgálatára vállalkozunk, nyomon követve azt a folyamatot, amelynek során a FAIRE mint univerzális, cselekvést kifejező ige a hozzákapcsolt nominális elemmel a lexikalizálódásnak a legmagasabb szintjére jut, frazémává válik. A szemantikai integráció folyamatának vizsgálatát a különböző nyelvekben legnagyobb gyakorisággal előforduló igék esetében részint a szakirodalmi feldolgozatlanságuk és a nyelvoktatásban oly fontos használhatóságuk indokolja.

A szókapcsolatok jelentésvizsgálata a frazeológia kutatási területéhez tartozik. A frazeológia mint önálló nyelvészeti diszciplína az alapproblémák azonossága mellett tipológiailag sok egyezést, megfelelést, hasonlóságot mutat az egyes nyelvekben. A frazeológiai szakirodalom tanulmányozása során magunk is ezt tapasztaltuk, ugyanakkor meggyőződünk arról, hogy milyen különbségek vannak a terminológiában, a frazeológia tárgyának és tartományának értelmezésében. Az első fejezetben átfogó képet szándékozunk adni a francia és a magyar frazeológiai kutatásokról, érintve egyben a frazeológia kapcsolódási pontjait a nyelvtudomány többi diszciplínájával.

A második fejezetben a [FAIRE+N] szókapcsolatok frazeologizációjának útját követjük nyomon az általunk felállított hipotézis alapján. A FAIRE tranzitív ige szótári jelentéseiből kiindulva, az igével alkotott szabad

szókapcsolatokban a [FAIRE+N] operátor igés szerkezetek szintaktikai, szemantikai elemzésén keresztül kísérjük végig a jelentésintegráció folyamatát a [FAIRE+N_{artØ}] állandósult szókapcsolatok bonyolult és ellentmondásos rendszerén át az idióma szintig.

A leíró szempontú vizsgálat során megkíséreljük a [FAIRE+N_{artØ}] szerkezetű állandósult szókapcsolatok osztályozását a bővíthetőség és az alkotóelemek felcserélhetősége alapján. A zero determináns és a tranzitivitás kérdéskörét érintve választ kívánunk adni a frazeologizáció során lezajló folyamat mibenlétére, belső törvényszerűségeire. Eme törvényszerűségek általános érvényűek minden lokuciós ige és a hozzájuk kapcsolódó N viszonyában.

*"Le verbe FAIRE se signale par un haut degré
de généralité dans l'échelle de l'ensemble des verbes."*

/Muller 1979, 366/

1. 2. A vizsgálati szempontok kiválasztása

Ingoványos talajon mozog a kutató, aki egyetlen ige köré építi vizsgálatát. Az igék világában ez a kísérlet kudarcra ítélt, ha a vizsgálandó ige előfordulását tekintve, a nyelvhasználat szintjén nem rendelkezik gyakorisági mutatóval. A monoszemikus igék ennek alapján kiesnek a vizsgálat lehetősége alól. Érdemben a poliszém igék csoportjából kerülhetnek ki azok, amelyeknek esélyük van arra, hogy valamilyen vizsgálatnak vessék alá őket. A gyakorisági szótárok adatai alapján a francia nyelvben az ÊTRE, AVOIR és a FAIRE igék előfordulási száma a legnagyobb a megadott sorrendben.

Fel kell tennünk a kérdést, vajon mi a jelenség magyarázata? Míg az ÊTRE, AVOIR igék - mint a francia igerendszer két oszlopa - elsősorban grammatikai funkciójukban nélkülözhetetlen építőkövei az igeidők, igemódok kifejezésének, addig ugyanez a FAIRE ige esetében, legfeljebb viszonylag szűk korlátok közé szorítva mondható el.

A FAIRE ige előfordulásának gyakoriságát nem magyarázhatjuk a nyelvhasználatban a grammatikai szervező szerepével. A FAIRE ige esetében a jelentés felőli megközelítés adja az egyedüli lehetőséget, hogy választ kapjunk a feltett kérdésre. A cselekvést legáltalánosabb módon kifejezni tudó FAIRE ige a szókincs több ezer nominális elemével képes kapcsolatba lépni, amelyekkel együtt tudja az éppen adott cselekvést kifejezni.

Magyarázatot keresünk arra, hogy van-e valamilyen különbség, és ha van, miben rejlik az a véletlenszerűen kiemelt [FAIRE+N] szókapcsolatok között.

faire la tarte	elkészíti a tortát
faire le diagnostique	felállítja a diagnózist
faire peur	megijeszt vkit
faire tapisserie	petrezselymet árul

Hogy választ kapjunk a feltett kérdésekre, a vizsgálat során megkeressük, hogy milyen fokozatai vannak a frazeologizációnak a [FAIRE+N] szókapcsolatokban. Vállalva a tévedés kockázatát, felállítunk egy hipotézist a frazeologizáció különböző szintjeiről. Feltárjuk a [FAIRE+N] szókapcsolatok szintaktikai, szemantikai jellemzőit.

A [FAIRE+N] frazeologizációját a következő ábrán szemléltetjük:

4. szint	FAIRE flèche de tout bois	idiómák /minden követ megmozgat/
3. szint	FAIRE peur	állandósult szókapcsolatok /megijeszt/
2. szint	FAIRE une analyse	operátor igés szerkezet /elemzést végez/
1. szint	FAIRE une maison	szabad szókapcsolat /házat épít/

1. szint: A szabad szókapcsolatokban a FAIRE mint tranzitív ige megtartja teljes értékű igei szerepét és egyenrangúságát a névszói tárgyával. Erről meggyőződhetünk, amennyiben a FAIRE igét helyettesítjük a BÂTIR, CONSTRUIRE igékkel. Ezen a szinten a passzív átalakítás nem ütközik akadályba, a névszói tárgy pronominalizálható.

2. szint: A FAIRE igének van egy olyan "állapota" amikor már nem egy "*prédicatif plénier*", mert szerepe a jelentés szempontjából csak a hozzá csatolható főnevek közti szelektálásra korlátozódik; ez utóbbiak adják az igazi jelentését az így keletkezett igés szókapcsolatoknak. Az operátor ige nem helyettesítődik, hiszen a deverbális főnév alakul át igévé. A FAIRE ige tranzitivitásához nem fér kétség, a cselekvő ige szenvedővé alakítható.

faire l'analyse de qc	analyser qc
faire le remplacement de qc	remplacer ~~de~~ qc
faire la rénovation de qc	rénover qc

J

3. szint: Átlépve a második szintet a FAIRE igét szubdukciós helyzetben találjuk. A szubdukció fogalmát GUILLAUME alkotta meg és használta mint szakkifejezést a *"Leçons de linguistique de Guillaume"* kötetében. A fenti jelenséget a következőképpen magyarázza:

"La translation de la limite du verbe de langue à un verbe de langage élargi est devenue un procédé de construction dont la langue a fait un vaste usage. "

/Guillaume 1992, 42/

Szubdukciós helyzetbe olyan igék kerülhetnek, amelyekben az általuk kifejezett cselekvést az általánosítás legmagasabb foka jellemzi. Minél magasabb ez a szint, annál kevésbé képes önmagában funkcionálni, azaz annál inkább szüksége van egy másik szóra a valóság viszonyainak kifejezésére.

A FAIRE preuve, TENIR tête, PRENDRE feu, RENDRE justice típusú állandósult igés szókapcsolatokban a FAIRE, PRENDRE, TENIR, RENDRE ... igékben a teljes jelentés kialakulásának folyamata nem fejeződik be a nyelv szintjén. Bár az igék formailag teljesek maradnak de a teljes jelentésből hiányzó rész (M-q matière diminuée) kompenzációt követel. Az igéhez csatolt főnév (q) pótolja ezt a hiányt, aminek következtében egy két szóból álló igét kapnak. GUILLAUME nyomán ekképpen mutatható be:

	côté matière		côté forme
faire	M-q		F
preuve	q		
ensemble	M	+	F

Az igék dematerializációja érzékletesen megnyilvánul a fentebb felsorolt igék mellett. A szubdukciós folyamatban résztvevő leggyakoribb igék jelentése messze eltávolodik az eredeti lexikális jelentéstől a szubdukció során keletkezett kéttagú igék jelentéséhez viszonyítva. A lejátszódó folyamatot GUILLAUME a következőképpen írja le:

"Dans une expression comme FAIRE preuve, la dématérialisation du verbe FAIRE a créé en lui un vide assez grand pour y loger l'idée, 'preuve' en tant que matière de restitution. Le mot 'preuve' s'intègre donc au verbe de langage. Il n'a pas d'autonomie et conséquemment pas de réalisation formelle propre, ce dont témoigne l'absence de l'article".

/Guillaume 1992, 43/

A nyelv igéje ezáltal válhat a beszéd igéjévé, amelynek matematikai képlete a következő:

FAIRE [(F + (M-q) + PEUR (F-q) + M] = 1 (un entier de langage)

MOIGNET szerint:

"Il existe un processus de subduction par lequel tel verbe peut être évoqué à différents états de sa propre sémantèse. La subductivité ésotérique se manifeste ainsi à l'intérieur de la sémantèse verbale.

La subduction est ainsi créatrice de valeurs sémantiques du verbe par lesquelles celui-ci est de moins en moins en rapport avec l'expérience de l'univers et de plus en plus le signifiant de mouvements fondamentaux de la pensée."

/Moignet 1974, 264/

A szubdukciós helyzetben lévő igéket a teljes jelentésű igékhez viszonyítva úgy tekintjük, mint azok szemantikai előfeltevéseit. Az igék olyan jelentésszádiumairól van tehát szó, amelyekben az alakfejlődés teljessé vált míg mielőtt a fogalmi fejlődés lezárult volna. Ezen a szinten az igét kísérő nominális elem szerkezetileg és szemantikailag szorosan kötődik az igéhez (locution

verbale) vele egész egységet alkot. Az igével való összeforrottság mértékét formailag a nominális elem determináltsága határozza meg. A jelentésintegráció folyamata is nyomon követhető. A FAIRE igével alkotott állandósult szókapcsolatokban az igei tagnak nincs önálló jelentése, csupán nyelvtani szerepe van. A mellette álló névszó kétféle módon hat szemantikailag az igés szókapcsolat jelentésére. Az első lehetőség szerint az egész kifejezés részben egyetlen a szókapcsolat nominális eleméből képzett igéjével, vagy a szókapcsolat jelentésének megfelelő más igével, vagy igés szókapcsolattal helyettesíthető.

A szenvedő szerkezetre való transzformálás nem lehetséges többé.

"La valeur plénière de FAIRE se laisse apercevoir en perspective".

/Moignet 1974, 273/

/1/ faire peur à q (megijeszt vkit) = effrayer q

/2/ faire horreur à q (megrémt vkit) = horrifier q

/3/ faire obstacle à qc (meggátol vmit, megakadályoz vmit) = empêcher^q de + inf

4. szint: A "FAIRE flèche de tout bois" szólásban az ige a névszói elemekkel immár elválaszthatatlan szemantikai és szerkezeti egységet alkot. A nominális elemek az igével szerkezetileg zárt egységben, részekre nem bontható, komplex egészben az átvitt értelmű és képes jelentésen keresztül eredeti lexikális jelentésüket elveszítve fokozatosan jutnak el az idiomatikus jelentésig. Ezen a szinten a természetes szinonimák már nem a szavak, hanem a frazeológiai egységek között keresendők. A fenti szólásban tehát igazi idiómával van dolgunk, amely készen kapott építőköve a nyelvnek, s amelynek a jelentése eltér a tagok puszta jelentésösszegétől. Szinonímája lehet: FAIRE feu des quatre fers vagy, FAIRE feu des quatre pieds.

"Le verbe FAIRE a subi une lexicalisation estompant l'autonomie des éléments composants".

/Moignet 1974, 273/

A FAIRE ige lexikalizálódásának folyamatát a [FAIRE+N] szókapcsolatokban a vázolt koncepció alapján végezzük a továbbiakban.

2. A FRAZEOLÓGIA A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN

2.1. A frazeológia, mint nyelvészeti diszciplína

A XX. században nagy fejlődésnek indult és fokozatosan önállósult nyelvészeti diszciplína, a frazeológia egy nyelv különböző mértékben kötött alkotóelemekből álló kifejezéseit, szókapcsolatait vizsgálja.

Minden szókapcsolat nyelvi jelenség és vizsgálatuk épp ezen oknál fogva a nyelvtudomány feladata. A nyelvtudománynak három esetleg négy olyan diszciplínája is van, amelyek kérdéskörébe a frazeológiai egységek vizsgálata beletartozik.

2.1.1. *A frazeológia és a lexikológia viszonya*

A frazeológiai egységek, mint a szóhoz hasonló közlésbeli egységek részét képezik a lexikológiai kutatásoknak. Nyelvünk lexikai elemeinek vizsgálatával foglalkozó művekben viszonylag kevés szó esik a frazeológiai egységekről. SZABÓ DÉNES: A mai magyar nyelv c. egyetemi jegyzetében (1955) aránylag részletesen szól a frazeológiai kapcsolatokról. KÁROLY SÁNDOR a jelkapcsolatok jelentésének leírási módjaira ad javaslatot az Általános és magyar jelentéstan című munkájában. (Budapest, 1970, 388-396) JUHÁSZ JÓZSEF a szavak és a frazeológiai egységek szemantikai és funkcionális hasonlóságait és különbségeit jellemzi számos tanulmányában. O. NAGY GÁBOR munkássága kiterjedt a frazeológia egyéb területére, a szólások, közmondások mellett az állandó szókapcsolatok, a kötött nyelvi egységek rendszerének vizsgálatára.

2.1.2. *A frazeológia és a stilisztika kapcsolata*

Az állandósult szókapcsolatok vizsgálata a lexikológián kívül beletartozik a stilisztika kutatási körébe is. A beszéd szempontjából az állandósult szókapcsolat is csak olyanféle eszköz, mint a szó, azaz nyelvtani alakjában szintaktikai viszonyaiban a frazeológiai egység már magában foglalja a szóelemeket és így mintegy magasabb szinten válik olyan stilisztikai eszközzé, mint amilyen eszközöket felhasznált. A frazeológiai egységeknek is van stílusuk, ami magának a nyelvnek a stílusa, mivel azok stilisztikailag kollektív érvényűek, konkrét példái annak a nyelvközösségnek, amely a nyelvvel együtt sajátítja el azokat és magáénak érzi.

2.1.3. *A frazeológia és a lexikográfia kapcsolata*

A szótáríró számára a gyakorlat szintjén fogalmazódik meg a kérdés, hogy lexémaként szerepeljen a szótárban a kifejezés, vagy alkalmi szókapcsolatként, külön szócikket érdemel-e szemantikai jellege miatt vagy a címszó valamely jelentéséhez kapcsolja-e, vagy inkább a kiegészítő részbe építse-e be az illető kifejezést nyelvi és stilisztikai jellegének megfelelően. A kérdés eldöntéséhez fel kell bontania a kifejezést és meg kell állapítani, hogy felcserélhetők-e a kifejezés szavai más szavakkal, szinonímákkal a kapcsolat jelentésének megváltozása nélkül. A lexikográfusnak tehát a lexéma jellegű kifejezéseket egyedi vizsgálat alapján kell kategorizálnia.

2.1.4. A frazeológia és a szintakszis viszonya

A frazeológiai egységek esetében szókapcsolatokról, szótári szempontból lexémákról van szó, nem pedig szószerkezetekről, szintagmákról. A frazeológiai egységek sajátos nyelvi szerepe nem magyarázható meg azzal a nyelvtani viszonytal, amely szóelemeiket egymáshoz kapcsolja, azonban nyilvánvaló az a tény, hogy frazeológiai egységek egyúttal szószerkezetek is, amelyek tagjai szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, mint az alkalmi szókapcsolatok és rájuk is érvényesek az összetételekre jellemző szintaktikai kritériumok: ha igés kifejezés a frazeológiai egység, - *felkapja a vizet*- a tranzitív igét nem követheti más a magyarban, mint egy tárgyragos főnév, valamint a tárgy szerepű főnév nem kaphat külön jelzót. A szemantikai egybeforrottság határozza meg a szerkesztéstani kötöttséget. A franciában a tárgyat a helye azonosítja. Hasonlóképpen nem kaphat jelzót állandósult szókapcsolat volta miatt- *prendre la mouche*.

2. 2. A frazeológia kapcsolata a folklórral

Mivel a közmondások, szólások az állandósult szókapcsolatok közé tartoznak, érthető, hogy a folklorisztika elsősorban a hagyománytartalmuk iránt érdeklődik, azok különböző eredetét, típusait igyekszik feltárni. A parömiológiai kutatások a közmondások, szólások történeti jellegét vizsgálják. ERDÉLYI JÁNOS: Népdalok és mondák, (Pest, 1846-48) valamint Magyar közmondások című munkáival (Pest, 1851) úttörőmunkát végzett e téren. O. NAGY GÁBOR: Mi fán terem (Budapest, 1961, 1965) című több kiadást megért művében 350 elhomályosult eredetű szólásmondás keletkezésének titkait tárja fel. Nyelvészek és folkloristák kutatási területe rokon egymással, a különbségek a kutatási szempontokban mutathatók ki.

2.3. A francia frazeológiai kutatások története.

A nyelvtudományban BALLY a megalapozója a frazeológiának, mint nyelvészeti diszciplínának. A frazeológia elnevezés BALLY: Précis de stylistique française című művének, La Phraséologie c. fejezetből ered. (Genève, 1905). A francia nyelvész a fent említett művében rakta le és a Traité de stylistique française (Heidelberg, 1909) című munkájában fejtette ki a frazeológiára vonatkozó téziseit. BALLY művei nagy hatással voltak mind a francia, mind a szovjet, mind a magyar frazeológiai kutatásokra és nagymértékben hozzájárultak a leíró frazeológia kialakulásához. A szakirodalom tanulmányozása során zavaró bőségben találkozunk a megnevezések sokféleségével: SZÓLÁS (locution) /1/, FRAZEOLÓGIAI EGYSEG (unité phraséologique) /2/, SZÓLÁSMÓD (locution toute faite), SABLONKIFEJEZÉS (cliché) /3/, LEXIKOLÓGIAI EGYSEG (unité lexicologique) /4/, FRAZEOLÓGIAI FORDULAT (locution phraséologique), FRAZEOLÓGIAI EGYSEG (unité phraséologique) /5/ ÖSSZEFORRT SZÓKAPCSOLAT (groupe agglutiné). Az alábbi megnevezések is gyakoriak: IDIÓMA (idiome) /6/, ÁLLANDÓSULT SZÓKAPCSOLAT (expression figée), FRAZÉMA (phrasème) /2/, FRAZEOLOGIZMUS (phraséologisme) /2/, LEXIKALIZÁLT EGYSEG (unité lexicalisée) /7/, GALLICIZMUS (gallicisme) /8/ KOMPLEX LEXIKAI EGYSEG (lexie complexe) /9/. A szovjet kutatók terminológiájában használatos megnevezések: FRAZEOLÓGIAI KIFEJEZÉS, FRAZEOLÓGIAI EGYSEG, ÁLLANDÓSULT SZÓKAPCSOLAT, FRAZEOLÓGIAI FORDULAT, IDIOMATIKUS SZÓKAPCSOLAT.

A különböző megnevezések mögött lényeges tartalmi különbség rejlik: a frazeológia tárgyának mivolta és tartományának terjedelme.

2.3.1. A frazeológia tárgya

A frazeológia tárgyának vizsgálata a frazeologizmusok mibenlétének meghatározását vonja maga után. E vizsgálat során a frazeológiai egységek sokféle értelmezésével találkozunk. A meghatározások közös és eltérő vonásokat mutatnak. Általánosan elfogadott tény, hogy a frazeológiai egység állandósult szókapcsolat, ily módon elkülönül a szótól és a szabad szerkesztésű szókapcsolattól. Ez utóbbit produkálja a beszélő, alkalmilag szerkeszti, a frazeológiai egységeket pedig reprodukálja, mint a nyelv készen kapott kifejezéseit.

BALLY (1905) jellemzi a frazeológiai egységek kialakulásának folyamatát és egyben meghatározza a frazeológia tárgyát. /10/

"A gondolatainkat szókapcsolatokkal fejezzük ki... az egy fogalmat kifejező szócsoporthoz olyannyira tudnak azonosulni azzal a fogalommal, hogy az egész kifejezés újjáalakul a tudatunkban, amikor a fogalom megjelenik. Az elemeket összefűző kapocs szorosabbá válhat: az így keletkezett csoportok szilárdsága egyre nő; átmenve a nyelvhasználatba idővel szétválaszthatatlan egységeket alkotnak, a szavak elvesztik önállóságukat, a mondattani okok, amelyek alapján létrejöttek eltűnnek a tudatból és ha a szócsoporthoz végigmegy a lélektani átalakulás minden szakaszán, egyenlővé válik egy szóval, teljesen azonosul egy elszigetelt fogalommal és többé már nem változtatható meg alkotóelemeiben. A frazeológia a szóképzés egy része, amelyben e szócsoporthoz tanulmányozása és osztályozása folyik".

/Bally 1905, 87/

BALLY a frazeológiai szócsoporthoz megkülönböztető jegyét az alkotóelemek jelentésének egységében jelölte meg, utalva a szemantikai összeforrottság különböző fokozataira. Szemantikai oldalról közelítette meg a szókapcsolatok osztályozását. A nyelvben vannak szabad lexikai összetételű és kötött szókapcsolatok. BALLY felosztási alapja a *"degré de cohésion d'un groupe"* azaz az alkotóelemek kötöttségének foka. E szempont alapján négy csoportot különböztet meg:

a/ LES GROUPEMENTS LIBRES (szabad szókapcsolatok) /11/

Az alkotóelemeket összekapcsoló asszociáció múlt, pillanatnyi. A szókapcsolatot alkotó szavak teljes értékűek, megőrzik önállóságukat.

b/ LES GROUPEMENTS USUELS (szokványos kifejezések) /12/

Ezek szókapcsolatok alkotóelemei között viszonylagos kötöttség van, amely a nyelvhasználat során sablonszerű összekapcsolódásukat eredményezi.

c/ LES SÉRIES PHRASEOLOGIQUES (frazológiai sorok) /13/

Olyan igés kifejezések, amelyekben a komponensek közötti szoros szemantikai kapcsolatot az igéhez csatlakozó nominális elem biztosítja. Tehát az alkotóelemek viszonyát szemantikai, lexikai állandóság jellemzi, azaz a jelentés változatlanul maradása mellett lehetséges lexikai változtatás.

d/ LES UNITÉS PHRASEOLOGIQUES (frazológiai egységek) /14/

Egyetlen, oszthatatlan fogalmat kifejező egységek. Pl. *mindent előlről kezd, faire table rase.*

BALLY *Traité de stylistique française* (Genève-Paris, 1951) című művében egybeveszi a szokványos kifejezéseket és a frazeológiai sorokat, az igés szókapcsolatokat pedig átmeneti típusként - a frazeológiai sorok és a frazeológiai egységek közé sorolja. /15/

Az igés szókapcsolatokat így jellemzi a szerző: "... szókapcsolatok, amelyek körülírják az igét. Rendkívül gyakori eset és nehezen találunk olyan közhasználatú igét, amelynek ne lenne szókapcsolat formájában megfelelője. ... ez a szókapcsolat egy főnevet tartalmaz, amely ugyanarról a töről fakad, mint az ige... décider, prendre une décision... ." BALLY feltárja a frazeológiai egységek külső és belső ismertetőjegyeit.

Külső formai ismertetőjegyek

- Írásban elkülönített több szóból álló szókapcsolat
- Az alkotóelemek szórendje változatlan, más szó nem ékelődhet a komponensek közé.
- A szókapcsolat egyik tagja sem helyettesíthető egy másik szóval.

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a felsorolt ismérvek nem mindig elégségesek a frazeológiai egységek meghatározásához. A döntő szempont a fogalmi egység.

Belső tartalmi ismertetőjegyek

- Az összeforott szókapcsolat egyszavas szinonímával, BALLY által "terme d'identification"-nak nevezett azonosító szóval, lexikai identifikátorral helyettesíthető.
- A szókapcsolathoz kötődő fogalom ne idézze fel a beszélő tudatában a szókapcsolatot alkotó elemek jelentését.

BALLY követői REY, RAT, SUÈS, LAFLEUR a frazeológiai kapcsolatok sajátos típusára, a szólásokra fordítják figyelmüket. Terminológiájukban az "expression" (kifejezés) és a "locution" (szólás) szinonim használatával találkozunk. A szólás értelmezése mint *façon de parler* /16/ *façon de dire* /17/ *manière de dire* /18/ utal arra, hogy a frazeológiai egységek a használat állandósága alapján a nyelv egységei. Ez egyben strukturális, szemantikai összeforrottságot jelent. /19/

REY így fogalmazza meg:

"A beszédalkotás szabályai (tágabb értelemben a nyelvtani szabályok) nem elegendők a megalkotásukhoz, úgy kell tehát elsajátítani azokat, amilyenek." /19/

A szóolás tömör definícióját REY így adja meg.

"... a szónál hosszabb, funkcionális, formailag szilárd, megtanulandó nyelvi egység, amelyben a szintaktikai szabályok biztosítják az összetartó szerepet." /20/

A kifejezés alatt mindkét kutató állandósult értelmű szókapcsolatokat ért, amelyek képi, metaforikus jelentésátvitellel keletkeztek. /21/

SUES a szóadásokban a kész formában való reprodukálhatóságon kívül a kifejező erőt értékeli, mint jellemző stilisztikai vonást. LAFLEUR a szóadások metaforikus jellegét emeli ki. /22/

A frazeológiai egységek jellemzői között többnyire szerepelnek az állandóság; szilárdság, lexikális oszthatatlanság kategóriák, amelynek eredményeként a frazeológiai egység a maga egészében tölti be valamely mondatrész szerepét, az azt alkotó szavak nem alkothatnak szószerkezetet más mondatrésszel, mert ilyen kapcsolatra csak a frazeológiai egység egésze képes. A frazeológiai egységeket alkotó szavak eredeti jelentése teljesen vagy részben elvész a metaforizálódás következtében.

Annak ellenére, hogy a deaktualizálódás miatt a komponensek nem rendelkeznek a szó alapvető sajátosságaival, így vagy úgy részt vesznek a frazeológiai jelentés kialakításában. Egyetértve a frazeológiai egység szókapcsolat voltát valló nézetekkel elfogadjuk azt a definíciót, miszerint a frazeológiai egységek szavak állandósult kapcsolata, amely sajátos, önálló jelentést hordoz.

2.3.2. *A frazeológiai tartomány értelmezése*

A frazeológiai tartomány kiterjedése a frazeológiai jelentés értelmezésétől függ. A frazeológiai jelentés számunkra elfogadott meghatározása így jellemezhető: olyan jelentésegység, amely az alkotóelemek összegéből nem vezethető le. Ez viszont csak az idiómákra vonatkozik, következésképpen a többi frazeológiai egység kívülmarad a frazeológián.

BALLY fent említett munkájában a "les groupements usuels" (szokványos szókapcsolatok) nem tartoznak a frazeológiai egységek közé, mivel az idiomatikusság minimális mértékét mutatják. Az idiómákban a lexikai komponensek és a szintaktikai szerkezeti forma állandósult és biztosított a szókapcsolat jelentésének egysége. Nem véletlen a "locution" szólás műszó használata a frazeológiai szótárak címeiként. A tulajdonképpeni szólásokban a szavak olyan jelentéstani egységet alkotnak, amelyben az egyes szavak eredeti jelentése helyett a kapcsolat egészének a történeti fejlődés eredményeként kialakult képes jelentése áll. /23/ Ez a vonásuk teszi őket a puszta szónál szemléletesebb és hangulatosabb szókészletű elemekké. LAFLEUR frazeológiai szótárának címét is így adja meg: *Dictionnaire des locutions idiomatiques françaises* (Ottawa 1991). GUIRAUD magát a diszciplinát nevezi idiomatológiának. RAT a frazeológia tartományába sorolja a szólásként értelmezhető rövid, gyakori közmondásokat, a tulajdonképpeni szólásokat, a szólássá vált irodalmi idézeteket is. /24/

Ugyanilyen álláspontot képvisel LAFLEUR aki az általa szerkesztett Francia idiomatikus szólások szótára bevezetőjében a következőket írja: "Idiomatikus szólásoknak nevezem tehát mindazt, amit mások idiomatizmusnak, gallicizmusnak, klisének [nagy alkotóktól kölcsönvett metaforák], francia szólásnak, metaforikus, közmondásszerű, köznyelvi, népnyelvi, vulgáris szóláskifejezéseknek tartanak. /25/ A közmondások, bár a jelentésegység alapján jellemző sajátosságaik egybeesnek a frazeológiai egységek ismérveivel, de

szerkezeti formájuk alapján mondatértékű zárt alakulatok, nem fogalmakat, hanem ítéleteket fejeznek ki. Emiatt LAFLEUR a közmondásokat nem sorolja a frazeológia tartományába. A szűken értelmezett frazeológia keretén némiképp túllép REY, aki a szókapcsolat formájú szólásokat funkciójuk alapján megkülönbözteti és a kiegészítendő vagy kiegészítésre nem szoruló mondatértékű szólásokat, szóláshasonlatokat, közmondásokat is beveszi frazeológiai szótárába. A francia frazeológusok véleménye megegyezik abban, hogy a frazeológia tartományába olyan konvencionális, megszilárdult szósorok tartoznak, amelyek jelentését csak nehezen lehet megfejtetni vagy nem lehet lefordítani. /26/

A megfogalmazásokból kitűnik, hogy a frazeológiai jelentés kritériuma az elemek közötti kapcsolat elhomályosultsága, a jelentés idiomatikus volta, amelynek mértékét nem egyformán ítélik meg az idézett kutatók. A terminológiai megnevezések sokféleségéből eredő bizonytalanság ellenére a francia frazeológusok az idiomatikus kapcsolat és a jelentés alapján közelítik meg a frazeológiát. Alapvetően az összeforrott, motiválatlan, elemezhetetlen jelentésű, a nemzetközi szakirodalomban idiómáknak nevezett szókapcsolatok kapnak helyet a frazeológia tartományában. REY szemlélete túlmutat ezen a felfogáson, tágabban értelmezi a frazeológiát, annak tartományába sorolva mindazokat a szókapcsolatokat, mondatformájú és mondatértékű nyelvi alakulatokat, amelyek jelentése, szerkezeti formája, szóanyaga állandósult, következésképpen használat közben nem létrejönnek hanem reprodukálódnak.

2.4. A magyar frazeológiai kutatások története

A magyar frazeológia amely TEMESI (1980, 104) megállapítása szerint *"a magyar nyelvtudomány egyik jelentős eredményeket hozó ága"* eredetét tekintve a humanizmus klasszika - filológiai kutatásaihoz nyúlik vissza.

A XV. század utolsó éveiben jelentek meg azok a művek, amelyek az újkori frazeológiai kutatások megindítóinak tekinthetők.

A legjelentősebb adagiumgyűjtemények, amelyek görög szóval paroemiá-kat, régmúlt korok bölcsességeit, íróktól, ismert művekből vett idézeteket tartalmaztak nem téve különbséget az írói szókép és valamely szónak, szókapcsolatnak jelentés vagy névátvitel útján létrejött új átvitt jelentése között. Szenczi Molnár Albert lexikográfusként végzett úttörőmunkát a magyar frazeológiai egységek szótári feldolgozása terén. Nemcsak az elődje által említett adagium-ok és proverbiumok kerültek magyar-latin szótárába, hanem az ezeken kívüleső szólásformák is. Az 1611-ben kiadott Dictionnarium Ungarico-Latinum-ban megalapozta a frazeológiai egységek lexikográfiai feldolgozásának a módszerét.

Kis Viczay Péter elődei nyomdokán haladt a frazeológiai gyűjteménye megírásában. A *Selectiora adagia Latino-Hungarica* /1713/-ban javarészen szókapcsolatokat vesz fel, kihagyja - ha nem is következetesen - az egyetlen szóból álló adagium-okat.

A XVIII. század vége és a XIX. század eleje hazánkban a frazeológiai kapcsolatokkal való foglalkozás virágkora. Ekkor jelennek meg először olyan magyar kifejezésgyűjtemények mint Szaitz Leó: *Kis magyar frazeológia*, Pozsony, 1788.; Noszko Alajos, *Virág szó-tár*. Pest, 1791.; Baróti Szabó Dávid, *A magyarság virágai*. Komárom, 1803.; amelyek elődei lehetnek a modern frazeológiai szótáraknak is. A magyar frazeológiakutatást Bauer Simon, *A szólásmód* című tanulmánya, valamint Tolnai Miklós, *A szólásokról* című

akadémiai székfoglalója alapozta meg. BAUER elsőként osztályozta a szólásokat, TOLNAI pedig a szólásnak szókapcsolatként való értelmezésével, a frazeológiai egység meghatározásával hozott újat a magyar frazeológiai irodalomba. Ilyen előzmények után a korabeli külföldi szakirodalom figyelembevételével dolgozta ki O. NAGY GÁBOR frazeológiai elméletét és végezte el a magyar frazeológiai anyag osztályozását.

1954-ben írott *Mi a szólás?* című tanulmányában Tolnai szólás definíciójának korrigálásával különbséget tesz az állandósult szókapcsolatok között, majd jellemzi és osztályozza a szólásokat. Tolnai meghatározásában a szólások olyan közkeletű *"állandó szókapcsolatok, melyek tudatunkban éppoly egységben vannak elraktározva, mint az egyes szavak, s amikor szükségünk van rájuk, nem alkotjuk meg őket alkalmilag, hanem célszerű alkotóelemeinek szoros egységével merülnek fel tudatunkban"* (Tolnai 1910, 11.)

O. Nagy Gábor szerint Tolnai a frazeológiai egység fogalmát adta meg, a szólás pedig csak egyik alfaja az állandósult szókapcsolatoknak. A többi állandósult szókapcsolattól /több szóból álló szakszerű megnevezések és szakkifejezések, udvariassági kifejezések, vezényszavak, káromkodások, terpeszkedő kifejezések/ a szólás abban különbözik, hogy *"a jelentésváltozás már mint valamilyen szempontból egységet alkotó szókapcsolaton ment végbe rajta: a szólás nem pusztán átvitt jelentésű vagy képes értelemben használt szavak állandósult szókapcsolata, hanem olyan több szóból álló gazdag hangulati tartalmú állandósult frazeológiai kapcsolat, melynek jelentéstani egységét, a szókapcsolatnak az élő nyelv szempontjából tekintett 'elemezhetetlen' voltát, a szókapcsolat egységes fejlődése, történelmi múltja igazolja."* (MNYTK 87. sz. 7.)

Ez a meghatározás voltaképpen BALLY frazeológiai egységének definíciójával azonos.

A közmondásokkal kapcsolatos álláspontját Magyar frazeológiai kutatások története című munkájában fogalmazza meg: (Nytud. Ért., 95 sz. 82)

Az Abriss einer funktionellen Semantik /Budapest, 1973./ című tanulmányában a magyar frazeológiai anyag legátfogóbb rendszerezését találjuk. A szerkezeti és funcionális szempontból elvégzett osztályozás eredményeként nyolc típust állapított meg. /27/

A fenti csoportosítás egyúttal azt is bizonyítja, hogy O. NAGY a tágan értelmezett frazeológia híve volt annak ellenére, hogy elméleti munkáinak középpontjában a szólások vizsgálata állt.

KÁROLY SÁNDOR (Budapest 1870, 391) O. NAGY szempontjait követve jelentéstani és szerkesztéstani kritérium figyelembevételével osztályozza öt csoportba a frazeológiai egységeket, a komponensek összeforrottsága és a teljes vagy részleges jelentésváltozás alapján.

A leg^{előbb}táv^{abban} értelmezett frazeológiai egységek körébe sorolja az olyan szókapcsolatokat, amelyekben "a denotatív jelentésviszony korlátozottsága miatt két szó gyakrabban kerül egymás mellé", kialakítva azáltal "bizonyos sablonos kifejezéseket", míg a legszűkebben értelmezett frazeológiai egységek csoportjába a jelentésükben elhomályosult motivációjú idiómákat sorolja.

A legújabb frazeológiai kutatásokban (O. Nagy Gábor és Károly Sándor munkásságának eredményeit felhasználva) JUHÁSZ JÓZSEF, A magyar frazeológiai egységek osztályozása. Budapest, 1981.) című kandidátusi értekezésében új alapokra helyezte a magyar frazeológiát.

Elméleti megállapításai és osztályozása jelentős mértékben eltér O. NAGY elméletétől és osztályozásától.

JUHÁSZ kiindulópontja a frazeológia kiterjedését meghatározó frazeológiai jelentés.

"A FE-ek jelentésének megítélésében nem az az alapkérdés, hogy teljesen elhomályosult-e az elemek közötti kapcsolat, vagy pedig itt-ott látszanak még a

"varratok", hanem az: állandósult egész alkot-e jelentésében a szavak kapcsolata vagy nem. Hogy ez a kialakult egész kisebb, vagy nagyobb mértékben érzékelhető részekből tevődik össze, az másodlagos probléma, amely nem mond ellent a FE lényegének." (1981, 73)

JUHÁSZ tehát az idiómákon kívül a frazeológia körébe sorolja az ún. integrálódott jelentésű állandósult szókapcsolatokat és mondatokat is. Az előbbieket értelmében ugyanis a frazeológia nem szűkíthető csak az idiómákra. A közmondások hovatartozását illetően a frazeológiában való tárgyalásuk mellett foglal állást. /28/ JUHÁSZ szakít a magyar frazeológia azon hagyományával, amely szerint a szólás műszó használata általános. Véleménye szerint a szólás megmaradt parömiológiai elnevezésnek. Ezzel összefüggésben helyesen állapítja meg, hogy amit O. NAGY szólásnak nevez, azt nagyjából adekvát módon általában idiómáknak szokás nevezni a nemzetközi frazeológiai szakirodalomban. Az idióma ugyanis motiválatlan jelentésű FE, akárcsak a szólás.

A frazeológia lényegét érintő kérdések tisztázása után Juhász József elvégzi a frazeológiai egységek funkcionális és alaki szerkezeti szempontú osztályozását. Frazeológiai koncepciójának megfelelően FE-nek minősíthető minden olyan szókapcsolat, illetve mondat, amelynek szerkezeti formája, alaktani kifejezőeszközei, szóanyaga és jelentése - idiomatikus vagy azzal rokon összeforrottság vagy pedig egyszerű integrálódottság formájában - állandósult. A funkció alapján az FE-k két csoportra oszthatók:

1. megnevező (nominatív) funkciójú FE-ek, amelyek szókapcsolat mondat formájúak
2. közlő (kommunikatív) funkciót betöltő mondat formájú és értékű FE-ek

Az FE-ek alaki-szerkezeti jellemzése során Juhász József megállapítja, hogy az FE-ek legfőbb jellemzője a szilárdság, amit az alkotó szavak, a morfológiai eszközök állandósága együttesen alkot. Ez a szilárdság azonban nem abszolút mértékű, mert az FE-ekben megfigyelhető a variáció is.

A variáció jelensége következtében vannak az FE-kben állandó (konstans),

cserélődő (variábilis) és váltakozó (alternatív) elemek. Ennek megfelelően maguk az FE-ek is vagy teljesen állandók, vagy állandók cserélődők, vagy állandók váltakozók, illetve ezek kombinációi is lehetnek.

Juhász József frazeológiai elmélete, funkcionális és alaki-szerkezeti szempontú osztályozása minden eddiginél átfogóbb és árnyaltabb képet ad a frazeológiai egységekről és alapul szolgál a további frazeológiai kutatásokhoz.

2.5. A francia és magyar frazeológiai irodalom egybevetése

A frazeológiának mint önálló nyelvészeti tudománynak az alapjait, kutatási tárgyát és módszereit BALLY teremtette meg. BALLY a szemantikai és stilisztikai oldal felől közelítette meg a frazeológiai egységek problematikáját. A frazeológiai egységek szerkezeti, formai oldalát nem méltatta különösebb figyelemre. Szemantikai vonatkozásban a frazeológiai egységek döntő ismérveként a jelentés összeforrottságát, elemezhetetlen voltát tartotta meghatározónak. Azonban a frazeológiai jelentést túlzott mértékben leszűkítette, a szójelentéssel való egyezésre korlátozta. Elvben lehetségesnek vélte minden frazeológiai egység mellett az egyszavas, lexikai identifikátor jelenlétét. Ehhez a nézethez az a tény ad alapot, hogy az FE-ek egy tekintélyes részének is nominatív funkciója van a nyelvben, akár csak a szavaknak. A nominatív funkció szófaji értékkel társulva nyilvánul meg; főnévi, melléknévi, igei, határozói kategóriába sorolva be az FE-et. Ez a megfelelés létezik a szavak és a FE-ek egy csoportja között, azonban a bonyolultabb szemantikai felépítésű, avagy mondat szintű frazeologizmusoknak vagy nincs, vagy nem lehet minden esetben egyszavas megfelelője. BALLY az idiomatikus jelentésegységet alkotó állandósult szókapcsolatot fogadta el frazeológiai egységnek. /29/ Követői többsége a szemantikai és szerkezeti korlátok közé szorított szűk frazeológia híve. A felosztási kritériumok pontos megjelölésének hiánya miatt a frazeológiai anyag

kiválasztásában meglehetősen nagy szerep jutott a frazeológiai szótárok szerzői számára az egyéni megítélésnek, az intuíciónak. A FE megnevezésének sokfélesége ellenére a leggyakrabban használt terminológia a "locution" utal arra, hogy a francia frazeológusok tematikailag elsősorban a szerkezeti tagjaik alapján nem értelmezhető, idiomatikus jellegű állandósult szókapcsolatokkal foglalkoztak. /30/ RAT és LAFLEUR szerkesztette frazeológiai szótárok ezt a koncepciót tükrözik. A közmondásokat, amelyek lexikális töltésükben, szerkezetükben készen álló állandósult mondatok, a francia frazeológusok a parömiológiához sorolják. Bár egy részük kettős jelentéssíkon helyezkedik el, ugyanis a szavak jelentéséből összegződő egyenes jelentésre ráépül egy idiomatikus jelentés is. Ez adja a közmondások igazi jelentését, szerkezeti lexikális állandósultságuknak ez az alapja. A frazeológia tartományába azonban csak a szólásként is értelmezhető, fogalmat megnevező szó értékű közmondások kerülhettek. A mondatformájú és mondatértékű állandósult nyelvi egységeket REY már a frazeológia tartományába sorolja. Szemléletét közelebbállónak érezzük, mivel a frazeológiát tágabban értelmezi. A frazeológia tartományába soroljuk mindazokat a szókapcsolatokat és kiegészítendő vagy teljes értékű mondatokat, amelyek jelentése, szerkezeti formája, szóanyaga állandósult. Következésképpen használat közben reprodukálódnak.

A magyar nyelvtudományban élénk érdeklődés kísérte a frazeológiai elemek elméleti és gyakorlati vizsgálatát. A magyar frazeológiai irodalom egységesebb. A frazeológiai készlet legjellemzőbb elemeivel, a szólásokkal és közmondásokkal O. NAGY GÁBOR foglalkozott a legtöbbet. Szólásokkal kapcsolatos elmélete rokonítható BALLY nézeteivel. (O. Nagy Gábor, Mi a szólás? MNyTK 87. sz. Magyar szólások és közmondások. Budapest, 1976.)

A magyar frazeológia elméletébe JUHÁSZ JÓZSEF kandidátusi értekezése hozott új koncepciót. Funkcionális és alaki szempontból osztályozta a frazeológiai egységeket két csoportját különíti el: nominatív funkciójú szókapcsolat és kommunikatív funkciójú mondat formájú frazeologizmusok.

ld. 20-21. o.

A frazeológiai egységek felső határát annak megfelelően ítéli meg, hogy miként foglalunk állást a formailag teljes mondatot alkotó kapcsolatok kérdésében. Véleménye alapján a *"frazeológiai egységek felső határa a kiegészítésre nem szoruló mondatokat alkotó, de az egyik oldalon motiválatlan s egyben differenciálatlan jelentéstani egységben jelentkező, a másik oldalon motivált és differenciált jelentésű állandósult kapcsolatok között húzódik"*. (Juhász 1977, 71) Meglátásunk szerint JUHÁSZ elméletének újszerűsége az eddigi frazeológiai elméletekre építő, de nyelvészeti alapon körvonalazott frazeológia megalapozásában rejlik.

Az idézett kutatók közül a frazeológia tágabb értelmezését vallók táborához csatlakozunk. A frazeológiának az idiomákra való leszűkítése tulajdonképpen kényelmesebb, mint a szélesebb értelemben vett frazeológia kutatása, mert felmenti a szakembert számos problematikus eset elbírálásától. A csak integrálódott jelentésű, vagyis nem idiomatikus jelentésegységet alkotó állandósult szókapcsolatok és mondatok alkotják az FE-ek másik nagy csoportját. Ezeknek az általános elismerése a frazeológiában valószínűleg azért késik, mivel nem eléggé tisztázott dolog még a jelentésintegráció mibenléte.

A szólások kutatása, mind a francia, mind a magyar szakirodalomban foglalkoztatta a frazeológusokat. Amíg a francia irányzatot az idiomatikus felfogás jellemezte, a magyar frazeológusok árnyaltabban közelítettek egyrészt a frazeológiai jelentés sajátos problémái - a szavak és a FE szemantikája között fellelhető különbségek - másrészt az FE-et alkotó elemek szemantikai összeforottságának fokozatai felé.

Vizsgálatunk a [FAIRE+N] szókapcsolatok frazeológizációját követi nyomon, a szabad szókapcsolatoktól az idiomává válásig. Feltérképezzük bennük a szerkezeti, szemantikai integráció fokozatait. A [FAIRE+N_{art0}] szókapcsolat megnevezésére az igei állandósult szókapcsolat (ÁSZ) kifejezést választjuk, a francia terminológia (locution verbale) megfelelőjeként.

2. 6. A francia frazeologizmusok megismertetése, kutatása Magyarországon

A szóláskutatás hazai hagyományainak megfelelően, érdeklődés kísérte a szóláskutatást az idegen nyelvekben is. A francia nyelvet tanulók számára a szerzők gallicizmus gyűjteményeket jelentettek meg. Kronológiai sorrendben először RÁKOSI SÁNDOR nevét említjük. Gallicizmusok és szinonímák című kötete 1878-ban jelenik meg. Tolnai kortársának, MOLNÁR IZIDORNAK megjelenő francia szóláskötete (Szeged 1919) a magyar frazeológiai szakirodalom virágkorára esik. WALDNER KÁROLY Gallicizmusok gyűjteménye című munkáját 1940-ben adják ki. A mindössze 800 kifejezést tartalmazó gyűjteményt 1969-ben VÉGH BÉLA és RUBIN PÉTER Gallicizmusok című szólásgyűjteménye követi, amely 5000 francia szólást és kifejezést dolgoz fel. ✓

Az említett szerzők kétnyelvű frazeológiai szótárainak közös vonása, hogy a francia nyelvre jellemző szólásokat, képes és átvitt jelentésű állandósult szókapcsolatokat, közmondásokat tárják a francia nyelvet árnyalataiban is ismerni kívánók elé. A kor kutatási irányzatára jellemzően a szerzők figyelme az idiomatikus jelentésű szókapcsolatokra koncentrálódik. Napjainkban a francia szóláskutatás legkiválóbb hazai szaktekintélyének BÁRDOSI VILMOS több kiadást megért francia és magyar nyelvű munkái, gyakorlatgyűjteményei gazdagítják a frazeológiai szakirodalmat és hozzájárulnak a francia nyelv eredményesebb tanításához.

"FAIRE est le verbe le plus étendu de la langue."
/Dictionnaire Encyclopédique Quillet 1977, 2423/

3. A FAIRE IGÉVEL ALKOTOTT FŐNEVES SZÓSZERKEZETEK FRAZEOLÓGIZÁCIÓJA

3.1. A FAIRE tranzitív ige szótári jelentései

A fenti idézet igazolást nyer a Gyakorisági szótár adatai alapján. A Dictionnaire des Fréquences (1971) a francia nyelv leggyakrabban használt szavait állította gyakorisági sorrendbe szófaj szerinti megjelöléssel. Az igeik között az ÊTRE, AVOIR után a FAIRE a harmadik helyen áll. /31/

A gyakori előfordulás magyarázata abban rejlik, hogy az ÊTRE és az AVOIR igeik rendelkeznek a legszerteágazóbb grammatikai és a FAIRE ige a legszélesebb szemantikai kapcsolatokkal. Esetünkben a FAIRE ige szemantikai feltárása során három tényezőt kell keresnünk. Egyfelől a jelet, azután a jel tárgyát, másfelől a jelentést, aminek alapján a jelet használjuk. A jelet - amely társadalmi konvenció eredménye- nem saját tulajdonságai teszik jellé, hanem az a körülmény, hogy egy rajta kívül álló, belőle le nem vezethető szabály alapján használjuk bizonyos tárgyak, dolgok, cselekvések jelölésére. A denotátum, a jel tárgya a nyelven kívüli valóság, amelyre a jel vonatkozik. A jelentés pedig a jel használati szabálya, amely a jel alkalmazásának lehetőségét határozza meg.

A FAIRE ige esetében:

	<u>jel</u>	<u>denotátum</u>
fr.	F E R /hangsor/	faire un voyage
m.	T E SZ	utazást tesz
	<u>jelentés:</u> cselekszik, végrehajt	(a konkrét cselekvés amelyben a "tevés" megnyilvánul)

A fogalomtartalmában és emociálisan szegénynek nevezhető ige használatát tekintve univerzálissá válik azáltal, hogy a hozzákapcsolódó nyelvi jelekkel, szavakkal mindenfajta isteni, emberi, állati, biológiai, meteorológiai, mechanikai, elvont értelmű cselekvést, történést, állapotot, ugyanúgy mint az ezekből eredő hatást, eredményt képes kifejezni. A jelentésköre így válik végtelenül gazdaggá. Mivel vizsgálatunk csak a [FAIRE+N] szókapcsolatokra irányul, az ige grammatikai jelentéseit nem érintjük.

Eckhardt Sándor a Francia-magyar szótárban 37 jelentést csatol a FAIRE tárgyias igéhez. Az egynyelvű francia tipológiai szótárok - attól függően, hogy hagyományos analogikus vagy strukturális homonim felfogásúak - a FAIRE igéhez denotatív jelentések halmazát adják meg szócikkelyeikben, amelyek végül terjedelemben megközelítőleg azonos jelentésszámot tesznek ki.

A FAIRE ige lexikai jelentéseinek feltárását a poliszém felfogású Le Petit Robert tipológiai szótár alapján végezzük el.

A hagyományos fogalmi mezőkre építő szótár a FAIRE tranzitív ige 24 jelentését négy fogalmi mező köré csoportosítja:

a/ Réaliser (un être: qc, q)

b/ Réaliser (une manière d'être): être le sujet d'une action, la cause d'un effet

c/ Déterminer (q, qc) dans sa manière d'être

d/ Indiquer les conditions météorologiques

a/ Réaliser (un être q, qc)

(Vö. függelék)

A FAIRE ige jelentései alapján a következő megállapításokat tehetjük:

a/ A FAIRE ige fogalmi tartalma igen szegény. Benne a cselekvés általánossága fejeződik ki. Valójában minden cselekvő ige felbontható a FAIRE és a cselekvés megnevezésének képletére.

b/ A szintaktikai jelentés alapján az igék kategóriájába tartozik, amelyből mondatbeli állítmányi funkciójára következtethetünk. A szó szintaktikai szabályaihoz tartozik a szó vonzatstruktúrája is. A nyelv grammatikai szabályainak megfelelően, a cselekvést kifejező igeinek a cselekvő-cselekvés relációjából logikusan következik a nominális tárgy vonzata.

<i>faire un tableau</i>	<i>képet fest</i>
~ <i>du bruit</i>	<i>zajt csap</i>
~ <i>les magasins</i>	<i>bejárja a boltokat</i>

c/ A pragmatikus jelentés szerint a vizsgált ige érzelmileg közömbös, nem modális.

d/ A lexikológiai jelentés alapján - amelyen a jeleknek a többi jelekhez képest megadott jelentését értjük - a FAIRE erősen poliszém. Igazi szinonímája nincs is, legfeljebb az *agir* lehetne. Az *agir* intranszitiv igében azonban a cselekvést kísérő tudatos mozzanat sokkal teljesebben van jelen.

Szemantikailag a hozzákapcsolódó szubsztanciákat megnevező jelekkel denotatív jelentések halmaza társul. A szó jelentésébe belejátszik még nyelvtani és frazeológiai kötöttsége. A FAIRE *main basse sur qc* és a FAIRE *l'analyse de qc* szókapcsolatokban a FAIRE frazeológiai kötöttsége nyilvánvalóan nem egyforma.

3. 2. A [FAIRE+N] szerkezetű szabad szókapcsolatok

A funkcionalitás első fokán állnak a V+N szintaktikai szerkezetű szabad szerkesztésű szókapcsolatok.

Szintaktikai jellemzőik

a/ Le maçon fait une maison.

A mondat szintaktikai modellje: N^1V+N^2

Az ige tranzitív volta a közvetlen tárgyi bővítmény jelenlétében nyilvánvaló.

b/ Az előbbi megállapítás következménye, hogy a N^2 pronominalizációja nem ütközik akadályba.

- Que fait le maçon? - Une maison. Il la fait.

c/ Jelző betoldása megengedett.

Le maçon fait une **grande** maison.

d/ Az N^2 többes számba tehető, határozott, határozatlan determinánssal bővíthető. Le maçon fait **les/des/leurs** maisons.

e/ A passzív átalakítás lehetséges:

La maison est faite par le maçon.

A grammatikai viszonyok szempontjából semmilyen kötöttség nincsen ezen szókapcsolatokban. Az azokat alkotó V és N az általuk jelölt fogalmak kapcsolatát jelentik, tehát egy képet, tudati tartalmat tükröznek, amely a tagok összekapcsolásából alakul ki.

KÁROLY SÁNDOR jelentésfunkciójában (1970, 43) kiemelt szerepet szán a jel vagy jelkapcsolat helyettesíthetőségének más jelekkel vagy jelkapcsolatokkal. Ekképpen a jelek és jelkombinációk felcserélhetők egymással abban az

értelemben, hogy azok valóságértéke nem változik. Esetünkben, ha a deszignátor-ként használt FAIRE igét felváltjuk úgy, hogy a helyettesített és a helyettesítő ugyanazokkal a szintaktikai jelekkel /formátorokkal/ kapcsolódjon össze - azaz a lexikológiai szinoním jelkapcsolatokat keressük meg - a következő táblázatot kapjuk az alábbi példák alapján:

FAIRE + N		Szinonímák
~	une maison	bâtir (construire) une maison
	(házat épít)	
~	un dîner	préparer un dîner
	(vacsorát készít)	
~	un costume	confectionner un costume
	(öltönyt készít)	
~	un tableau	peindre un tableau
	(képet fest)	
~	un roman	écrire un roman
	(regényt ír)	
~	un crime	commettre un crime
	(bűnt követ el)	
~	de la musique	composer de la musique
	(zenét szerez)	
~	du blé	produire du blé
	(búzát termel)	
~	la vaisselle	laver la vaisselle
	(mosogat)	

A [FAIRE+N] szókapcsolatok lexikológiai szinonímái alapján azt a következtetést vonjuk le, hogy a szabad szerkesztésű szókapcsolatokban a FAIRE mint pro-verbe igének szinonímáit számos más, a nominális elemhez köthető ige adja úgy, hogy a formátor nem változik. A szinoním szókapcsolatok használata stilisztikai szempontból ajánlatos a lapos megfogalmazások elkerülésére.

3.3. A FAIRE_{op} + N (<V) szerkezetű szókapcsolatok

A legtágabban értelmezett frazeológiai egységek körébe azokat a FAIRE igével alkotott szókapcsolatokat soroljuk, amelyekben a FAIRE ige, mint "verbe opérateur" szerepel.

BALLY a szemantikai összetartozás és a szerkezet alkotóelemeinek szorosabb kapcsolata alapján minősíti a FAIRE igés szókapcsolatokat "locution"-nak. /32/

Az operátor fogalom Harris-től származik. Az amerikai leíró nyelvészeti strukturalizmus legismertebb képviselőinek egyike Z.S. Harris szerint a FAIRE olyan operátor ige, amely lehetővé teszi igés szókapcsolatok képzését, az ighöz morfológiailag kötött névszói csoport segítségével. Z.S.Harris transzformációs módszerével elemezzük a FAIRE operátor igés szerkezetek szintaktikai és szemantikai sajátosságait, amit a FAIRE_{op} N(<V)-s szerkezetek csoportosítása követ. Végül a FAIRE operátor más igékkel történő helyettesítésének lehetőségeit térképezzük fel.

3.3.1. A FAIRE_{op} N(<V) szókapcsolatok transzformációs elemzése

1. Jean décrit la scène.
2. Jean fait la description de la scène.

A mondatok szintaktikai modellje a következő módon írható le:

1. N¹ V N²
2. N¹ fait N²(<V) PREP DE N³

Az ilyen és hasonló szerkezetek szintaktikai problémák sorát vetik fel. Miként szerepel a bővítmény, de la scène? Névszói avagy igei bővítmény-e? A prepozíció kapcsán is felmerül a kérdés; vajon lehet-e más, mint "DE"? Ami a

névszói elemet illeti, vajon ugyanúgy tárgyként viselkedik-e az operátor jelenlétében, mint más szerkezetekben?

Lexikai problémák is felvetődnek. Melyek azok az igék, amelyek elfogadják a FAIRE operátort és milyen feltételek mellett? Van-e valamilyen közös szemantikai tulajdonságuk? Vajon a látszólagos szintaktikai szabálytalanságok nem takarnak-e lexikai oldalról szabályosságokat?

A feltett kérdésekre a hagyományos nyelvtanok nem adhatnak választ, mivel az operátor igék nem képezték kutatási terület tárgyát a XX. századig. A századeleji nyelvtanok csupán említést tesznek arról (Brunot 1922), hogy a "*verbes de production*" mint *travailler, marquer, couper* átalakíthatók "*FAIRE N correspondant*" szerkezetekre: *FAIRE un travail, une marque, une coupe ... etc.*

LAFAYE szinoníma szótárában (1841, 57) példasorral sugallja azt a gondolatot, hogy lehetséges egy rendszerezhető kapcsolat igék valamint a FAIRE és a hozzákapcsolódó deverbális főnevet tartalmazó körülírással szerkezetek között.

caresser	FAIRE	des caresses
crier	"	des cris
questionner	"	des questions
rêver	"	des rêves
complimenter	"	des compliments
argumenter	"	des arguments
sauter	"	des sauts
dessiner	"	des dessins
broder	"	des broderies

A francia nyelvben igen gyakran előforduló operátor igés szerkezetek vizsgálatával J. Giry-Schneider munkáiban (Genève, 1978; Paris 1977) találkozhatunk, aki tovább fejlesztette Harris koncepcióját és összekapcsolta azt a nominalizáció problémakörével.

Ahhoz, hogy a FAIRE igét operátor szerepében tetten érjük és választ adjunk e szerep kapcsán a korábban felvetett kérdésekre, Harris transzformációs elemzési módszerét választjuk.

Elsőként azt vizsgáljuk, milyen viszony van a V_{op} és a hozzákapcsolódó $N(V)$ és annak bővítményei között.

Igés szerkezet

1. Le professeur analyse les fautes.

Operátorral alkotott szerkezet

2. Le professeur fait l'analyse des fautes.

A mondatok szintaktikai modelljei:

1. N^1 V N^2

2. N^1 $V_{op}N^2(<V)$ $PrepN^3$

Transzformációs elemzéssel választ keresünk arra a kérdésre, hogy a 'de N^3 ' az $N(<V)$ vagy a V_{op} bővítménye. A lexikai elemek megváltoztatása nélkül a lehetséges transzformációkat elvégezzük a de N^3 prominalizációja és a QUE-vel kérdezés segítségével.

1.   * Le professeur la fait des fautes. /l'analyse/   ??
- * Qu'est-ce que le prof fait des fautes? - L'analyse.

A prominalizáció nem lehetséges. Ellenőrzésül elvégezzük a fenti transzformációt egy nem operátor igés mondatban. Az eredmény megegyezik az 1. példával.

2.   Le professeur regarde le film de Belmondo.
- * Le profeseur le regarde de Belmondo.
- * Qu'est-ce que le prof regarde de Belmondo?

A közvetlen tárgy csak akkor alakítható névmássá amikor 'de N^3 ' mondat szintű igei bővítmény. Amikor a tárgyhöz szintagmaszintű bővítmény kapcsolódik a névmási átalakítás nem lehetséges.

3/ Le professeur fait cette analyse de son gré.

Le professeur la fait de son gré.

Qu'est-ce que le prof fait de son gré?

- Cette analyse.

Ha a de N³ bővítmény nem szerepel, a tárgy funkciójában álló főnév pronominalizációja nem ütközik akadályba.

4/ Le professeur fait leur analyse.

Le professeur la fait.

Ha nem a FAIRE igét használjuk a 'deN³' bővítménnyel, az eredmény azonos lesz az /1/ példával.

A transzformációk alapján egyértelműen megállapítható, hogy a 'deN³' nem lehet a FAIRE ige közvetlen bővítménye, csak N(<V)-hez szervesen illeszkedő névszói bővítmény, és e minőségében a FAIRE N(<V) összetett igei-névszói állítmánynak képezheti részét.

A fenti következtetést alátámasztjuk egy másik szintaktikai transzformációval. Lehetetlen ugyanis a N(<V)-t kiegészíteni olyan deN³ bővítménnyel, amelyben az 'N' élőt jelentő főnév (N_{anim}); duplán igaz ez a FAIRE Vop-os mondatok esetében, ugyanis két 'deN' bővítmény nem szerepelhet egyszerre. ??

* Le professeur fait l'analyse de Pierre des fautes.

Ez a jelenség csak az operátor igés mondatokban fordul elő, amelyek közül kettőt példaként kiemelve hasonló eredményre jutunk.

- * L'enfant pousse le cri de Pierre.
- * Paul donne la gifle de Pierre à sa soeur.

Ez a szintaktikai sajátosság nyilvánvalóvá teszi, hogy az állítmány névszói elemével kifejezett cselekvés alanya megegyezik a főige alanyával. Ebből következik, hogy a crier et pousser un cri, gifler-donner une gifle, analyser-faire une analyse között szemantikai megfelelés van. A nem operátor igék esetében ugyanez nem állapítható meg.

Marie entend le cri de Pierre.

Marie entend son propre cri.

Le maçon fait la maison de Pierre.

Le maçon fait sa propre maison.

3.3.2. A FAIRE_{op} N(<V) szókapcsolatok szintaktikai csoportosítása

A FAIRE mint operátor ige különböző szerkezetekben hozzávetőleg kétezer N(<V)-vel kerülhet kapcsolatba. Hogy választ adjunk a lexikai és szemantikai szempontból felmerült kérdésekre a FAIRE N(<V) szerkezeteket formai és szintaktikai sajátosságaik alapján csoportosítjuk.

FAIRE/1   Szintaktikai szerkezet:

$N^1_{\text{anim/inanim}}$ FAIRE_{op} Det + $N^2(<V)_{\text{inanim}}$

Példák: L'eau fait un clapotis
                  L'eau clapote
                  Jean fait du canotage.
                  Jean canote.
                  Marc fait du ski
                  Marc skie

FAIRE/2   Szintaktikai szerkezet:
 N_{anim}^1 FAIRE [Det+N²(<V)] [Prep+N³_{anim/inanim}]

Példák: Le plombier fait la réparation du robinet.
 ~   répare le robinet.
 L'ouvrier fait le décapage de cette pièce.
 ~   décape cette pièce.
 Jean fait l'agrandissement de la photo
 ~   agrandit la photo.
 Marie fait une photo de sa copine.
 ~   photographie sa copine.
 Anna fait l'examen de la situation.
 ~   examine la situation.

A cselekvés alanya előtt jelentő főnév (N_{anim}) lesz minden esetben, míg a bővítményt korlátozott számban élő (N_{anim}), nagyobb részben viszont élettelen (N_{inanim}) jelentő gyakrabban DE prepozícióval bevezetett főnév testesíti meg. A $N(<V)$ -t kísérheti melléknév, amely a transzformáció során adverbialódik.

Példa: Anne fait l'examen sérieux de la situation.
              Anne examine la situation sérieusement.

A $N(<V)$ -t alkotó főnevek felsorolásában nem törekedhetünk a teljességre, illusztrációként Eckhardt Sándor Francia-magyar nagyszótárából a b-vel kezdődő valamilyen munkavégzést jelentő főnevek kigyűjtésére vállalkozunk.

Szintagmaszinten:

FAIRE [Det N (<V)]

V(<N)

faire le balayage

balayer

(söpör)

~ badigeonnage

badigeonner

(mázol)

~ balisage

baliser

éjelöl

(jelzőeszközökbe megjelöl)

~ ballastage

ballaster

(talpfákat rögzít)

~ barattage

baratter

(köpül)

~ barbouillage

barbouiller

szennyez

(felken festéket)

~ bardage

barder

(saroglyáz)

~ bariolage

barioler

(tarkára fest)

~ battage

battre

(gabonát csépel)

~ binage

biner

(felszánt)

~ biseutage

biseauter

(csiszol)

~ bitumage

bitumer

(aszfaltoz)

~ blanchiment

blanchir*(n) felhív; fehérítés*

(felkészít)

~ blindage

blinder

(páncéloz, aládúcol)

~ blocage

bloquer

(fékez, rögzít, leállít)

~ blutage

bluter

(szítál)

~ bobinage

bobiner

(csévéz, tekercsel)

~ bocardage

bocarder

(zúz)

~ boisage

boiser

(burkol)

~ bombardement

bombarder

(bombázik)

~	bonification	bonifier (feljavít)
~	bornage	borner (mezsgyét bekerít)
~	bosselage	bosseler (fémeket kiver)
~	boucanage	boucaner (húst füstöl)
~	bouclage	boucler (hurkol, fűz)
~	boudinage	boudiner (sodor)
~	bourrage	bourrer (töm, kipárnáz)
~	bousillage	bousiller (vályogot vet)
~	boycottage	boycotter (bojkottál)
~	bradage	brader (vásáron kiárusít)
~	brasade	braser (forraszt)
~	brassage	brasser (kever, igazít)
~	brochage	brocher (fűz, szegez, átsző)
~	brouillage	brouiller (zavar/rádiózásban)
~	brûlage	brûler (éget)
~	brunissage	brunir (pácol)

FAIRE/3 E csoport N(<V)-i csak élettelen jelentő (N_{inanim}) gyakran elvont főnevek lehetnek, amelyekhez prepozíciós bővítmény kapcsolódik. A prepozíciók alapján a következő alcsoportok jönnek létre.

F/3-A Szintaktikai szerkezete:

N^1 FAIRE_{op}[Det N^2 (<V)]+[Prep À + N^3]

Robert a fait une blessure à Jean.

~ a blessé Jean.

Le professeur fait une réprimande à son élève.

~ réprimande son élève.

Cela fait du chagrin à Paul.

~ chagrine Paul.

F/3-B Szintaktikai szerkezete:

N^1 FAIRE_{op} [Dét N^2 (<V)] + [Prep¹_a SUR N^3] + [Prep² + N^4]

L'enfant fait une égratignure sur ^a ~~le~~ vitre de la chambre.

~ égratigne ^a ~~le~~ vitre de la chambre.

La police fait une enquête sur l'affaire des trafiquants de drogue.

~ enquête sur l'affaire ~ ~ ~

Luc fait un percement sur le toit.

~ perce le toit.

F/3-C Szintaktikai szerkezete:

N^1 FAIRE_{op} [Dét N^2 (<V)] + [Prép¹ DE N^3][Prép²+ N^4]

Le spécialiste fait un diagnostic du cancer chez papa.

~ diagnostique le cancer chez papa.

Le dentiste fait l'extraction d'une dent à Paul

~ extraite une dent à Paul.

Le médecin fait une endoscopie du poumon à/sur Jean.

~ endoscopie le poumon à/sur Jean.

F/3-D

Szintaktikai szerkezete:N¹FAIRE_{op} [Dét(<V)]+[Prép.ContreN³]L'armée fait une attaque contre la ville.~ attaque la ville.L'avocat fait une accusation contre le voleur.~ accuse le voleur.L'agent fait un braquage contre le corps.~ braque le corps.

F/3-E

Szintaktikai szerkezete:N¹FAIRE_{op} [Dét N²(<V)] + [Prép ENTRE + N³CONJ N⁴]Marie fait une comparaison entre Paul et Jules.Marie compare Paul à/avec Jules.Un paysan fait la distinction entre le blé et l'orge.

Un paysan distingue le blé de l'orge.

Szintagmaszinten

F/3-A

FAIRE DET N¹(<V) + PRÉP À N²_{anim/inanim} V(<N)

~ un arrondissement	arrondir qc (kerekít, gömbölyít vmit)
~ des chicaneries	chicaner q (zaklat vkit)
~ une insufflation	insuffler (befúj, feltölt vmit vkinek)
~ une narcose à q	narcoser q (altat vkit)
~ un encartage	encarter qc (beilleszt vmit)
~ une offense à q	offenser q (megsért vkit)
~ un massage à q	masser q (masszíroz vkit)
~ un tubage à q	tuber q (csövet lerak)

~	une reprise à q	repriser qc (foltoz, kijavít vmit)
~	un maquillage	maquiller (kifest vkit)
~	un lavement <i>a' qu</i>	laver <u>qc</u> ! (beöntést ad, tisztogat)

F/3-B FAIRE DÉT N¹(<V) PRÉP SUR N²_{inanim/anim} V(<N)

~	un ajustement	ajuster (beállít, igazít vmin)
~	un empiétement	empiéter (birtokol vmit)
~	une expérimentation	expérimenter (kísérletezik vkin, vmin)
~	une focalisation	focaliser (gyűjtőpontba állít vmit)
~	une rature	raturer (töröl, áthúz vmit)

F/3-C FAIRE DÉT N(<V) PRÉP¹ DE N²_{inanim}/PRÉP²N³_{anim/inanim} V(<N)

~	une anesthésie de qc à q	anesthésier q (érzéstelenít vmit vkinek)
~	une extraction de qc	extraire qc à q
~	une infibulation à q	infibuler q (fibulál vkit)
~	une injection de qc à qc	injecter ~~q~~ /qc (befecskendez vmit, ~~beolt vkit~~)
~	une modification de qc à/sur qc/q	modifier qc (módosít vmit)
~	une parodie de/sur q	parodier q (kifiguráz vkit)
~	une opération à q	opérer q (megoperál vkit)
~	un plâtrage de/sur qc	plâtrer (gipszez, gipszel vmit)
~	un prélèvement de qc à/sur qc	prélever qc (levon, levesz vmit vmiből)
~	une ponction de qc à/sur qc	ponctionner qc (pungál, megcsapol vmit)

~ un raccordement de qc à q	raccorder (illeszt, kapcsol vmihez)
~ une radiographie de qc à q	radiographier q/qc (röntgenfelvételt készít vmiről)
~ une radioscopie de qc à q	radioscopier q/qc (átvilágít vkit, vmit)
~ un rallongement de qc à q	rallonger qc (megtold, meghosszabbít vmit)
~ un rasage de qc à q	raser q/qc (borotvál vkit, vmit)
~ un ravalement	ravaler qc (vakol vmit)
~ une transfusion de qc à q	transfuser qc à q (átömleszt)

F/3-D FAIRE DÉT N¹(<V)+ PRÉP CONTRE N²_{anim/inanim} V(<N)

~ une accusation	accuser q (vádol vkit)
~ une attaque	attaquer q (támad vkit)
~ un embaumement	embaumer qc/q (bebalzsamoz vkit)
~ une réclamation	réclamer qc/q (felszólal, panaszt emel)
~ une agression	agresser q/qc (támad vmit, vkit)
~ une calomnie	calomnier q (rágalmaz vkit)
~ une censure	censurer q/qc (cenzúráz, büntet vmit, vkit)
~ une dénonciation	dénoncer q/qc (feljelent vkit, vmit; beárul)

A struktúrák elemzése során megállapítjuk, hogy az operátor igés mondatokban a szerkesztéstani kritérium adott: a nominális elem N(<V), amely lélettelen jelentő, gyakran elvont főnév, szintaktikailag tárgyi funkciót tölt be és egységet képez a FAIRE igével. A jelentéstani kritérium alapján az így

keletkezett szókapcsolatokban a jelentéshordozó a nominális elem. A FAIRE ige lexikai segédelem szerepét tölti be. Jelentésében érződik a tesz, cselekszik, végrehajt, alkot alapjelentés.

A $N(<V)$ -hez a névszói bővítmény az À, SUR, CHEZ, CONTRE, ENTRE prepozíciókkal kapcsolódhat. Ha $N(<V)$ is rendelkezik saját névszói bővítménnyel, ez utóbbi a $V(<N)$ ige tárgyi bővítményét alkotja az átalakított mondatban.

Szemantikailag a FAIRE/3-A és E alcsoportjának $N(V)$ -it olyan főnevek alkotják, amelyek lelki, fizikai, morális értelemben pozitív vagy negatív érzelmi viszonyt fejeznek ki valakivel szemben. *faire la destruction?*

A FAIRE/3-B alcsoport $N(<V)$ -inek szemantikai közös vonása az, hogy olyan cselekvéseket jelölnek, amelyek a tárgy, dolog egészének megváltoztatása nélkül a rajta, benne történő kisebb, módosító beavatkozásokat jelzik. *calomnie? etc.?*

A FAIRE/3-D alcsoport $N(<V)$ -i műszaki szakszavak, ide tartoznak a gyógyításban használt orvosi szakkifejezések is.

A FAIRE operátor igés szókapcsolatok szintaktikai elemzése azt mutatja, hogy az N_1VN_2 -s szerkezetnek három $N(<V)$ -s megfelelője van:

N_1 FAIRE Dét $N^2(<V)$

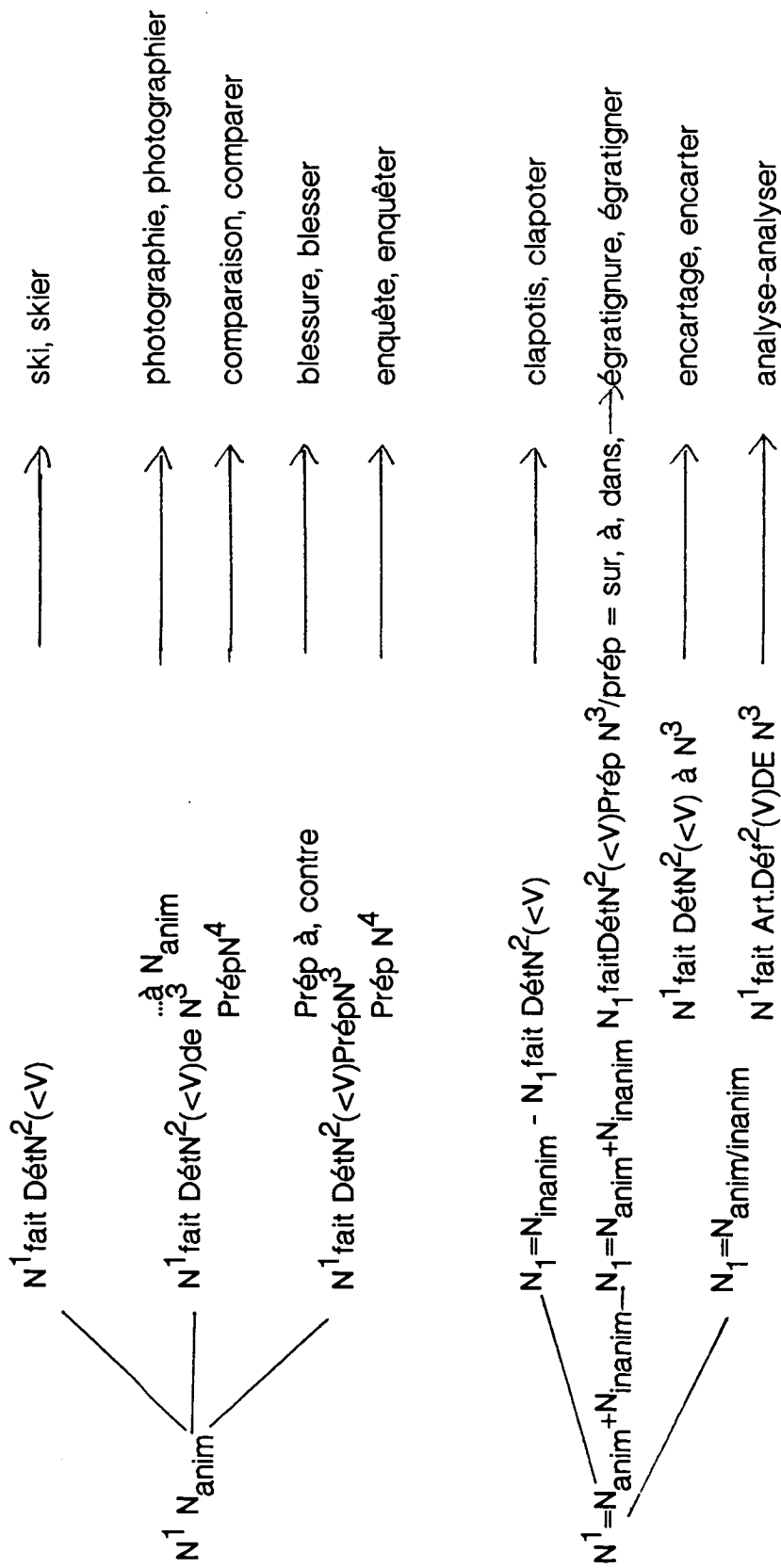
N_1 FAIRE Dét $N^2(<V)$ DE N^3

N_1 FAIRE Dét $N^2 (<V)$ SUR,CONTRE, DE, ENTRE N^3

Megjegyezzük, hogy a $N(<V)$ bővítményének prepozíciója elsődlegesen a $N(<V)$ determinánsától függ. Ha a $N(<V)$ determinánsa 'article défini', akkor a bővítmény egyetlen lehetséges prepozíciója a DE. Ha a $N(<V)$ determinánsa 'article indéfini', akkor az N^3 előtt a lehetséges prepozíciók a következők: SUR, CONTRE, DE, ENTRE. Másodlagosan az N^3 prepozícióját befolyásolja, hogy a $N(<V)$ a fizikai, szellemi cselekvésre avagy a cselekvés hatásának, okozásának kifejezésére irányul. Míg az előbbi esetben a N^3 -t a DE, az utóbbiban az À, valamint jóval kisebb számban a SUR, DANS, CONTRE, ENTRE előzi meg.

Az $N(<V)$ státuszát a $FAIRE_{op}N(<V)$ - és azoknak megfelelő $V(<N)$ -s szerkezetek korrelációja alapján minősítjük félig névszónak, félig igeinek, mert rendelkezik egy főnév determinánsaival és egy ige bővítményeivel egy névszói csoporton belül. A DE N^3 bővítmény pedig amennyire lehet a $N(<V)$ névszói bővítménye, ugyanannyira lehet a $V(<N)$ igei bővítménye is.

A FAIRE_{op} N(<V)-vel alkotott szókapcsolatok táblázatban rendszerezése

3.3.3. A FAIRE_{op} N(<V) szókapcsolatok szemantikai helyettesítése

A FAIRE ige operátor szerepben nemcsak a szerkezeti formát választja meg, hanem lexikai szempontból még a bővítményeket is annak függvényében, hogy N(<V) jelentése mennyire és milyen módon tartalmazza a tényleges cselekvést, annak hatását. J. Giry-Schneider megállapítását igaznak érezzük.

"Le verbe FAIRE sélectionne régulièrement le même type de construction verbale non seulement du point de vue de la forme sujet-verbe-complément direct, mais aussi du point de vue des restrictions de sélection lexicale". (J. Giry-Schneider 1977, 33)

Számtalan kifejezést tudunk alkotni a FAIRE operátor igével amennyiben deverbális főnévvel kapcsoljuk össze. A szintaktikai kapcsolódásuk változatokat mutat, amelyek ugyanakkor egyfajta szabályszerűséget is jeleznek úgy az alkotóelemek szerkezeti felépítésében mint a lexikai elemeik kiválasztásában.

Szemantikailag a FAIRE ige látszólag nem hordoz jelentést, közvetve mégis mint lexikai segédelemnek szerepe van a hozzá kapcsolódó deverbális főnevek és azok bővítményeinek kiválasztásában.

A FAIRE_{op} N(<V)-os szó szerkezetek jelentését a nominális elem, a deverbális főnév jelentése adja. Az esetek többségében szemantikai megfelelés van a körülírt és az egyszavas igék között. A körülírt forma azonban a jelentés terjedelmét illetően nem mindig azonos az egyszavas V(<N)-ével. Ebben az esetben az utóbbiak többet, az előbbieket kevesebbet jelentenek.

réprimander q

megfedd, megóv vkit
(erélyesen, fenyegetve)

faire une(des) réprimande(s) à q

dorgálásban részesít vkit
(inkább barátibb hangnemben)

raturer qc	leradíroz, eltüntet vmit (teljes egészében)
faire une(des) rature(s) ~~de qc~~ <i>vs faire la rature de qc</i>	radíroz, letöröl (csak egy részét az egésznek) ?
tacher qc	bepiszkít vmit (teljes egészen)
faire une(des) tache(s) sur qc	folttot ejt, bepiszkít (néhány helyen)
blessier q	megsebez vkit (fizikailag, morálisan)
faire une(des) blessure(s) à qn	sebet ejt vkin (fizikailag) 2

Stilisztikai szempontból az egyszavas V(<N)-ek sokkal kifejezőbbek, míg a körülírt formák színtelenebbek, használatuk éppen a szerkesztésbeli eltérések miatt nehezkesebb, stílushatásában kevésbé expresszív fordulatokat eredményez.

A FAIRE operátor igeiként helyettesíthető - bizonyos szemantikai és stilisztikai megszorításokkal - az EFFECTUER, PRATIQUER, COMMETTRE, PROCÉDER igeikkel. A szintaktikai struktúrákban kismértékű változások történnek a "procéder à" operátor variáns esetében. Az EFFECTUER ige a FAIRE irodalmi megfelelője. Nincs olyan főnév, amely ha elfogadja az *effectuer* *keu!* igeét operátorként, ne tartozna a FAIREop-s szerkezetek közé.

FAIRE/EFFECTUER:

- une réforme
- un retour
- une opération
- un voyage ... etc.

A PRATIQUER sokkal speciálisabb operátor variáns az előbbinél szemantikailag.

Nemcsak sport és szaktevékenységek, hanem inkább szokásos, hivatásszerűen

végzett fizikai, szellemi munka kifejezésére szolgál.

Stilisztikailag ugyanúgy mint az effectuer, az ápolat irodalmi nyelvhez tartoznak.

FAIRE/PRATIQUER	un arrosage
	un trou
	une intervention
	une opération
	une radiographie ... etc.

A COMMETTRE a FAIRE egy szűkebb jelentéskörben alkalmazható variánsa.

Negatív cselekvések kifejezésére szolgál, amely bántó, másoknak ártó szándékot takar.

FAIRE/COMMETTRE	une destruction
	des agressions
	un détournement
	un massacre
	une effraction ...etc.

A PROCÉDER À ige FAIRE igit helyettesítő operátorként széles körben

használatos. Technikai műveletek, bizonyos idő alatt elvégzett tevékenységek, /

azok menetét jelző, a hétköznapi élet cselekvéseit kifejező ige. /

FAIRE (QC) /PROCÉDER (À)	au codage	~	au lavage
	au remplacement	~	au déchiffrement
<i>à la</i>	au retouche	~	à/une enquête
	au stoppage ...etc.	~	à un contrôle

"La signification première du verbe FAIRE est effacée dans un grand nombre de ses emplois. Le verbe FAIRE de sens abstrait est très général, entre dans une infinité d'expressions et de gallicismes en combinaison avec des noms ou des prépositions"

/Grand dictionnaire de la langue française, Bordas 1976. p. 1177/

3. 4. A FAIRE+N_{artØ} szerkezetű állandósult igés szókapcsolatok

A francia nyelv bővelkedik az AVOIR BESOIN, TENIR COMPTE, RENDRE JUSTICE, PRENDRE PLACE, FAIRE OMBRE típusú kifejezésekben, amelyek ugyanúgy léteznek más nyelvekben is. Az olasz a FARE, a spanyol a HACER, a német a TUN/MACHEN, az angol a DO/MAKE igékhez kapcsolt főnevekkel alkot számos szerkezetet a francia [FAIRE+N_{artØ}] mintájára.

A felsorolt kifejezésekre a francia terminológia a *"locution verbale"* címszó alatt egyesíti mindazokat a [V+N] szókapcsolatokat, amelyeknek alkotóelemeit bizonyos szerkesztésbeli, szintaktikai, szemantikai kötöttség tartja össze. A jelentésintegrációnak határt szab az a tény, hogy ezekben az állandósult igés szókapcsolatokban az egész kifejezés jelentése magában foglalja az esetek többségében az egyik, főként a nominális elem jelentését, míg a másikat nem, vagy kevésbé érezhetően. BALLY frazeológiai soroknak, igés körülírásoknak nevezi ezen igés szókapcsolatokat, amelyek átmenetet képeznek a frazeológiai egységek és a szokványos igés szókapcsolatok között.

Félfrazémáknak is nevezhetnénk ezen szókapcsolatokat, amelyekben

".....la syntaxe particulière donne le caractère du groupe figé et qui [les locutions verbales] correspondent à des mots uniques. Ainsi FAIRE GRÂCE est une locution verbale correspondant à GRACIER."

/Dictionnaire de linguistique 1991, 305/

A *locution* magyar megfelelői - szólás, fordulat, szólásmód, állandósult kifejezés, állandósult szókapcsolat - legalább olyan sokszínűséget mutatnak, mint a francia megnevezések. Az állandósult igés szókapcsolat (ÁSZ) terminológiát választjuk, utalva az igés szókapcsolatok félfrázéma jellegére.

Az idézett kutatók többsége GREVISSE /33/, ROBERT /34/, GOUGENHEIM /35/, BRUNOT /36/ a formai ismérvek alapján közelít az igei ÁSZ-okhoz, kritériumként jelölve meg az $N_{art\emptyset}$ jelenlétét, valamint az igei ÁSZ egyetlen igével való egyenértékűségét. Ezen ismérvek leszűkítik az igei ÁSZ-ok körét, hiszen vannak $[V+N_{art}]$ szerkezetű igei ÁSZ-ok is. Ez utóbbiak azonban nem produktív modell alapján keletkeznek. Kialakulásuk során a beszédbeli alkalmi kombinációból kiindulva kell végigmenniük a jelentésbeni és szerkesztésbeni összeolvadás útján. Ezzel szemben a $[V+N_{art\emptyset}]$ igei ÁSZ-ok éppen keletkezésük miatt tartoznak a *langue* szintjéhez.

SAUSSURE megerősíti ezt a véleményt:

".....il faut attribuer à la langue, non à la parole, tous les types de syntagmes construits sur des formes régulières." (1969, 172)

Munkánkban a saussure-i gondolat alapján az igei ÁSZ-oknak a $[FAIRE+N_{art\emptyset}]$ típusú csoportját vizsgáljuk. A vizsgálat során lexikai és szemantikai szempontból is kérdések vetődnek fel. Szemantikailag az igei ÁSZ alkotó elemei közötti *"union intime"* feltételezi elméletileg a *"groupe figé"* egyetlen igével történő felcserélhetőségét. A vizsgálatunk során választ keresünk ezen elméleti feltevés helyességére, avagy helytelenségére.

A $[V+N_{art\emptyset}]$ alkotóelemei közötti *"fusion sémiématique"* érinti a tranzitív viszonyt, amely egy tárgyas igét és annak főnévi tárgyát kapcsolja össze. Formailag a FAIRE ige képes a tárgy fogadására. CURAT az igei ÁSZ-ok grammatikai egyneműségének legfőbb ismervét látja az ige után álló közvetlen tárgyban, amelyet egy névelő nélküli főnév tölt be. /37/

A tranzitivitás megítélése nem egységes attól függően, hogy a kutatók külső, formai vagy belső, szemantikai ismérvekre helyezik a hangsúlyt. A tranzitív viszony kérdésére kitérünk a corpus elemzése során.

Az állandósult igés szókapcsolatok vizsgálata nemcsak a számszerűleg nagy mennyiség feldolgozása, hanem a formai és tartalmi elemzéshez szükséges alapelvek kijelölése miatt is nehézségbe ütközik. A kutatók eltérő véleményét és az abban fellelhető közös álláspontot tiszteletben tartva meghatározzuk az ÁSZ-ok formai ismérveit:

A $V+N_{art\emptyset}$ ÁSZ-ok formai ismérvei:

1. a névelő hiánya ($=N_{art\emptyset}$)
2. a $N_{art\emptyset}$ számban nem változtatható
3. a $N_{art\emptyset}$ pronominalizációja nem lehetséges
4. az alkotóelemek sorrendje nem változtatható meg
5. a tagadásban nem szerepelhet a "de"
6. a nominális elem csak egyetlen $N_{art\emptyset}$ lehet
7. a $[V+N_{art\emptyset}]$ -t nem követheti direkt tárgyi bővítmény
8. a $N_{art\emptyset}$ nem kaphat külön jelzőt (hacsak nem az igés szókapcsolat szerves része)
9. a passzív átalakítás nem lehetséges.

A 8-9. pontban felsorolt ismérvek általában jellemzik az állandósult igés szókapcsolatokat. Azokat a fent említett kutatók véleményére alapozva - bizonyos korlátozással - általános ismérvként elfogadhatónak tartjuk.

A $V+N_{art\emptyset}$ ÁSZ-ok belső, szemantikai ismérvei:

1./ A szókapcsolat alkotó elemei szemantikailag egyetlen egészet alkotnak úgy, hogy a nominális elem jelentése adja a két szóból álló ige materiális

szubsztanciájának nagyobb részét, míg a grammatikai funkciót biztosító igei rész a cselekvés tényét fejezi ki, mivel az igei elem "jelentéstartalmában megüresedett".

2./ Az igeik közül csak a nem specifikus, szemantikai tartalmuk alapján általános, alapigeként számontartott állapotot, birtoklást, kérést, okot, megtartást, adást jelentő igeik vesznek részt az ÁSZ kifejezésekben. Felsorolásukat a statisztikai adatok bemutatásánál adjuk meg.

3./ A $N_{art\emptyset}$ -k közös szemantikai tulajdonsága, hogy döntő többségben elvont jelentésű főnevek, kis részük konkrét jelentésű főnév, amely átvitt jelentést kap a $[V+N_{art\emptyset}]$ szerkezetben.

4./ A $[V+N_{art\emptyset}]$ szerkezet egy igével való egyenértékűsége elvileg fennáll, kivéve azon eseteket, ahol a figurális jelentés szemantikailag szorosabb kohéziót teremt az alkotóelemek között. Megjegyezzük, hogy a gyakorlatban a $[V_{général} + N_{abstrait\ art\emptyset}]$ kifejezések éppen állandósult formájuk miatt fordulnak elő nagyobb gyakorisággal a nyelvhasználatban, mivel a nyelv reprodukálандó egységei.

A $[FAIRE+N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-ok statisztikai előfordulása

A FAIRE igés ÁSZ-ok statisztikai szempontú megközelítése GOUGENHEIM szerint rávilágít a vizsgált terület fontosságára (1971, 56-64). A kutató összehasonlítva az igei ÁSZ-ok és azok egyszerű igés formáinak előfordulását, azt a következtetést vonta le, hogy az igei ÁSZ-ok használata sokkal gyakoribb. A 83. előfordulási számú "mal" főnév 59 esetben az "avoir mal" és a "faire mal", a 78. gyakorisági számú "peur" 61 esetben az avoir peur és a faire peur ÁSZ-okban szerepel. BJÖRKMAN adatai szerint a 115

leggyakrabban előforduló igei ÁSZ listáján a [FAIRE+N_{artØ}] ÁSZ-ok csökkenő helyezési sorrendben a függelékben található (1978, 23-26). A FAIRE ige dominációjához nem fér kétség. A rangsorban megelőzi az *avoir*, *donner*, *prendre*, *porter*, *trouver*, *tenir*, *demander*, *former*, *tirer*, *chercher*, *prendre*, *recevoir*, *perdre* igéket, amelyeket általános jelentéstartalmuk miatt méltán nevezhetünk szintagmaszintű szóképző funkcióiigéknek.

A [FAIRE+N_{artØ}] állandósult szókapcsolatok lexiko-szemantikai osztályozása

A 215 [FAIRE+N_{artØ}] ÁSZ kigyűjtésében ROBERT: Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française (=GR), Paris, 1970-1985., PETIT ROBERT (=PR), Paris, 1967. és Trésor de la langue française (=TF) egynyelvű francia szótárakra, valamint a magyar megfelelőik esetében ECKHARD SÁNDOR Francia-magyar szótárára támaszkodtunk. Jelezzük egyben a függelékben, hogy a FAIRE ÁSZ megtalálható-e ALAIN REY és SOPHIE CHANTREAU Dictionnaire des expressions et locutions (Paris 1989.) című munkájában. A corpus vizsgálatában BERNARD elemzési szempontjaira támaszkodunk, alapul véve az elvet, hogy a [FAIRE+N_{artØ}] ÁSZ-nak lehet-e prepozíciós bővítménye és felcserélhető-e a [FAIRE+N_{artØ}] szerkezettel. (1974, ?)

10) A következő csoportosítások lehetségesek: *Faire + N_{artØ}*

1/ Nem cserélhető, bővítmény nélküli ÁSZ-ok

(locutions verbales non commutables, saturées)

2/ Nem cserélhető, bővíthető ÁSZ-ok

(locutions verbales non commutables, non saturées)

3/ Cserélhető, bővíthető ÁSZ-ok

(locutions verbales commutables, non saturées)

3.4.1. Nem cserélhető, bővítmény nélküli [FAIRE+N] ÁSZ-ok

(Locutions verbales non commutables, saturées)

1/a. Szintaktikai szerkezet: [FAIRE + N_{artØ}]

Ssz.	FAIRE+N _{artØ}	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.	- antichambre	attendre	várakozik (bent)
2.	- autorité	être normatif	irányadó
3.	- balle	frapper, toucher	eltalál vmi
4.	- bamboche	mener une vie peu sérieuse bambocher	züllik
5.	- ballon	jeûner	koplal
6.	- bombance	manger un repas sommptueux	lakomázik
7.	- capot	vaincre complètement	mindent elvisz, nyer
8.	- carrière	réussir dans la vie	sikeres pályát fut be
9.	- caca	évacuer les excréments solides ^{szl.} ≠	nagy dolgát végzi
10.	- Charlemagne	ne pas donner sa revanche	viszi a bankot
11.	- chorus	se joindre á d'autres	egy nótát fúj a többiekkel
12.	- cattleya	- l'amour	szerelmeskedik
13.	-compensation	compenser	kiegyenlít
14.	- date	marquer une époque	korszakot alkot, jelez
15.	- diligence	se hâter	siet
16.	- défaut	manquer	hiányzik,
17.	- dodo	dormir	alukál

18.	~ école	influencer des personnes	iskolát teremt (átv.)
19.	~ éclat	~ scandale	botrányt okoz
20.	~ erreur	se tromper	téved
21.	~ époque	~ date	korszakot alkot, jelez
22.	~ escale	atterrir, arriver	leszáll (repülő), befut (hajó)
23.	~ explosion	exploser	felrobban, robban
24.	~ faillite	échouer	csődbe jut
25.	~ fiasco	échouer, subir un échec	kudarcot vall
26.	~ florès	réussir brillamment	sikere van, tündököl
27.	~ fortune	s'enrichir	meggazdagszik
28.	~ fureur	jouir d'une grande vogue	sikere van, népszerű
29.	~ gaffe	gaffer, se méfier	résen áll, vigyáz
30.	~ gras	ne pas ~ maigre	nem böjtöl
31.	~ halte	s'arrêter	megáll
32.	~ loi	avoir force de loi	törvényerejű, mérvadó
33.	~ maigre	jeûner	böjtöl
34.	~ merveille (régies)	avoir un effet très bénéfique	bámulatos hatása van
35.	~ miracle (régies)	avoir un effet très positif	csodás hatása van
36.	~ mouche	toucher juste	telibe talál
37.	~ nombre	~ partie de qc	beleszámít, része valaminek
38.	~ pipi	pisser	pisilni elbukik
39.	~ pénitence	repentir ses péchés	vezekel

40.	~ prime	apporter un avantage	kellendő, kapós
41.	~ rage	enrager	dühöng
42.	~ recette	avoir du succès	sikeres, jó bevételre tesz szert
43.	~ réflexion	réfléchir	elmélkedik
44.	~ ripaille	bien manger, bien boire	dózsöl
45.	~ scandale	~ éclat	botrányt okoz, ~ csap
46.	~ sensation	se faire remarquer	feltűnést kelt
47.	~ silence	garder le silence	hallgat
48.	~ souche	fonder une famille	családot alapít
49.	~ surface	apparaître	felszínre kerül
50.	~ tapisserie	ne pas danser au bal	petrezzelymet árul (a bálban)
51.	~ toilette	se ~ beau	kicsinosítja magát
52.	~ trempette	se tremper rapidement	megmártózik (a vízben)
53.	~ vinaigre	se dépêcher	siet
54.	~ volte-face	changer	megváltozik, irányt vált

1/b. Szerkezet: [FAIRE+N_{artØ} + Adj]

FAIRE	N _{artØ}	ADJ	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.	amende	honorable	avouer son péché	nyílt bűnbánatot tart
2.	balai	neuf	travailler avec zèle	Új seprű jól seper.
3.	bourse	commune	vivre avec q	egy kenyéren él vkivel
4.	buisson	creux	chercher et ne plus trouver	hűlt helyét leli
5.	cavalier	seul	se séparer de qc	külön úton jár
6.	chou	blanc	subir un échec	kudarcot vall, beletörök a bicskájá
7.	corps	neuf	se rétablir	újjászületik (régies)
8.	coup	blanc	ne pas réussir	csütörtököt/csődöt mond
9.	coup	double	obtenir deux résultats à la fois	Két legyet üt egy csapásra.
10.	cul	sec	boire d' un seul coup	fenékgig üríti (a poharat)
11.	machin e	arrière	se reculer	meghátrál, visszatolat
12.	maison	nette	mettre tout le monde à la porte	kiadja az útját mindenkinek
13.	pied	neuf	accoucher de q	gyereket hoz a világra/életre hív vkit
14.	place	nette	vider	kiürít
15.	peau	neuve	changer	új bőrbe bújik (megváltozik)
16.	table	rase	recommencer qc	tiszta lappal kezd

1/c. Szerkezet: [FAIRE+N_{art}+Prep À/DE+N²/DET+N/Pron]

FAIRE	N _{art}	DE/À/DAN S	Kötelező vonzat	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.	argent	de	tout	tirer profit	~~haszn~~ hasznát húz
2.	arme	de	tout (vx)	utiliser tous les moyens	semmitől sem riad vissza
3.	bande	à	part	se séparer de q	külön úton jár
4.	boule	de	neige	~ s'accroître	<i>lewna</i> nőttön-nő, (gyorsan)terjed
5.	coin	du	même bois (vx)	emporter sur q	saját fegyverével győz le vkit
6.	eau	de	toutes parts	être sur le point d' échouer	a tönk szélén áll, léket kap
7.	feu	de	tribord et de bâbord	attaquer sur tous les fronts	mindent bevet (arch.)
8.	feu	de	tous bords	attaquer sur tous les fronts	minden oldalról támadást intéz
9.	feu	de	tout bois	employer tous les moyens	minden követ megmozgat
10.	feu	des	quatre fers	~ tous ses efforts	eget földet megmozgat
11.	feu	des	quatre pieds	~ feu de tout bois	kezét-lábát töri
12.	flèche	de	tout bois	mettre tous les moyens en oeuvre	minden eszközt megragad

13.	froid	dans	le dos	causer une peur intense	libabőrös a háta
14.	tache	d'	huile	se propager	trágyázó, nőttön-nő, ^{puhul} (lassan) terjed
15.	patte	de	velours	~ mine de+inf.	meghunyászkodik
16.	oeuvre	de	ses dix doigts	travailler dur	erő, munka sokat győz
17.	tête	à l'	orage	résister	kitart
18.	nauffrage	au	port	échouer	hajszál híján sikerül

a cíl eléri
befuccsere

A nem cserélhető, nem bővíthető FAIRE igei ÁSZ-ok szintaktikai jellemzői:

a/ Harris transzformációs elnevezési módszerével bizonyítható hogy a N_{art0} pronominalizációja nem végezhető el.

Julien a fait souche

Le tempête fait rage.

Que fait Julien? * Souche.

Que fait le tempête? * Rage.

b/ Hasonlóképpen a passzív átalakítás sem lehetséges.

* Souche a été faite par Julien.

* Rage est faite par le tempête.

A N_{art0} elválaszthatatlan a FAIRE igétől, amely mint 'verbe support' a N_{art0} -val együtt formailag összetett igealakot képez. A tárgyra kérdés során a válaszok nem nélkülözhetik a FAIRE igét, amelynek használata kötelező. Ez csak akkor lehetséges, amikor a N nem rendelkezik a közvetlen bővítmény tulajdonságaival mert önálló tárgyi voltát elveszítve beleolvad az igébe. A tranzitivitás ténye e legzártabbnak tekinthető ÁSZ-okban sem vitatható. A FAIRE és a többi hasonló ÁSZ-képző igével alkotott nem bővíthető ÁSZ egészéhez közvetlen tárgy nem kapcsolható, jóllehet valamennyi ÁSZ igéje tárgyas. Ennek oka, hogy a tárgy szerepét az ÁSZ-ban az igével egységet alkotó N_{art0} foglalta el. E kérdésben MIRA ROTHEMBERG véleményét osztjuk:

"Il peut se produire une sorte de contraction de la transitivité, lorsque l'objet direct d'un verbe perd son autonomie, pour devenir le deuxième élément d'une locution verbale dont le premier élément est un verbe."

(1974, 53)

c/ Az igei ÁSZ-t szintaktikai állandóság jellemzi, nem cserélhető fel [V+N_{art}] szerkezettel, sem tárgyi, sem jelzői bővítményt nem fogad el.

* FAIRE une rage

* une violente rage

Az 1/b. táblázatban található példák alapján a N_{artØ}-t követő, ahhoz tapadt melléknevek - amende honorable, balai neuf, bourse commune, buisson creux, corps neuf, cavalier seul stb. - a tagolatlan főnevekkel olyan kötött szókapcsolatot alkotnak, amely szókapcsolatok a FAIRE igehez kapcsolódva elvesztik viszonykeltő erejüket és átsiklanak a képzeletkeltő kifejezések csoportjába. ?

Az 1/b. csoportot tehát szemantikailag és szerkezetileg zárt frazeológiai egységek alkotják.

Megjegyzés: Széles lehetőség kínálkozik a mai francia nyelvben a [FAIRE+N_{artØ}] szerkezettel formailag azonosak képzésére. A végtelen számú példa szemantikailag jól csoportosítható. A FAIRE *surface* mintájára képezhető: FAIRE *miroir*, *salon*, *écran* stb. A FAIRE ige és a N_{artØ} viszonyát vizsgálva tévesnek ítéljük BERNARD megállapítását:

"... on sait que faire peut, avec ce type d'enchaînement, jouer le rôle d'un verbe copule ..." (1974, 13)

Kopuláris igeinek az állapotot kifejező igeik tekinthetők, amelyeknek állítmányi kiegészítői melléknevek és főnevek egyaránt lehetnek, és minden esetben elfogadják a határozói betoldást. Amikor a FAIRE kopuláris igeiként viselkedik akár szabad (*Il fait intelligent. Il fait très sport*) akár állandósult szókapcsolatban (*Ça fait vieille France*) jelentése, *avoir l'air*. A tranzitív viszonyban azonban egyetlen melléknév sem helyettesítheti a főnevet és a determináns nélküli főnév határozói kiegészítést sem fogadhat el. A FAIRE ige

jelentése: *Jouer le rôle de qc, fonctionner comme*. Határozói betoldása esetén a tranzitív ige kopuláris igévé válik, a szerepváltás jelentésváltozással jár.

- une pièce qui fait salon ≠ une pièce qui fait très salon
- egy helyiség, amely fogadószobaként szolgál ≠ egy helyiség, amelynek fogadószoba kinézete/jellege van.

A nem cserélhető, nem bővíthető FAIRE igei ÁSZ-ok szemantikai jellemzői :

a/ Az 1.a. csoport felsorolt példáiban a FAIRE ige és $N_{art\emptyset}$ -jai között teljes a szemantikai és struktúrális összeolvadás. Új oszthatatlan jelentésegységet alkotnak, amely az ÁSZ egészét érintő jelentésátvitelrel jött létre.

/1/, /3/, /5/, /7/, /8/, /10/, /11/, /12/, /14/, /19/, /26/, /28/, /29/, /30/, /33/, /36/, /37/, /39/, /40/, /41/, /42/, /48/, /50/, /53/.

Az 1b., 1c. csoportban a frazeologizáció az előző példákhoz hasonlóan megy végbe, a szókapcsolatok jelentése idiomatikus jelleget mutat.

b/ Az alábbi példákban a FAIRE igés ÁSZ-okban a $N_{art\emptyset}$ biztosítja az ÁSZ hiányzó szemantikai töltetét. Ennek következményeként a struktúrális egység létrejön ugyan, de az egész kifejezésben a $N_{art\emptyset}$ jelentése domináns szerepet kap.

/2/, /4/, /6/, /9/, /13/, /15/, /16/, /18/, /20/, /22/, /23/, /27/, /31/, /32/, /34/, /35/, /38/, /43/, /44/, /45/, /46/, /47/, /49/, /51/, /52/, /54/.

A $N_{art\emptyset}$ zömmel elvont jellege a FAIRE igés ÁSZ-ok jelentését is meghatározza. Még az eredetileg konkrét jelentésű főnév is átvitt értelmű jelentést kap a FAIRE igés ÁSZ-okban. Kivételt képeznek az eufémizmusok /38/, /9/.

c/ A lexikalizálódás mértékétől függően nő a szokványos, vagy állandósult igés kifejezéssel történő cserélhetőség. Ekképpen sajátos szinonima sorok alakulnak ki az a/ b/ c/ pontok alatt felsorolt ÁSZ-ok között.

Példák: FAIRE époque/date → korszakot jelent
 FAIRE bamboche/bombance/ripaille → züllik, tivornyázik, dőzsöl
 FAIRE fortune/recette/carière → meggazdagszik, sikeres
 FAIRE fureur/lorès/merveille/miracle → népszerű, tündököl, remekel, csodát tesz
 FAIRE scandale/éclat/sensation → botrányt okoz, feltűnést, szenzációt kelt
 FAIRE échec/faillite/fiasco → csődbe jut, elbukik, kudarcot vall,
 FAIRE loi/autorité → törvényerejű, mérvadó, irányadó
 FAIRE cavalier seul/bande à part
 FAIRE flèche de tout bois/~arme de tout/~feu des quatre fers

d/ Az egy igével történő egyértékűséget szemantikai oldalról megkérdőjelezzük a következő esetekben:

- /15/, /23/: A *se hâter*, *exploser* igék konkrét, míg a [FAIRE+N_{art0}] ÁSZ-ok jobbára elvont cselekvést jelölnek.

- /31/, /54/: Az egytagú igék jelentés terjedelme szűkebb; a *s'arrêter*, *changer* igék nem utalnak a cselekvésben bekövetkező gyors, hirtelen változásokra, ellentétben az igei ÁSZ-okkal.

c/ Az 1/c csoport példái absztrakt síkon állandósult, egységes jelként használt, egy gondolati tartalmat kifejező szólások. Alaki jellemzőjük a szintaktikai merevség. A tagok szinonimákkal nem helyettesíthetők és alakilag

nem variálhatók. Grammatikailag kötöttek. A lexikalizálódás folyamatában a szókapcsolat konkrét jelentése és jelszerű funkciója közötti kapcsolat többé - /4/, /5/, /7/, /8/, /9/, /10/, /11/, /14/, /15/, - vagy kevésbé - /1/, /2/, /3/, /6/, /12/, /13/, /16/, /17/, /18/- megszűnt. A metaforikus jelleg azonban megmaradt. A kép, amely a metaforikus viszony alapja nemcsak az átvitt értelmű, hasonlóságon vagy érintkezésen alapuló köznyelvi szókapcsolatokhoz - /1/, /2/, /3/, /4/, /5/, /9/, /13/, /14/, /15/, /16/, /18/-, hanem szakkifejezésekhez, /hajózási: /6/, /7/, /8/, /17/, lovaglás: /10/, /11/ - is társítható. Az összjelentés nem az alkotó szavak additív jelentéséből, hanem azok sajátos szintéziséből következik. Ez adja a fenti kifejezések idiomatikus jellegét.

Megjegyzés: A nem bővíthető FAIRE Narto ÁSZ-ok szerkezeti mintájára a mai francia nyelv formai neologizmusok végtelen sorát tudja képezni. Ez a legproduktívabb képzési mód, amelynek során a FAIRE igehez bármilyen determináns nélküli főnevet hozzáillesztünk.

1. Iskolák nevével összekapcsolva a FAIRE ige a "PRÉPARER, FRÉQUENTER" jelentést kapja.

Példák: FAIRE Navale, Polytechnique, Sciences-Politique

2. Ha a FAIRE $N_{art\emptyset}$ szerkezetű neologizmusokban a $N_{art\emptyset}$ helyett $N_{art\ indéf}$ áll, akkor a FAIRE ige jelentése, "FABRIQUER".

Példák: FAIRE un balcon, une barrière, un rideau, esprit, une péripétie, un reflet

1/a. Ha a $N_{art\emptyset}$ konkrét főnevet jelöl, a FAIRE jelentése "FONCTIONNER COMME...", JOUER LE RÔLE DE qc.

Példák: FAIRE balcon, barrière, chapiteau, joujou, miroir, montagne, noeud, rideau..., (Az építészeti, technikai szakkifejezések zöme e csoportba sorolható).

1/b. Ha a $N_{art\emptyset}$ elvont főnevet jelöl, a FAIRE jelentése CONSTITUER

Példák: FAIRE exemple, esprit, balance, forme, prix, plaine, phénomène, reflet...

3.4.2. *Nem cserélhető, bővíthető ÁSZ-ok**(locutions verbales non commutables, non saturées)*

- a. szerkezet [FAIRE N_{artØ}] Prép DE N²_{anim±}
- b. " [FAIRE N_{artØ}] Prép À N²_{anim±}
- c. " [FAIRE N_{artØ}] Prép SUR, AVEC, CONTRE, POUR+N²_{anim±}
- d. " FAIRE + [Adj + N_{artØ}] + Prép_Ø/Prép + N²_{anim±}
FAIRE + [Adj + N_{artØ}] + Prép + N²
- e. " [FAIRE + N_{artØ} + Adj] + [Prép + N²]

A második csoportba tartozó FAIRE igei ÁSZ-ok a következőképpen bővíthetők:

Az e csoportba tartozó FAIRE igei ÁSZ-ok bővíthetők:

- I. A N_{artØ}-hoz szervesen illeszkedő kötelező prepozíciók által , amelyet szabad vagy kötött névszói bővítmény követhet: FAIRE parade **de** q, FAIRE front **à** q, FAIRE feu sur q, FAIRE feu de tout bois
- II. A N_{artØ}-ot megelőző vagy követő melléknév által. A prepozíciós bővítmény lehetősége ugyanúgy fennáll, mint az A esetben: FAIRE bon/mauvais accueil **à** q, FAIRE grand cas de qc, FAIRE corps neuf
- III. Adverbiumokkal: FAIRE très attention **à** q/qc, FAIRE tellement peur **à** q

2/a. Szerkezet: FAIRE+N_{artø}+DE+N_{anim}±

S.sz	FAIRE	N _{artø}	DE q/qc	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.		abandon	q/qc	abandonner qc	elhagy vmit
2.		abjuration	q/qc	abjurer q/qc	megtagad vkit, vmit
3.		abnégation	qc	renoncer à qc	lemond vmiről
4.		abstraction	qc	ne pas tenir compte de qc	elttekint vmitől
5.		abus	qc	abuser de qc	visszaél vmivel
6.		acception	q	favoriser q	kivételt tesz vkivel
7.		acte	qc	montrer qc	(meg)mutat vmit
8.		amas	qc	amasser qc	felhalmoz vmit
9.		assaut	qc	rivaliser de qc	vetekszik vmivel
10.		appel	qc	demande la révision d'un procès	per újrafelvételét kéri <i>felhívás</i>
11.		cas	de q	accorder de l'importance à q	megbecsül
12.		cadeau	qc	offrir qc	megajándékoz vmivel
13.		collection	qc	collectionner qc	gyűjt valamit
14.		don	qc	donner qc	adományoz vmit
15.		emploi	qc	employer qc	felhasznál vmit
16.		état	q qc	estimer q	megbecsül, számít vkire; <i>becsülni</i>
17.		exéption	qc	sortir à la règle	kivételt képez vmi alól
18.		fi	de qc/q	ne pas en tenir compte	fittyet hány vmire/vkire
19.		figure	q/qc	se montrer q/qc, ressembler à q/qc	vki/vmi látszatát kelti
20.		foi	qc	prouver, attester qc	bizonyít vmit
21.		grâce	qc	dispenser q	megkímél vkit
22.		hommage	qc	faire cadeau par respect	megajándékoz vmivel vkit

23.		largesse	qc	faire don	adományoz (nagylelkűen)
24.		litière (litt.)	qc	ne pas s'en soucier	nem törődik vmivel, kutyába vesz
25.		mention	qc	mentionner	megemlíti vmit
26.		métier	qc	travailler comme q	vmiként dolgozik
27.		montre	qc	donner des preuves de qc afficher q	fitogtat vmit
28.		mystère	qc	cachez qc	titkol vmit
29.		parade	qc	manifester, afficher q	fitogtat vmit
30.		part	qc	l'en informer	értesít vmiről
31.		partie	qc	appartenir à qc	részét képezi vminek
32.		profession	qc	professer qc/exercer une occupation habituelle	nyíltan megvall vmit/hivatás- szerűen üz vmit
33.		provision	qc	s'approvisionner de qc	készletet tölt fel, tartalékol
34.		semblant	qc	faire mine de, feindre	szinlel/, úgy tesz, mintha
35.		serment	qc	jurer sur qc	esküszik vmire
36.		vœu	qc	s'engager	fogadalmat tesz vmire

2/b. Szerkezet: FAIRE+N_{art}Ø+À+N_{anim}²±/inanim

S.sz	FAIRE	N _{art} Ø	À q/qc	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.		appel	qc/q	en appeler à qc/q	hivatkozik valamire
2.		attention	q/qc	porter attention à q/qc	figyel vkire, vmire
3.		barrage	q/qc	barrer qc	meggátol vmit,
4.		bobo	q	causer une déchirure à q	karcolást, sebet ejt vkin
5.		concurrence	q	concurrencer	verseng vkivel
5.		confiance	q	avoir ~, croire en q	bizalommal van vki iránt
6.		contrepoids	q/qc	compenser qc par une autre	ellensúlyoz vmit/vkit
7.		crédit	q	avoir/faire confiance à q	hitelt ad vki szavának/vminek
8.		diversion	qc	détourner l' attention	eltereli a figyelmet vmiről
9.		droit	q/qc	rendre justice à q	igazságot szolgáltat vkinek
10.		échec	q/qc	déjouer q/q	meghiúsít vkinek vmit/vmit
11.		écho	q/qc	réagir à q/qc	vki, vmi visszhangot kelt
12.		face	q/qc	faire front à q, résister à qc	szembeszáll vkivel, vmivel
13.		fête	q/qc	accueillir q/qc joyeusement	szívesen fogad vkit/vmit
14.		front	q/qc	s'opposer à q	szembeszáll vkivel/vmivel
15.		grâce	q	gracier q	megkegyelmez vkinek
16.		honneur	q	honorer q	dicséretére válik vkinek
17.		honte	q	porter ~ à q / rendre honteux à q	szégyent hoz vkire

18.		horreur	q	horrifier q	elborzaszt, megrémít vkit
19.		illusion	q	illusionner, tromper q	megtéveszt vkit
20.		injure	q/qc	injurier q/qc, porter atteinte à q/qc	megsért vkit/vmit
21.		justice	q	rendre justice à q	igazságot szolgáltat
22.		mal	q/qc	blessar q/qc	fájdalmat okoz vkinek
23.		obstacle	qc	empêcher de+inf	gátat vet vminek
24.		ombre	q	assombrir	elszomorít, nyugtalan ít vkit
25.		opposition	qc	s' opposer à qc	szembehelyezkedik vkivel, ellenéz vmit
26.		outrage	q/qc	outrager	gyaláz vkit, vmit
27.		peur	q	épouvanter q	megijeszt vkit
28.		pièce	q	faire échec à q	kijátszik, megtréfál vkit
29.		pitié	q	exciter la compassion	szánalmat ébreszt vkiben
30.		place	q	être remplacé par q	felvált, helyettesít vkit
31.		plaisir	q	plaire à q	kedvében jár vkinek
32.		raison	q	faire justice à q	elégítelt szolgáltat vkinek
33.		référence	qc	référer à qc	utal vmire
34.		signe	q	signaler qc à q	jelez vkinek vmit
35.		tête	q/qc	résister, s'opposer	szembeszáll vkivel, vmivel
36.		suite	qc	suivre	folytatását képezi vminek
37.		trêve	qc	cesser de + inf	szüneteltet vmit
38.		violence	q/qc	violenter q, comprendre d'une manière forcée	erőszakot követ el vki ellen, erőszakkal belemagyaráz vmibe

2/c. Szerkezet: FAIRE + N_{artØ} + CONTRE/AVEC/POUR/AUTOUR + N_{anim}² ±

S.sz.	FAIRE	N _{artØ}	Prepozíció	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.		alliance	avec q	s'allier à q	szövetségre lép vkivel
2.		amitié	avec q	se lier d'amitié avec q	barátságot köt vkivel
3.		bloc	contre q	s' unir	egységet alkot vki ellen
4.		rampagne	pour q, contre q	agiter pour q lutter contre q	korteskedik vki mellett hadjáratot visel vki ellen
5.		cercle	autour de q/qc	entourer q/qc	körülvesz vkit, vmit
6.		équipe	avec q	former une équipe	egycsapatban van vkivel
7.		feu	sur q, contre q	tirer q	tűzel, rálő vkire
8.		fond	sur q	compter sur q	számít, épít vkire/vmire
9.		pression	sur q/qch	presser q/qc	nyomást gyakorol vkire

2/d. Szerkezet: FAIRE + [Adj + N_{artØ}] + À/DE/SUR/AVEC + N_{anim}² ±

FAIRE	ADJ	N _{artØ}	Prep	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.	bon, mauvais	accueil	à q	bien, mal accueillir q	szívesen/nem - fogad vkit
2.	faux	bond	à q	ne pas tenir ses engagements	megszeg vmit, nem tartja szavát
3.	grand	cas	de qc	accorder de l'importance à qc/q	nagyra becsül vkit, fontosnak tart vmit
4.	bonne	chère	-	bien traiter q à tables)	jól tart vkit
5.	bonne, mauvaise	chère	à q	~ bon/mauvais visage à q/bien/mal accueillir q	jól/keletlenül fogad vkit
6.	bon	compte	à q	donner à q une part généreuse	vkinek a javára ad nagylelkűen

7.	bon, bel, grand	effet	sur q	exercer sur q impressionner q	jó, szép, nagy hatást gyakorol vkire
8.	mauvais, vilain	effet	sur q	favorablement exercer sur q défavorablement	rossz, szörnyű hatást gyakorol vkire
9.	grand	estime	de q/qc	bien estimer q/qc	nagyra becsül vkit,vmit
10.	bonne	figure	quelque part/à q	se montrer important ~bon visage	fontos szerepet játsszik szívesen fogad vkit
11.	triste, piètre	figure	--	~ grise mine	szomorúan, nyomorultul fest/néz ki
12.	long	feu	--	rater, échouer, ne pas réussir	dugába dől, füstbe megy
13.	grand	honneur	à q	honorer q	megtisztel,nagyra becsül vkit
14.	fausse	route	--	s' égarer, se tromper	tévétra jut, téved vmiben
15.	grand	mal	à q	blessar q moralement	nagyon megbánt vkit/bánatot okoz vkinek
16.	bon	marché	--/de q/qc	ne pas en - grand cas	könnyen túlad vmin
17.	bon/mauvais	ménage	avec q	s'entendre bien/mal avec q	jól/rosszul fér meg vkivel
18.	grise/triste	mine	--	avoir l' air triste	szomorúan fest/néz ki
19.	bonne	mine	à mauvais jeu	~ contre mauvaise for- tune bon cœur	jó képet vág a dologhoz
20.	mauvaise/bonne/ froide	mine	à q	mal/bien accueillir q ~ mauvais/bon visage à q	nem szívesen/ szívesen /hidegen fogad vkit
21.	bon	visage	à q	~ bonne mine à q bien accueillir q	szívesenlát/fogad vkit

22.	grand	plaisir	à q	plaire à q	nagy örömet szerez vkinek
23.	bon/mauvais	usage	de qc	bien/mal utiliser qc	jól/rosszul használ vmit

2/e. Szerkezet: FAIRE+[N_{artØ}+ADJ]+PREP/AVEC/SUR+N_{anim±}

FAIRE	N _{artØ}	ADJ	PREP	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1	cause	commune	avec q	s' allier à q	közös ügyért küzd vkivel
2.	main	basse	sur qc	voler qc	ráteszi a kezét vmire (lop)
3.	ménage	commun	avec q	vivre avec q	egy kenyéren él vkivel
4.	lit	commun	avec q/ à part	vivre avec q/à part	egy fedél alatt él vkivel/ külön él vkitől

A nem cserélhető, bővíthető FAIRE igei ÁSZ-ok szintaktikai jellemzői:

1. PRÉP N-NEL BŐVÍTHETŐ FAIRE IGEI ÁSZ-OK

Szintaktikai jellemzőik:

a. A $N_{art\emptyset}$ elszakítása az igtől az ÁSZ-k e csoportjában sem lehetséges.

- Que fait Paul?   - * Cas de ses amis.
- * Obstacle à mes projets.
- * Feu sur Marie.

b. A $N_{art\emptyset}$ nem pronominalizálható

- * Cas est fait de ses amis.
- * Obstacle est fait à mes projets.
- * Feu est fait sur Marie.

c. A prepozíciós bővítmények néhány esettől eltekintve (FAIRE acte, profession, montre, assault [DE + N]) pronomonalizálhatók

- À N^2

Luc fait (obstacle + peur + attention + allusion) à Rose.

Luc lui fait (obstacle + peur + attention + allusion)

A faire (attention + allusion) bővítményei vonzatos igeik bővítményeihez hasonlóan viselkednek. Ha a $N^1 = N_{anim}$ a Prép À N^2 névmássá alakítható:

Luc fait (attention + allusion) à elle

- DE N^2

Paul fait (fi + cas) de la sincérité

Paul en fait (fi + cas)

- SUR N

Paul fait pression sur l'étagère

Paul y fait pression

Paul fait pression sur Marie

Paul fait pression sur elle

A FAIRE $N_{art\emptyset}$ ÁSZ-ok bővítményei a prepozíciós N élő vagy élettelen voltának megfelelően pronominalizálhatók. E vonatkozásban az igei ÁSZ az egyszerű igés szókapcsolatokkal mutat rokonságot:

Je pense à lui /A pronominalizált Prep N élő/

J'y pense / A pronominalizált Prep N élettelen/

d. *A szintaktikai szerkezet nyitottabbá válik.* Ennek egyik oka az ÁSZ bővíthetősége, másik oka a $V N_{art\emptyset}$ neutralizációjának potenciális lehetősége. Az igei ÁSZ tárgyi bővítményt továbbra sem fogad el. A $VN_{art\ ind\acute{e}fini}$ szerkezettel való felcserélés [FAIRE+ $N_{art\emptyset}$] [Prép À/DE + N^2] igei ÁSZ-ok egy részében lehetővé teszi a jelzői bővítést.

FAIRE abus d'alcool

~ un abus d'alcool désobligeant

~ acte de présence

~ un acte de présence éclatant

~ assau d'amabilité

~ ~ ~ débordant

~ emploi d'adjectifs

~ un ~ ~ trop fréquents

~ état de la situation

~ un ~ détaillé de la situation

~ barrage à q

~ un ~ décisif à q

- ~ référence à q
- ~ une ~ justifiée à q

- ~ peur à q
- ~ une ~ terrible à q

- ~ opposition à q
- ~ une ~ définitive à q

Az igei ÁSZ-ok alkotóelemeit összetartó kohéziós erő tehát nem egyformán hat. A példánkenti elemzés eredménye a következő. Jelzői bővítmény kapcsolható:

- Prép DE N² bővítményű FAIRE igei ÁSZ-okban (2/d)

/5/, /7/, /9/, /11/, /13/, /14/, /15/, /16/, /17/, /22/, /23/, /24/, /25/, /28/, /31/, /33/, /35/, /36/

- Prép À N bővítményű FAIRE igei ÁSZ-okban (2/b)

/3/, /4/, /5/, /6/, /7/, /8/, /16/, /17/, /18/, /22/, /23/, /24/, /25/, /26/, /27/, /29/, /30/, /31/, /33/, /34/, /37/, /38/

- Prép POUR, CONTRE, SUR N bővítményű FAIRE igei ÁSZ-okban (2/c) /1/, /5/, /6/, /9/

Lexiko-szemantikai kombinációs lehetőségek

A bővíthetőség szempontja alapján megállapíthatjuk, hogy a FAIRE igei ÁSZ-okban a leggyakrabban használt À és DE prepozíciók leginkább elvont főnevekkel állnak. Legtöbbjük szuffikszumokkal (pld. abjuration, acception, barrage, profession, confiance, pression, opposition, suite, violence, référence, alliance) vagy anélkül (pld. abandon, abus, amas, don, emploi, fond, mention, appel, illusion, injure, ombre, place, raison, signe,) képzett deverbális főnév. Arányuk megközelítőleg egyforma. Szemantikailag különbségek mutatkoznak a FAIRE igei ÁSZ-ok és azok nominális elemeiből képzett egytagú igék között.

a. típus: egytagú ige konkrét, a FAIRE igei ÁSZ pedig elvont cselekvést jelöl.

FAIRE N_{art0}+Prép N_{anim±}

V(<N)

Elvont jelentés

Konkrét jelentés

Faire	appel à q/qc - hivatkozik vkire/vmire	appeler q/qc - hív, szólít vkit
~	don de qc - adományoz vmit	donner qc - ad vmit
~	abstraction de qc - figyelmen kívül hagy vmit	abstraire qc - elvon, elkülönít vmit
~	barrage à qc - meggátol vmit	barrer qc - lezár, elkerít vmit
~	confiance à q - bizalommal van vki iránt	confier qc - vmit rábíz
~	pression sur q/qc - nyomást gyakorol vkire/vmire	presser qc/q - szorít, nyom, sürget
~	ombre à q/qc - árnyékot vet vkire/vmire	ombrer q/qc - beárnyékol vkit/vmit
~	opposition à q/qc - ellenez vmit, szembenáll	opposer à qc - vmivel szemben felállít
	suite à qc - folytatását képezi vminek	suivre qc - követ vmit, nyomában jár
~	parade de qc - fitogtat vmit	parader - páváskodik, elvonul

b. típus: A FAIRE igei ÁSZ jelentése közelít annak nominális eleméből képzett igéjéhez.

FAIRE	abus de qc	abuser de qc	- visszaél vmivel
~	abandon de q/qc	abandonner q/qc	- lemond vmiről, elhagy vkit/vmit
~	amas de qc	amasser qc	- felhalmoz, összegyűjt vmit
~	collection de qc	collectionner qc	- gyűjt vmit
~	abjuration de	abjurer q/qc	- megtagad vkit/vmit
~	alliance avec	s'allier	- szövetségre lép vkivel
~	exception de	exempter q	- kivételt tesz
~	fond sur qc	fonder sur	- alapoz, számít vkire/vmire
~	référence à qc	référer à qc	- utal vmire/ vmit vminek tulajdonít
~	outrage à q/qc	outrager q/qc	- gyaláz vkit/vmit

c. típus: A FAIRE igei ÁSZ jelentése különbözik annak V(<N) igéjétől

FAIRE	acception de q - kivételt tesz	accepter - elfogad
~	place à q - helyettesít, felvált	placer qc - elhelyez
~	raison à q - igazságot szolgáltat	raisonner q - észretérít vkit
~	signe à q - jelez, értesít	signer qc - aláír, jelöl vmit

Minél inkább közelít a FAIRE igei ÁSZ jelentése annak nominális eleméből képzett igéjéhez, annál nagyobb az egyetlen igével való felcserélés lehetősége. A FAIRE $N_{art\emptyset}$ Prép N^2 szerkezetek oly mértékben maradnak fenn a nyelvben, amennyire jelentésük az elvontság, más jelentés irányában eltér a nekik megfelelő $V(<N)$ igealakétól.

Megjegyzés: A FAIRE ige DE/À prepozícióval bővíthető ÁSZ-ok többségében meghatározható jelentéskörből választja ki a hozzákapcsolódó tagolatlan főneveket.

A De prepozíciós FAIRE ÁSZ-ok döntően kétféle jelentéskörben találhatók:

1. *Kereskedelmi szférához kapcsolódó:*

FAIRE amas/ commerce/ profit/ trafic/ (bon) marché/ (bon, mauvais) usage/ provision/ emploi

2. *Morális szférához kapcsolódó*

FAIRE abus/ assaut/ parade/ montre/ mystère/ état/ abstraction/ abnégation/ grâce.

Az À prepozíciós bővítménnyel rendelkező FAIRE igei ÁSZ-ok között találhatók:

1. *Jogi szakkifejezések:*

FAIRE honneur/ injure/ justice/ outrage/ violence/ raison/ tort/ tête/ appel/ droit/ opposition.

2. *Érzelmet kifejező igék:*

FAIRE confiance/ fêta/ honte/ horreur/ mal/ ombre/ peur/ pitié/ plaisir.

A FAIRE ige szintaktikai, szemantikai kapcsolódásait illetően csatlakozik más szólásképző igékhez, amelyek hasonló módon ugyanazokkal a főnevekkel alkotnak állandósult szókapcsolatot.

Példaként emeljük ki:

AVOIR/RENDRE/PRENDRE/FAIRE/confiance, envie, grâce, peur, plaisir,
pitié, horreur, raison, honte

AVOIR/CHERCHER/DEMANDER/FAIRE/PROUVER/RENDRE justice,
grâce

AVOIR/PORTER/FAIRE tort, mal,

PRENDRE/FAIRE connaissance

PRENDRE/FAIRE hommage, horreur

PRENDRE/FAIRE/AVOIR/LAISSE place

A FAIRE + [N_{artØ}] ÁSZ két alkotóelemének szemantikai sajátossága

FAIRE ige jelentése	elvont	N _{artØ}	konkrét
1. Constituer	+		+
<u>Példák:</u>	~autorité, mystère... neologizmusokban: ~esprit, exemple...		~bande à part, collection, équipe..., neologizmusokban: ~balcon, écran, port, trottoir...
2. Fonctionner comme			+
			~balle, boule de neige, tapisserie, tache d'huile...
3. Accomplir	+		+
	~abnégation, acception, emploi, abandon, explosion...		~don, antichambre...
4. Produire	+		+
	~volte-face, assaut fortune, recette, mal horreur...		~feu, bobo, école...

2. A MELLÉKNÉV BETOLDÁSÁVAL BŐVÍTHETŐ FAIRE IGEI ÁSZ-OK

a. típus: A $N_{art\emptyset}$ mögé helyezett melléknévvel

A 2/e. táblázat példáiban a $N_{art\emptyset}$ és az azt követő melléknév az igével oszthatatlan jelentésegységet képvisel, prepozíciós bővítményét azonban szabadon választja meg a vonzat élő/élettelen jellegének megfelelően.

b. típus: A $N_{art\emptyset}$ elé helyezett melléknévvel

1. altípus

Faire/bon/mauvais accueil à q,
 Faire bon/mauvais ménage avec q,
 Faire bon/mauvais usage de qc,
 Faire bonne/mauvaise chère à q,
 Faire bonne/mauvaise/froide mine à q,
 Faire bon visage, bonne figure à q

A 2/d táblázat $[V+Adj+N_{art\emptyset}]$ szerkezetű ÁSZ-okban leggyakrabban a *grand/bon/mauvais*, valamint a *triste/gris/piètre/vilain/faux/froid* melléknevek fordulnak elő. Míg a tagolatlan főnév mögé helyezett melléknevek, beleolvadva a szókapcsolat egészébe minősítő tulajdonságukat teljesen elveszítik, ugyanakkor az előre helyezett melléknevek többsége nyomatékosítja annak minősítő jellegét.

2. altípus

Faire cas de q/qc	Faire grand cas de q/qc
~ estime de q/qc	~ grand estime de q/qc
~ honneur à q	~ grand honneur à q
~ mal à q	~ grand mal à q
~ plaisir à q	~ grand plaisir à q
~ usage de q	~ bon/mauvais usage de qc

A [FAIRE+Adj+N_{artØ}+Prep] szerkezet a modifikátor elhagyásával visszavezethető az esetek egy részében alap igei ÁSZ-okra, amelyek szemantikai töltetébe az ÁSZ jelentését csupán módosító melléknév hiányzik, szintaktikailag a prepozíciós bővítmény változatlan marad.

3. altípus

Faire figure de - se montrer q,	Faire bonne figure à q-bien accueillir
~ feu sur - tirer q	~ long feu - ne pas réussir
~ mine de - paraître	~ bonne/mauvaise/froide mine à q - bien/mal accueillir q
~ route (vers) - se déplacer	~ fausse route - s'égarer

Az esetek másik részében a modifikátor elhagyása ugyanúgy igei ÁSZ-os alapformát eredményez, amelynek jelentése azonban más lesz. A jelenség magyarázata a szintaktikai struktúra megváltozásában rejlik.

Megjegyzés: A nem cserélhető, bővíthető FAIRE igei ÁSZ-okban a betoldás lehetőségét az alkotó elemek összeforrottságának mértéke határozza meg. A N_{artØ}-t követő vagy megelőző melléknév befolyásolja az igei ÁSZ kohézióját. Az előrehelyezett melléknév nyitottabbá, a hátrahelyezett zártabbá teszi a szerkezetet.

3. ADVERBIUMOK BETOLDÁSÁVAL BŐVÍTHETŐ FAIRE IGEI ÁSZ-OK

A bővítés másik módját az igehez vagy a melléknévhez, avagy egyidejűleg mindkettőhöz kötött, mennyiséget és fokozást kifejező adverbiumok teszik lehetővé. A közbeékelhető határozószók felosztásában PEDERSEN-SPANG-HANSSEN-VIKNER adataira támaszkodunk. (1970, 321)

igéhez
melléknévhez
igéhez és melléknévhez

kötött mennyiséget és fokozást kifejező határozószók:

tant, autant, beaucoup
si, aussi, très
tellement, moins, plus, assez,
bien, peu, trop

Következtetésünk szerint a bővítés ezen lehetősége szemantikailag korlátozott. Ugyanis csak az elszenvedett és okozott érzelmeket, érzékelést kifejező FAIRE igei ÁSZ-okban áll fenn, amelyek ugyanúgy elfogadják a melléknévi bővítést is.

Példák: FAIRE *attention, confiance, peur, mal, plaisir, injure*

Megjegyzés:

A FAIRE N_{artø} ÁSZ-ok bővítési lehetőségeinek rendszerezése (a szemantikai különbségek figyelembevétele nélkül)

	kötelező	lehetséges	bővítés nem lehetséges
	bővítmény	bővítmény	
előre helyezett melléknév	Faire long feu Faire faux bond	~ (bon, mauvais) usage ~ (bon, mauvais) accueil	~ rage ~ date antichambre tapisserie chorus
hátra helyezett melléknév	Faire amende honorable Faire chou blanc	~ balai (neuf) ~ place (nette)	
prepozíció + főnév	Faire collection de qc Faire preuve de qc	~ largesse (de qc)	
prepozíció + V _{inf}	Faire mine de inf	~ attention (à+inf.) ~ plaisir (à+inf.)	
que + V _{ind}	Faire réflexion que + ind		
que + V _{subj}	-	- attention (que+subj.)	
adverbiumok	-	- (si, tellement) peur - (peu, très) attention	
társ, helyhatározó	- fond sur q - connaissance avec q	- feu (sur q)	

4. Kötelező prepozíciós bővítménnyel ellátott FAIRE igei ÁSZ-ok

Megjegyzés:

A FAIRE igei ÁSZ-ok prepozíciós bővítményük szerinti csoportosítása feltárja azokat a szintaktikai problémákat, amelyekkel a lexikográfusoknak meg kell küzdeniük az igei ÁSZ-ok szótárban elhelyezése során. SÓRÉS ANNA (1995, 37) véleménye alátámasztja álláspontunkat:

"En parlant des locutions, il faut faire une distinction entre celles qui montrent une soudure (c'est-à-dire qu'elles n'admettent l'insertion d'aucun élément... et celles qui l'autorisent... (prendre part/prendre une part active). Les difficultés syntaxiques se présentent dans le deuxième groupe..."

3.4.3. Cserélhető és bővíthető ÁSZ-ok
(Locutions verbales commutables, non saturées)

Szerkezet: FAIRE+N_{artø}/art déf/art indéf/dét pos+Prép N²

FAIRE	DÉT	N	Prep	Francia ekvivalens	Magyar ekvivalens
1.	-/une/des son son	affaire(s) - -	avec q à q de q	conclure le marché le tuer s'en charger	üzletet köt vkivel ellátja a baját vkinek, magára vállal vmit
2.	-/un	affront	à q	injurier q	megsért vkit, szégyent hoz vkire
3.	- l'	amitié	avec de	se lier d' amitié avec q vouloir bien + inf	barátságot köt vkivel, szíveskedik vmit tenni
4.	- l'	appel	à q/qc de qc	se réclamer de q/qc à q, appeler q, nommer q	hivatkozik vkire, folyamodik vkihez/vmihez beszólít vkit
5.	-/la	barbe	à q	narguer q	packáz vkivel
6.	 du	bruit	de qc	-s'en vanter - faire fureur/~du tapage	nagyzol vmivel, feltűnést kelt/ zajt csap
7.	-/une	brèche	à qc	diminuer qc	csorbát ejt vmin
8.	-/un/son	choix	de qc	choisir qc	választ vmit
9.	-/le/du	commerce	de qc/avec q	commercer avec qc/q	kereskedik vmivel, vkivel
10.	-/un -/son/ses	compliment(s)	à q	féliciter qn complimenter q	gratulál vkinek, üdvözl vkit
11.	- la	connaissance	avec q de q	rencontrer qn pour la première fois	megismerkedik vkivel
2.	-/la	déclaration	de qc	déclarer qc	nyilatkozik vmiről, bejelent vmit
13.	-/de l' un/son l'	effet ~	à q sur q de qc à q	produire une influence ~ sembler	hatást gyakorol vkire vminek mutatkozik
14.	- des	excuse(s)	à q de qc	demander pardon à q présenter ses excuses	bocsánatot kér vkitől kimentí magát
15.	- la	honte	à q de qc de q	~ affront à q	szégyent hoz vkire vmivel vkinek szégyenére vállik
16.	-/de la	peine	à q	peiner q	megbánt vkit, bánatot okoz vkinek

17.	- la	part	de qc à q de qc	l'en informer en tenir compte	értésít vkit vmiről tekintetbe vesz vmit
18.	-/la scs	preuve(s)	de qc	montrer qc, prouver qc être digne d'une réputation	tanújelét adja vminek, bizonyít kiállja a próbát
19.	-/son du	profit	de qc	profiter de qc être de grand profit	hasznot húz vmiből vmi hasznot hajt
20.	-/un/le	rapport	de qc	rapporter qc	beszámol, jelentést tsz vmiről
21.	-/des	reproche(s)	à q	reprocher à q	szemrehányást tesz vkinek
22.	-/des	risette(s)	à q	rioter	nevetgél
23.	-/du	tort	à q	nuire à q	rosszat tesz, árt vkinek
24.	-/le/du	trafic	de qc/avec qc	trafiquer de qc	üzérkedik, kereskedik vmivel

A cserélhető és bővíthető FAIRE igei ÁSZ-ok szintaktikai jellemzői:

- a/ Az igei ÁSZ nominális eleme pronominalizálható a que-vel bevezetett tárgyi mellékmondatokkal.

Le compliment **que** tu m'as fait, m'est allé au coeur.

La déclaration de guerre **que** le gouvernement a faite, était honteuse.

La peine **qu'il** lui a faite, a fait rougir son front.

- b/ A passzív átalakítás sem ütközik akadályba.

La preuve est faite que cette affaire ne sert à rien.

Le/son profit est fait, reste la question sociale.

- c/ A cserélhető, bővíthető közös lexikai bázisú FAIRE igés ÁSZ-okban a grammatikai megkülönböztető jegyek a következőképpen csoportosíthatók:

- aktualizátorok /determinánsok/: határozott, határozatlan névelők, birtokos determináns
- prepozíciók: à, de, sur, avec
- kötelező és fakultatív aktánsok: alany /S/ közvetlen, közvetett tárgy (COD, COI), határozó (CC). Jelölve egyben az aktánsokat kifejező főnevek élő, konkrét (+), elvont fogalmi (-) jellegét.

Az egy csoporton belüli grammatikai jegyek hiánya, vagy megléte alapján rendszerezett $[V+N_{art\emptyset}]/[V+N_{art}]$ szerkezetek homogén oppozíciókat alkotnak, amelyekben az ugyanazon kategóriákhoz tartozó grammatikai jegyek szemantikailag nem pertinensek.

Homogén oppozíciók:

~ barbe à q	/ ~ la barbe à q
~ déclaration de qc	/ ~ la déclaration de qc
~ affront à q	/ ~ un affront à q
~ brèche à qc	/ ~ une brèche à qc
~ choix de qc	/ ~ un choix de qc
~ commerce de qc	/ ~ le/du commerce de qc
~ compliment à q	/ ~ un/son/ses compliment(s) à q
~ peine à q	/ ~ de la peine à q
~ rapport de qc	/ ~ un/le rapport de qc
~ reproche à q	/ ~ des reproches à q
~ risette à q	/ ~ des risettes à q
~ tort à q	/ ~ du tort à q
~ trafic de qc	/ ~ le/du trafic de qc

Homogén oppozíciót képviselnek tehát a következő grammatikai monéma párok:

	Art _{déf}	(C+)
(C+) Art ₀ + Prep _x	Art _{indéf} + Prep _x	(C-)
(C-) Art _{part}		
	Dét _{pos}	

A különböző kategóriákhoz tartozó grammatikai jegyek variabilitása szerint FAIRE N_{art∅}/FAIRE N_{art} szerkezetek heterogén oppozíciókat alkotnak, amelyekben a grammatikai monémák cserélődése, esetleges hiánya, az aktánsok - élő, konkrét, elvont főneveket jelentő specifikus jegyeinek - változása szemantikailag pertinens vonást takar.

Heterogén oppozíciók:

~ amitié avec q	/ ~ l'amitié de/des amitiés à q
~ appel à q/qc	/ ~ l'appel / appel de qc
~ bruit de qc	/ ~ du bruit
~ excuse à q de qc	/ ~ des excuses à q
~ honte à q de qc	/ ~ la honte de q
~ grâce à q	/ ~ des grâces
~ part de qc à q	/ ~ la part de qc

Heterogén oppozíciót képviselnek a következő grammatikai monéma párok:

$\text{Art}_{\emptyset} + \text{Prep}_x + (\text{C}\pm)(\text{C}\pm)$	<ul style="list-style-type: none"> - $\text{Art}_{\text{def}} + \text{Prep}_y (\text{C}+)$ - $\text{Art}_{\text{indéf}} + \text{Prep}_{\emptyset}$ - $\text{Art}_{\text{def}} + \text{Prep}_{\emptyset}$
$\text{Art}_{\emptyset} + \text{Prep}_x + (\text{C}\pm) + \text{Prep}_y + (\text{C}\pm)$	<ul style="list-style-type: none"> - $\text{Art}_{\text{def}} + \text{Prep}_y + (\text{C}+)$ - $\text{Art}_{\text{indéf}} + \text{Prep}_x + (\text{C}+)/(\text{C}-)$ - $\text{Art}_{\text{def}} + \text{Prep}_x$

Homogén és heterogén oppozíciókat egyformán tartalmazó FAIRE igés szerkezetek

- ~ affaire avec q / ~une/des affaire(s) avec q
- ~ son affaire à q / ~ son affaire de qc
- ~ preuve de qc / ~la preuve de qc / ~ ses preuves
- ~ effet à q / ~ de l'effet à q / ~ un/son effet sur q / ~ l'effet de q/qc

d/ A prepozíciós bővítmények pronominalizálhatók

- AVEC N^2
Pierre fait ($\emptyset$ /une/des affaire(s); amitié; $\emptyset$ /le/du commerce; $\emptyset$ /le, du trafic/
- avec Paul
Pierre fait ($\emptyset$ /une/des affaire(s); amitié; $\emptyset$ /le/du commerce; $\emptyset$ /le, du trafic/
- avec lui
- À N
Pierre fait ($\emptyset$ /un affront; $\emptyset$ /de la peine; $\emptyset$ /un/son/ses compliment(s) à Marie.
- Pierre lui fait ($\emptyset$ /un affront; $\emptyset$ /de la peine; $\emptyset$ /un/son/ses compliment(s)

- DE N²

Paul fait (Ø/du commerce; Ø/du profit) de blé.

Paul en fait (Ø/du commerce; Ø/du profit)

e/ A FAIRE igés ÁSZ tárgyi bővítményt nem fogad el. Az N_{art} indéf beiktatásával - ott ahol a nominális elem determinánsa nem kötött - az igei ÁSZ tovább bővíthető.

Jean a fait (un affront injuste, un rapport détaillé, des reproches justifiées) à Paul.

Szemantikai jellemzők

a/ A szintaktikai elemzés során a homogén oppozícióban egyetlen grammatikai jegy megváltoztatása nem okoz még jelentésváltozást. A felcserélhető elemek az aktualizátorok közül kerülnek ki.

A N_{artØ}-N_{art}déf/indéf/part/ det. poss cseréje úgy, hogy a prepozíciós bővítményben nem történik változás - nincs kihatással a jelentésre.

FAIRE	-/un affront à q	affronter q
	-/une/des affaire(s) avec q	conclure le marché
	-/une brèche à q	diminuer qc
	-/un/son/ choix de qc	choisir qc
	-/du/le commerce de qc avec	commercer avec q/qc
	-/un/son/ses compliment(s) à q	complimenter q
	-/la/une déclaration de qc	déclarer qc
	-/de l'effet à q	produire une influence
	-/de la peine à q	peiner q
	-/un/le rapport de qc	rapporter qc

b/ Jelentésváltozást a heterogén oppozícióban tapasztalunk. A struktúrában bekövetkező változás a különböző kategóriák grammatikai jegyeinek egyidejű cseréje által lehetséges. Tehát a grammatikai jegyek jelentéshordozók.

Faire	amitié avec q	- se lier d'amitié avec q
~	l'amitié de	- vouloir bien + inf
~	des amitiés à q	- donner des marques d'affection à q
~	appel à q/qc de qc	- se réclamer de qc à q
~	l'appel	- nommer q, appeler q
~	bruit de qc	- s'en vanter
~	du bruit	- faire du tapage / faire fureur
~	grâce à q	- gracier q
~	des grâces	- minauder
~	part de qc à q	- l'en informer
~	la part de qc	- en tenir compte
~	preuve de qc	- montrer qc
~	ses preuves	- être digne d'une réputation
~	-/de l'effet à q	- produire une influence
~	l'effet de q/qc	- paraître, sembler
~	-/une, des affaire(s) avec q	conclure le marché
~	son affaire à q	le tuer
~	son affaire de qc	s'en charger

A homogén oppozícióban lévő FAIRE igei ÁSZ-okban a FAIRE ige közelít operatív szerepéhez. A $N_{art\emptyset}$ az esetek többségében átalakul $V(<N)$ -vé. Az esetek másik részében a fogalmi jelentés alapján szinonim igével helyettesítődik az igei ÁSZ.

A heterogén oppozícióban a jelölő és a jelölt szintjén megvalósuló azonosság csak a *faire grâce* - *gracier* esetében igaz. A többi esetben a körülírással vagy más igével történő kifejezőmód csak a fogalmi azonosság szintjén jelzi a szemantikai megfelelést. A struktúrán belüli kötöttség és a jelentésváltozás kapcsolata nyilvánvaló.

A cserélhető, bővíthető FAIRE igei ÁSZ-ok homogén oppozíciós párosai a legkevésbé nevezhetők állandósultnak. A nominális elem determinánsai nem kötöttek, az igei szókapcsolatok jelentése a tagok kapcsolatának szemléleti, logikai tartalmával egyenlő, a szintaktikai kapcsolatban csak a bővítmény prepozíciója és az ahhoz kapcsolódó főnév élő/élettelen jellege meghatározott.

3.4.4. A tranzitivitás kérdése az ÁSZ-okban

A kutatók véleménye különböző az ÁSZ igeje és a $N_{art\emptyset}$ közötti tranzitív viszony megítélésében. Rövid elemzéssel bizonyítani kívánjuk annak meglétét, egyben igazolnánk, miért nem pronominalizálható az $N_{art\emptyset}$ és az igei ÁSZ miért nem fogad el közvetlen tárgyi bővítményt.

Ahhoz, hogy a tárgyas szintagma lényegét felismerhessük, a legegyszerűbb típust választjuk, azaz amikor a mondat tárgya valamely konkrét, a tárgyi valóságban létező dolog, az ige pedig cselekvő tárgyas ige.

Pierre mange une pomme.

Esetünkben a *pomme* mint tárgy az ige oldaláról nézve az a konkrét dolog, amellyel a Pierre által ráirányított szándékos cselekvés érintkezésbe kerül és a cselekvés *mange* egész lefolyása alatt érintkezésben van. A tárgy oldaláról

nézve, a *pomme* az a konkrét dolog, amelyet az igével, *mange* kifejezett cselekvés közvetlenül érint *afficiál*.

A *Pierre mange une pomme* mondatban a *mange* igealakkal kifejezett cselekvés csak akkor történik meg, ha a *pomme* egy konkrét dologra utal vissza. A tranzitivitás az ige és közvetlen tárgya viszonyában azt jelenti, hogy az igével kifejezett cselekvés összetalálkozik azzal a dologgal, amelyre irányul. A tárgynak tehát jelölnie kell valamit, ami nélkül a cselekvés nem zajlik le. Függő viszony jön létre. Az ige és tárgy kettőseben az ige kerül függő pozícióba.

A jeltárgyak azon osztályát, amelyek a cselekvésekhez kapcsolódnak, a tágabb értelemben vett tárgyak, dolgok, szubsztanciák alkotják, fogalmilag a főnevek. A főnévi tárgy esetében a valóságra utalás a névelőn *une*, mint referenciális jegyen keresztül történik.

Elméletileg nincs akadálya annak - a cselekvést legáltalánosabban kifejezni tudó FAIRE, AVOIR, ÊTRE igéken kívül - hogy minden más cselekvő ige felbontható legyen egy pantonimikus igei elemre és egy szemantikailag specifikus névszói elemre. Esetünkben pantonimikus ige a cselekvést legáltalánosabban kifejező FAIRE.

Hogy minél jobban megértsük a tranzitivitást, érdemes a tárgyas-tárgyatlan igék körülírástos felbontását összevetni.

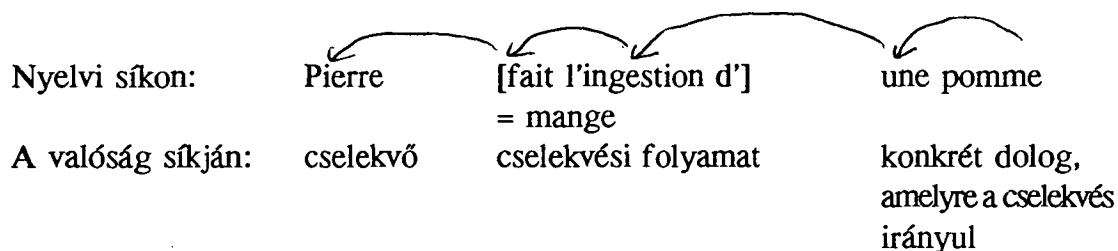
Il mange une pomme	Il fait l'ingestion d'une pomme
Il mange	Il fait l'ingestion de qc
Il sort	Il fait une sortie (la sortie de lui-même) ?
Il sort la voiture	Il fait la sortie de la voiture
Il se sort (d'un mauvais pas)	Il fait la sortie de lui-même

Látható, hogy az igével kifejezett cselekvés mindig valamire irányuló folyamatot jelez. Hogy ha az nem az alanyra irányul, akkor az ige tranzitív, függetlenül attól, hogy van-e megnevezett tárgya.

Példáinkban: *manger*, *manger une pomme*, *sortir la voiture*.

Ha a cselekvés az alanyra vonatkozik, két eset lehetséges. Az ige pronominalis lesz (se *sortir*), ha a cselekvés iránya benne foglaltatik magában az igében. Ellenkező esetben az ige retroverzív ^(intransitif) (*sortir*) lesz. Mivel a cselekvés iránya nem fejeződik ki benne, intranszitivá válik. Amennyiben a cselekvés az alany szándéka szerinti irányultságot is tartalmazza, a tárgyatlan ige tárgyassá válhat.

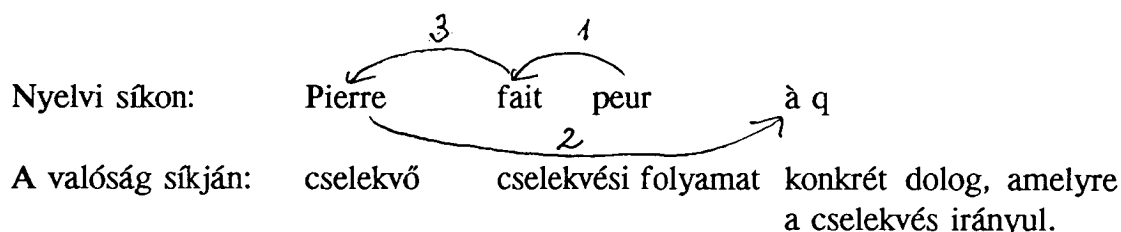
A tárgy tehát minden tranzitív igében megnevezett cselekvésnek tudati kiegészítője, végeredményben megnevezi azt, amire a szándékolt cselekvés irányul. Példánkban a *mange* igealak körülírásos felbontása a következő módon ábrázolható:

A *manger*, *faire l'ingestion* egyenértékűsége nem vitatható. A beékkelt *l'ingestion* nem a *manger* alanya. Lévé a *manger* tárgyas ige, a *manger une pomme* egyenlő *faire l'ingestion d'une pomme*. Az *une* névelő nemcsak egy konkrét jeltárgyra utal, hanem a közbeiktatott jel természetét is mutatja.

A *Pierre lui fait peur* mondatban a *peur* csak olyan mértékben utal egy valós érzésre, amennyire *Pierre* azt kiváltja a cselekvés során. Most a tárgy szerepét olyan dolog tölti be, amely a cselekvés folyamán fokozatosan jön létre, efficiálódik, ilyenkor a tárgy a cselekvés tartalmát jelenti. Az ige és tárgya közti viszony megváltozik, a tárgyat megnevező dolog az igével megnevezett

cselekvési folyamattól függ. A főnévi tárgy esetében a valóságra utalás a névelőn, mint referenciális jegyen keresztül történik. A névelő hiányában a főnév csak az igével együtt képes visszautalni a valóságra.

Véleményünk ezen a ponton összecseng GUILLAUME (1970, 170) és MOIGNET nézeteivel.

"Le verbe et le substantif forment une unité sémantique, l'élément verbal apportant la forme verbale (c'est-à-dire la représentation du temps) et le substantif, rendu incident au verbe, apportant la quasi-totalité de la matière notionnelle."

/Moignet 1974, 43/

Azonban az említett kutatók a $[V+N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-okban a névelő nélküli főnevet csak az ige szemantikai töltetének hiányzó részeként értékelik és a szubdukciós helyzetben lévő igét, a teljes jelentésű igék szemantikai előfeltevéseinek tartják. Ez utóbbi megállapítást a FAIRE, mint univerzális, minden cselekvő igét felbontás útján kifejezni tudó ige esetében kiegészítjük azzal, hogy az igei ÁSZ-okban az ige és a főnév tranzitív viszonyban van egymással. A főnév nem rendelkezvén a nyelvben rá jellemző kategoriális jeggyel - pronominalizációja ekképp nem lehetséges- csak az igrén keresztül képes a valóságra utalni. A cselekvési folyamat szerves részét képezi, szemantikailag a cselekvést kifejező igéből hiányzó többletet adja, ugyanakkor a beszédbeni funkcionáláshoz az ige formai jegyeire van szüksége.

Az $[V+N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-ok alkotóelemeinek viszonyában a szintaktikai és a szemantikai sík szembe- illetőleg párhuzamba állítható:

Szintaktikai síkon

fölérendelt (FAIRE)

↓

alárendelt (PEUR)

Szemantikai síkon

fölérendelt (FAIRE)

↑

alárendelt (PEUR)

Szemantikai síkon a $N_{art\emptyset}$ teli szó, szemantikai tartalommal rendelkező speciális szó, a V üres grammatikai viszonyt jelző szó. Szintaktikai síkon a V önálló, strukturális funkciót, szerkezetet biztosító szó, a $N_{art\emptyset}$ nem önálló, kategoriális jeggyel nem rendelkező szó, használati funkcióba kerüléséhez szüksége van a V struktúrát, funkciót biztosító szerepére.

A FAIRE hasonlóképpen az AVOIR, DONNER, PRENDRE, PORTER, TENIR, RENDRE stb. igék a **funkcióigék** csoportjához tartoznak. Jellemzőjük, hogy főnévi tárggyal együtt fordulnak elő: önálló jelentésük lényegtelen. Magában a tárgyas szintagmában a főnév a jelentés magvát, a funkcióige pedig az ige grammatikai funkcióját hordozza. A funkcióigékre a francia terminológia a *verbe support* megnevezést használja, amelyek "*en corrélation avec un nom qui leur [aux verbes] donne leur sens, forment une expression quasi figée*" (Marcello-Nizia 1996, 91). A funkcióígés szerkezetek jellemző sajátossága, hogy bennük a névszói rész nem pronominalizálható.

3.4.5. A zéró determináns szerepe

A formai ismérvek alapján a kutatók a *locution verbale* fogalma alatt a $[V+N_{art\emptyset}]$ szerkezetű ÁSZ-okat értik. Kérdésként vetődik fel, vajon miért, milyen szerepet tulajdonítanak a zéró determinánsnak? Rövid áttekintésünk választ igyekszik adni a kérdésre.

A névelő mint a determinánsok egyik fajtája a főnévként illetőleg főneves szerkezet előtt álló szófajta. Proliktikus, ellentétben például a románnal, amelyben enklitikus, mert a név mögött áll. A francia nyelvben a névelők jelzik

a főnév nemét, számát, határozott, határozatlan voltát. A XIII. századig a francia nyelvben a névelő használata fakultatív volt, inkább rámutató jelleggel rendelkezett. A XIII. és XVI. század közötti időszakban analógias hatásra terjedni kezdett főként az élőt jelentő főnevek előtt. Elvont főnevek előtt ritkán használták. A névelő elterjedése a XVII. századtól vált általánossá. A Port-Royal-i tanok amennyire a rendnek, logikának, formai, tartalmi szabályosságoknak a fontosságát hirdették a költészetben, ugyanúgy a grammatikát is e törvényszerűségeknek rendelték alá.

Kidolgozták a névelő használatára vonatkozó szabályokat. (BRUNOT, 1965, 163)

A XVII. századtól tehát egyre inkább minden főnév névelőt kapott, hogy szintaktikai szerepét a mondatban betölthesse. Ettől fogva különböztetjük meg a *rendre justice à q* és a *rendre la justice* típusú igés kifejezéseket. A névelő hiányát a $V+N_{art\emptyset}$ szókapcsolatokban DUBOIS, (1965, 46) azzal magyarázza, hogy ezáltal kerülhető el, hogy a főnév előtti determináns fakultatív legyen. A zéró determinánst a határozatlan névelőkhöz sorolja. Véleményét nem találjuk meggyőzőnek.

Az ige és a $\emptyset$ determinánsú főnév tárgyas viszonyában - amely mindig szándékos, valamilyen dologra irányuló - a cselekvés folyamatához szervesen hozzátartozó konkrét vagy elvont dolog nem lehet csak egyértelműen határozatlan. GUILLAUME véleményét fogadjuk el, aki egész könyvet szentelt a névelő tanulmányozásának. Vizsgálja a névelők jelentését a nyelv és a beszéd szintjén. A névelő használatánál abból a tényből indult ki, hogy az *un* és a *le* jelentése egyre inkább az egyestől az általános felé haladt. (Guillaume 1975, 65). Az ófrancia nyelvben a névelő - lévén használata is fakultatív - különleges jelentéssel nem rendelkezett. A modern francia nyelvben azonban a névelő hiányának pontos jelentése van. Egy névelő nélküli főnév egyidejűleg megtartja a **nyelvben** és a **beszédben** határozatlan voltát, ugyanakkor a **beszédben** mégis egy alkalmi konkrét jelleget vesz magára. A *perdre patience* (Guillaume 1970, 152) ÁSZ-ban a *patience* egy adott cselekvéshez kötődő, pillanatnyi helyzetben

konkrét 'türelem' elvesztését jelenti és nem a 'türelmi képesség' amelyet a *la patience* szóval jelölnénk. Ellenpéldaként szolgáljon a *perdre la raison* igés szókapcsolat, amelyben valóban a határozott névelős főnév jelöli a gondolkodási képesség elvesztését.

A névelők működési mechanizmusának alapproblémája Guillaume szerint abban gyökerezik, hogy a nemfogalom rendszerében, két grammatikai nem (hímnem, nőnem) szolgál három valódi nem (hímnemű élőlény, nőnemű élőlény és élettelen dolog) jelölésére. A $[V+N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-ok nominális elemei ez utóbbi csoportból kerülnek ki. Ha a francia nyelvben történetiségükben nézzük a névelőket, megértjük GREVISSE és GUIRAUD véleményét a zéró determináns-ról.

"Quand nous disons aujourd'hui avoir faim, avoir soif... sans article, nous ne faisons que continuer un usage ancien."

/Grevisse 1964, 149/

"Le nom ne comporte pas d'article, ce qui est un usage archaïque".

/Guiraud 1961, 6/

Bármennyire régiesnek tűnik a névelő hiánya, ennek ellentmondani látszik az tény, hogy a $[V+N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-ok előfordulása a XIX. századi megingás után emelkedő tendenciát mutat. BJÖRKMAN statisztikai adatai (1978, 76), egybeesnek a névelőről fentebb tett megállapításunkkal.

A zéró determinánsnak ugyanúgy, mint minden más determinánsnak a frazeologizáció folyamatában szerepet tulajdonítani csak abban az esetben lehet, ha szintaktikailag kötött az igét követő bővítmény nélküli vagy kötelező bővítménnyel álló főnév (és az igei ÁSZ jelentése több lesz, mint alkotóelemei összessége). A szintaktikai kötöttség csak szerkezetileg eredményez ÁSZ-okat. Ez elengedhetetlen, de nem elégséges feltétel a frazeologizációhoz.

Mint ahogy vannak $[V+N_{art}]$ szerkezetű ÁSZ-ok - következményeként annak a folyamatnak, hogy a névelő használata általánossá vált - ugyanúgy léteznek

olyan igei ÁSZ-ok, esetünkben a FAIRE igével alkotottak között, amelyekben keletkezésüktől fogva a névszói elem determináns nélkül áll.

Például:

FAIRE	antichambre	(1529)
~	banco	(1679)
~	charlemagne	(1806)
~	époque	(1634)
~	fiasco	(1870)
~	fête	(1680)
~	fi	(1835)
~	florès	(1638)

A megjelenés évszámát mellőzve, felsorolás szinten ide tartoznak még: FAIRE *risette, scandale, souche, tache, tapisserie, tête, trempette, voeu, volte-face*.

A névelő hiánya a $[V+N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-okban csupán azt jelzi, hogy a nyelv cselekvést |
megnevező igéjének és szubsztanciákat megnevező főnévének a beszédbeni |
funkcionáláshoz kölcsönösen szükségük van egymásra a valóság viszonyainak |
kifejezésére: ?

3.4.6. A $[FAIRE + N_{art\emptyset}]$ ÁSZ-ok egy igével való egyenértékűsége

A kutatók többsége kritériumként jelöli meg, hogy az igei ÁSZ-ok egyetlen igével kifejezhetők legyenek. Elemzésünk során gyakran talákoztunk hasonló példákkal, azonban a FAIRE igés ÁSZ-ok vizsgálata kapcsán a kutatók ezen álláspontját tüzetesebb megfigyelésnek vetjük alá.

A FAIRE igés ÁSZ-ok egy igével való egyenértékűsége két síkon zajlik: a jel és a fogalom szintjén.

FAIRE	explosion	exploser
~	pitié à q	apitoyer q
~	horreur à q	horrifier q
~	visite	visiter
~	emploi	employer

A felsorolt ÁSZ-okban a $N_{art\emptyset}$ deverbális jellege szembeötlő. Az egy igével történő egyenértékűség mind a jel, mind a fogalom szintjén megvalósul.

FAIRE	peur à q	effrayer q
-	abnégation de qc	renoncer à qc
-	acception de q	favoriser q
-	assaut de qc	rivaliser de q
-	mystère de q	cachez qc

A fenti ÁSZ-ok-ban az egyenértékűség csak a fogalom szintjén realizálódik.

FAIRE	abstraction de qc	ne pas tenir compte de qc
-	appel de qc	demande la révision d'un procès
-	fi de q/qc	ne pas en tenir compte
-	fête à q/qc	accueillir q/qc joyeusement

A felsorolt igei ÁSZ-ok-ban az egy igével való megfelelés alapja a fogalmi azonosság, amely megváltozott módon, körülírással történik. Az egy igével való egyenértékűség csak akkor teljes, ha nemcsak a nyelvi jel, de a fogalom síkján is megvalósul. Ha csak a fogalommegyezés képezi az egyszerű ige és az igei ÁSZ-ok megfelelésének alapját, akkor zavaró tényezőként közbelép a szinonímia kényes kérdése. Elegendő meggyőződnünk erről, ha fellapozunk egy szinoníma szótárt. BERTRAND DU CHAZAUD (1971) szinoníma szótárában a következő példákat találjuk.

s'absenter: FAIRE défaut

FAIRE abstraction de: écarter, éliminer, exclure, laisser de côté, mettre à part, omettre, ôter, retirer, retrancher, supprimer, sortir

abuser: FAIRE violence

s'abuser: FAIRE erreur, se FAIRE illusion

effrayer: FAIRE peur

A FAIRE igei ÁSZ-ok és egy igés alakjaik között megfelelés van:

Jel és fogalmi szinten: 47 esetben

Fogalmi szinten: 118 esetben

Fogalmi megfelelés van a FAIRE igés ÁSZ-ok és körülírásos alakjaik között 50 esetben.

A FAIRE igés ÁSZ-ok több mint 3/4-ére érvényes a kutatók többségének megállapítása az igei ÁSZ-ok egy igével való egyenértékűségéről.

3.4.7. A [FAIRE + N_{art}] ÁSZ-ok frazeológiai szintjei

A franciául tanulónak a *faire boule de neige* kifejezés hallatán könnyen a hógolyózás, a *faire chorus* esetében valaki kórust alakít, a *faire long feu* kapcsán esetlegesen egy nagy tábotűz meggyújtása jut eszébe.

A *faire peur*, ~ *opposition*, ~ *abjuration* ÁSZ-okkal szemben a *faire boule de neige*, ~ *chorus*, ~ *long feu* ÁSZ-ok a frazeologizáció magasabb fokán állnak. Mind szerkezetben, mind jelentésben kész, stabil közlési egységek. A szókapcsolatok összjelentése a kifejezéseket alkotó szavak jelentéséből közvetlenül nem interpretálható. Az összjelentés sajátos szintézis eredménye.

A *faire chorus* esetében a nominális elem még érthető konkrét jelentése - a kórusbani együtténeklés - az alapja az ÁSZ *egy nótát fúj a többiekkel* elvont irányú jelentésének.

A *faire boule de neige* esetében a metaforikus jelentésátvitel eredménye a *se répandre* igével való fogalmi egyenértékűség. A jelentésátvitel konkrét dologról tevődik át, de képes értelmezést kap.

A *faire long feu* elemezhetetlen az alkotóelemek szójelentései alapján. A lövészetrel kapcsolatos szakszókincs birtokában könnyebben érthető lenne a kifejezés, amelyet akkor használunk, amikor a fegyver nem sül el. A metaforikus átvitel hatására az ÁSZ jelentése a cselekvés kudarcát, sikertelenségét hivatott

kifejezni. A *füstbe megy, dugába dől, csütörtököt mond* szólások képezik a *faire long feu* fogalmi megfelelőit. Az alakilag szó szerkezetnek ható kifejezések szemantikailag egyetlen gondolati tartalmat fejeznek ki, szavakként hatnak, képzetkeltő és nem viszonykeltő funkciójuk van, készen, alkotóelemeik szoros egységében merülnek fel tudatunkban. Az állandó szókapcsolatoknak azon csoportját, amelyre a fenti megállapításunk érvényes, frazeologizmusoknak nevezzük. A frazeologizáció mértékét a jelentés motiváltsága határozza meg. Ennek alapján három fokozatot különböztetünk meg:

- a/ Frazeologizált szókapcsolatok: Bizonyos szerkesztésbeli és jelentésbeli sűrítettség jellemző e szókapcsolatokra és az összjelentés a komponensek jelentéséből kikövetkeztethető.
- b/ Frazémák: Jelentésük már többletet tartalmaz, a jelentésátvétel miatt eltér a tagok puszta jelentésösszegétől.
- c/ Idiómák, szólások: Erősen emocionálisak, képesek jelentésűek, az alkotóelemek jelentéséből nem lehet következtetni az összjelentésre.

Idiómákat elsősorban a szerkezetileg legzártabb ÁSZ-ok között kell keresnünk, amelyek szintaktikailag felbonthatatlanok. Részint a névszói determináns meglétének vagy hiányának kötöttsége miatt, másrészt ha az ÁSZ nominális eleme az azt követő vagy megelőző melléknévvel állandósult szókapcsolatot alkot, harmadrészt, ha a nominális elem kötött bővítménnyel rendelkezik. A szóbanforgó ÁSZ-ok tagjainak egymásmellettiességét, egyszersmind alaki megformáltságukat a kapcsolatok szoros szemantikai egysége magyarázza. A FAIRE igés idiómák kiválasztásában öt szerző (BÁRDOSI 1989, REY 1989, RAT 1957, LAFLEUR 1991, PRADEZ 1970) szólásgyűjteményére támaszkodunk, hogy a példák összevetése után igazolást kapjunk feltételezésünk helyességére.

Ssz	[FAIRE+N _{artØ}] idiómák	Bárdosi	Rey	Lafleur	Rat	Pradez
1.	~ amende honorable	+	+		+	+
2.	~ bande à part	+	+	+		+
3.	~ bonne chère		+		+	
4.*	~ bonne figure contre mauvaise fortune	+	+	+		+
5.	~ boule de neige	+		+		+
6.	~ cavalier seul	+	+	+	+	
7.	~ chou blanc	+	+	+	+	+
8.	~ cul sec	+	+			
9.	~ fausse route	+	+	+	+	+
10.	~ faux bond	+	+	+	+	+
11.	~ feu de tout bois	+	+	+		
12.	~ feu des quatre pieds	+	+	+		
13.	~ feu des quatre fers	+	+	+		
14.	~ flèche de tout bois	+	+	+		+
15.	~ florès	+	+	+	+	
16.	~ gras		+		+	
17.	~ grise mine	+	+	+		
18.	~ litière	+	+	+		+
19.	~ long feu	+	+	+	+	+

20.	~ main basse		+	+		+
21.	~ mouche	+	+	+		
22.	~ patte de velours	+	+	+	+	+
23.	~ peau neuve	+	+	+	+	+
24.	~ place nette		+	+		
25.	~ ripaille	+	+		+	
26.	~ souche		+	+		+
27.	~ table rase	+	+	+		+
28.	~ tache d'huile		+	+	+	+
29.	~ tapisserie	+	+	+		+
30.	~ vinaigre	+	+			

Az idiómák jellemző tulajdonságait GUIRAUD így foglalja össze:

"Ces locutions se définissent par trois caractères: unité de sens et de forme; écart de la norme grammaticale ou lexicale; valeurs métaphoriques particulières." (1973, 6)

Az elemzésben utaltunk arra, hogy ezen lexikalizálódott kifejezések eredetileg az emberek egy bizonyos csoportjának a nyelvére jellemző szakkifejezések voltak. Valamilyen szaknyelvből szakadtak ki, miután a kapcsolaton jelentésváltozás ment végbe és az állandó szókapcsolat eredeti és szólásszerű átvitt jelentése között az összetartó kapocs lassan feledésbe merült.

Stilisztikai szempontból az idiómák a legértékesebb, a nyelv lexikológiai ^{an} készletét gazdagító nyelvi fordulatok. Figurális jelentésükből eredően határozott nemzeti jelleget adnak a beszédnek. Érzelmileg színezetté, szemléletessé teszik a mondanivalót, meggyőző erőt, nyomatékot adnak neki. Szorosan kötődnek a nyelvet beszélő nép múltjához, némelyek közülük archaikussá válnak egy adott jelentésben, mivel adott korhoz kötődnek. A mai francia nyelvet beszélő számára a *faire bonne chère à q* nem lehet a *faire bon visage à q*, *faire bon accueil à q* szinonímája. Mai használatában vonzat nélküli és egyenértékű a *bien traiter q à table* jelentésével. Régies, már nem használatos idiomatikus kifejezések: *faire arme de tout*, *faire coin du même bois*, *faire capot*, *faire feu de tribord et de bâbord*.

Az irodalmi stílusban használatos csupán a *faire florès*, *faire cattleya*. /38/

A frazeologizált szókapcsolatok a bővíthető és az eredendően zárt szerkezetet határozatlan névelővel feloldható ÁSZ-ok közül kerülnek ki, amelyekben az ÁSZ összjelentése desifrizálható. Az utóbbi szempont alapján a teljesen zárt és nem cserélhető ÁSZ-okban is találunk frazeologizált szókapcsolatokat: /Vö. 3. 4. 1./

faire autorité, ~ *bamboche*, ~ *dodo*, ~ *erreur*, ~ *époque*, ~ *escale*, ~ *explosion*, ~ *silence*, ~ *surface*, ~ *scandale*, ~ *sensation*.

A nem cserélhető bővíthető FAIRE igés ÁSZ-okban: /Vö. 3. 4. 2/

- 2/a. ~ abandon, ~ abjuration, ~ abnégation, ~ abus, ~ amas, ~ collection, ~ don, ~ emploi, ~ mention, ~ métier, ~ mystère, ~ partie, ~ provision, ~ serment, ~ vœu
- 2/b. ~ attention, ~ barrage, ~ bobo, ~ concurrence, ~ confiance, ~ contrepoids, ~ échec, ~ honte, ~ horreur, ~ injure, ~ obstacle, ~ opposition, ~ outrage, ~ peur, ~ plaisir, ~ référence, ~ signe, ~ suite, ~ violence
- 2/c. ~ alliance, ~ amitié, ~ cercle, ~ équipe, ~ fond, ~ pression
- 2/d. ~ bon/mauvais accueil, ~ bon/bel/grand effet, ~ mauvais/vilain effet, ~ grand plaisir, ~ bon/mauvais usage

A frazéma szintet a bővíthető, cserélhető FAIRE igei ÁSZ-ok között az

összjelentés alapján jelentéstöbblettel rendelkezők érik el.

- 2/a. ~ acception, ~ abstraction, ~ acte, ~ assault, ~ appel, ~ cas, ~ état, ~ figure, ~ hommage, ~ largesse, ~ montre, ~ parade, ~ part, ~ profession, ~ semblant
- 2/b. ~ crédit, ~ droit, ~ diversion, ~ droit, ~ échec, ~ face, ~ fête, ~ front, ~ illusion, ~ justice, ~ mal, ~ ombre, ~ pièce, ~ pitié, ~ raison, ~ tête
- 2/c. ~ bloc, ~ campagne, ~ feu
- 2/d. ~ grand cas, ~ grand estime, ~ bonne/triste/piètre figure, ~ grand mal, ~ bon marché, ~ bon/mauvais ménage, ~ bonne/triste/mauvais mine, ~ bon visage
- 2/e. ~ cause commune, ~ ménage commun, ~ lit commun

A [FAIRE+N_{art0}] szerkezetű ÁSZ-ok frazeológiai szint szerinti besorolása megmutatja, hogy az egységesen locution verbale címszó alatt szereplő, alakjuk szerint szintaktikailag részben vagy egészen megmerevedettek, vagy részben szabadon mozgóak a lexikalizálódás különböző fokain állnak.

4. ZÁRSZÓ

1. Munkánkban a FAIRE igével alkotott főneves szerkezetek (V+N) frazeologizálódását követjük nyomon. Szerintünk a frazeológiai szintek sorrendiségének a lehetséges alapelve, hogy a struktúrájában, funkciójában, jelentésében bonyolultabb követi az egyszerűbbet. Ezáltal a magasabb szint - az egyes szintek, mint részrendszerek egymásra épülése következtében - az alacsonyabb szint jelenségeit is tükrözi. A frazeológiai szintek megítélése a kutatóknál nem egységes, és problémákat vet fel. A terminológiában jelentkező sokszínűség és értelmezésbeli különbözőség nehezíti a frazeológiai szintek felállításához szükséges kritériumok meghatározását.

Elemzésünk során igyekeztünk következetesen szem előtt tartani a leíró és helyenként a transzformációs grammatikák, valamint a frazeológiai kutatások eredményeinek e témával kapcsolatos megállapításait.

A FAIRE igével alkotott főneves szó szerkezetek vizsgálata érinti a tárgyias szintagma problémakörét. Ennek kapcsán kitérünk a tranzitivitás kérdésére is, amely e témából adódóan nem nélkülözheti a determináns szerepének, funkciójának meghatározását, különös tekintettel a korpuszban vizsgált 215 [FAIRE+N_{art0}] állandósult szókapcsolatra.

2. A részletvizsgálatok eredményeit a dolgozat részfejezetei tartalmazzák. Az alábbiakban - tömör szintézis formájában - kiemelünk néhány lényegesnek ítélt gondolatot.

2.1. A FAIRE igével alkotott főneves szó szerkezetek frazeologizálódása a következő fokozatokon keresztül történik. A funkcionalitás első fokán álló szabad szerkesztésű [FAIRE+N] szókapcsolatokban mind az ige, mind a főnév grammatikailag szabadon változtathatók. A főnév kaphat mindenféle determinánst, jelzőt és többes számba tehető. A funkció szempontjából az ige is, a főnév is teljes értékűek, a szókapcsolat jelentése a tagok összekapcsolódásá-

ból keletkezett tudati tartalmat tükrözi. A FAIRE univerzális cselekvő igének pro-verbe szerepe van. Stilisztikailag sokkal értékesebb szinonímáit a nominális elemhez köthető számos, más ige biztosíthatja.

2.2. A FAIRE_{op} N(V) szerkezetű szókapcsolatok szintaktikai, szemantikai sajátosságainak feltérképezése a frazeologizáció folyamatában a funkcionalitásnak egy magasabb fokát mutatja. A jelentést hordozó nominális elem morfológiailag kötött az igehez. A FAIRE operátor lexikai segédelemként nemcsak a szerkezeti formát választja meg, hanem szerepe van a hozzákapcsolódó deverbális főnevek és azok bővítményeinek kiválasztásában is. A [FAIRE_{op}+N(<V)] sztruktúrájú szókapcsolatok szemantikailag és alakilag egyenértékűek az egyszavas V(N) igékkel, amelyek stílushatás szempontjából sokkal kifejezőbbek.

2.3. Az állandósult szókapcsolatok - mint az eggyel magasabb frazeológiai szint nyelvi egységei - távolról sem tekinthetők homogénnek. Meglátásunk beigazolódott a [FAIRE+N_{art0}] igei állandósult szókapcsolatok vizsgálata során. E csoportban el kell választanunk a szintaktikailag megmerevedett, lexikális formájukban állandósult, oszthatatlan jelentésegységet alkotó, szerkezeti tagjaik alapján nem értelmezhető FAIRE igés idiomatikus szókapcsolatokat a csupán frazeologizált FAIRE igés szókapcsolatoktól és a köztes pozíciót elfoglaló FAIRE igés frazémáktól. Ez utóbbiakban egy jelentéstartalmában megüresedett funkcióige - feladata csupán a mondatbani beilleszkedéshez szükséges grammatikai szerep biztosítása - és egy szemantikailag teljes, de kategoriális jeggyel nem rendelkező főnév (N_{art0}), alakilag két szóból álló; de egyetlen gondolati tartalmat kifejező igét alkot. A funkcióigék szintaktikailag nélkülözhetetlenek a nem idiomatikus állandósult szókapcsolatokban, mert biztosítják a struktúrát és a funkciót, míg a főnév a szókapcsolat jelentését adja.

2.4. A frazeologizáció legteljesebb mértékben a nem bővíthető, elemeiben nem cserélhető tagolatlan FAIRE igei állandósult szókapcsolatokban valósul meg. Az idiómává válás lehetősége ebben a csoportban a legnagyobb. A FAIRE igés állandósult szókapcsolatoknak csak kis része minősül idiómának a frazeológiailag kötött jelentés alapján. A nagyobb rész azonban nem visel magán idiomatikus vonást. Az alkotóelemek szemantikailag egységgé integrálódnak, de a jelentés elemezhető, megfejtendő. Az állandósult szókapcsolatok frazeologizációjának folyamatában a lexikális alaktani, szerkezeti sajátosságok feltárása hasznosnak bizonyulhat a szemantikai struktúrákban ingadozások, eltolódások megértéséhez. Az állandósult szókapcsolatok - ideértve még a keletkezésük szempontjából produktív modell alapján képződő $[V+N_{art\emptyset}]$ állandósult szókapcsolatokat is - nem teljesen, egyszer és mindenkorra megmerevedett, lezárt egységei a nyelvnek.

I

JEGYZET

- /1/ "Terme [de locution] désigne un groupe de mots constituant soit un signifié unique ... soit une structure syntaxique isolable..."
(Donato 1973, 206)
- /2/ "*Unité phraséologique, phrasème ou phraséologisme* sont employés comme synonymes. Ils recouvrent deux grands sous-ensembles d'unités phraséologiques, à savoir *expressions figées* et *locutions idiomatiques* qui se subdivisent à leur tour, en fonction de leur caractère imagé, en *locutions idiomatiques lexicalisées* et *locutions figuratives*."
(Taraba 1990, 126)
- /3/ "*Les clichés* sont des *locutions toutes faites*, transmises par la langue littéraire à la langue courante." (Bally 1951, 66)
- /4/ "*Unité lexicologique* tout fait de langue qui offre un sens complet et autonome, c'est-à-dire qui correspond à une unité de pensée...
Cette unité peut être constituée par un mot, ou *un groupe de mots*."
(Bally 1951, 87)
- /5/ "*Unité phraséologique*: On dit qu'un groupe forme une unité lorsque les mots qui le composent perdent toute signification et que l'ensemble seul en a une; il faut en outre que cette signification soit nouvelle et n'équivale pas simplement à la somme des significations des éléments."
(Bally 1951, 74)
- /6/ "... sont des idiomes ... [les] combinaisons intraduisibles mot à mot."
(Rey 1993, 6)

II

- /7/ "*Unité lexicalisée*: unité complexe qui a subi le processus de lexicalisation, ... dont les constituants ont été progressivement soudés ensemble par l'usage, pour constituer une suite indissociable exprimant une notion unique" (Galisson-Coste 1976, 316)
- /8/ "... sous le terme de *gallicisme* - on en général d'*idiotismes* - on comprend des choses assez mal définies." (Bally 1951, 166)
- /9/ "La lexie complexe est une séquence figée." (Pottier 1978, 74)
- /10/ "Nos pensées s'expriment par des groupe de mots... les groupes qui expriment une idée peuvent s'identifier si bien avec cette idée que l'expression tout entière se reforme dans notre esprit quand l'idée elle-même y reparaît. Le lien qui rapproche ces éléments peut se resserrer; les groupements ainsi formés se présentent avec une fixité toujours plus grande; l'usage peut les consacrer et en faire avec le temps des unités indissolubles; les mots cessent alors d'avoir une existence indépendante, les raisons syntaxiques qui les ont réunis au début n'apparaissent plus à l'esprit, et si le groupe parcourt toutes les phases de cette transformation psychologique, il équivaut à un mot, s'identifie complètement à un concept isolé et ne peut plus être altéré dans ses parties constituantes. La phraséologie est la partie du vocabulaire où sont étudiés et classés ces groupements." (Bally 1905, 87)
- /11/ "Le mot est entièrement indépendant de son entourage."
"...une première catégorie de cas où le verbe ne semble dépendre en aucune manière des mots voisins." (Bally 1905, 88)

III

- /12/ Groupements usuels: "... Dans ce cas l'usage laisse un choix, mais ce choix est limité à certains termes; l'expression devient d'autant plus banale que ce choix est réduit. ...Ici donc le groupement est déterminé par une affinité impondérable, mais réelle entre les mots. Ex. *faire* un projet, une *grave* maladie, *grièvement* blessé... ." (Bally 1905, 91)
- /13/ "*Les séries phraséologiques* sont des groupes de mots où deux idées juxtaposées sont bien près de se confondre en une seule."
(Bally 1905, 91)
- /14/ "*Les unités phraséologiques* sont des groupes qui ne renferment plus qu'une seule idée indécomposable." (Bally 1905, 91)
- /15/ "Il y a séries ou groupements usuels lorsque les éléments du groupe conservent leur autonomie, tout en laissant voir une affinité évidente qui les rapproche, de sorte que l'ensemble donne l'impression du déjà vu."
"... locutions qui périphrasent les verbes. Le cas est extrêmement fréquent et on trouverait difficilement un verbe usuel qui n'ait à côté de lui une locution composée équivalente ... cette locution renferme un substantif de la même famille que le verbe... ." (Bally 1951, 72)
- /16/ "Les locutions sont des *façons de parler* qui ont fait fortune parce qu'elles ont plu par leur caractère expressif." (Rat 1974, 6)
- /17/ "Les locutions ... ces pittoresques *façons de dire* ... sont si bien entrées dans le langage qu'on les retrouve sans cesse sous la plume de nos auteurs classiques, modernes et contemporains." (Suès 1912, 5)

IV

- /18/ "Locution ... est exactement *manière de dire*, manière de former le discours... ." (Rey 1993, 6)
- /19/ "Les règles de formation du discours ne suffisent pas à produire [les locutions] ... il faut donc [les] maîtriser en tant que tel... ." (Rey 1993, 7)
- /20/ "... la *locution* est une unité fonctionnelle plus longue que le mot graphique, appartenant au code de la langue (devant être apprise) en tant que forme stable et soumise aux règles syntactiques de manière à assumer la fonction d'intégrant (au sens de Benveniste)." (Rey 1987,193)
- /21/ " [Les locutions sont] ... des expressions toutes faites et figurées qui ont pris naissance d'une image, d'une métaphore, d'un glissement de sens et qui ont -ou ont eu- dans l'usage social une vitalité." (Rey 1993, 7)
- /22/ "La plupart des locutions sont métaphoriques, et c'est ce qui fait leur charme." (Lafleur 1984, 7)
- /23/ "Les locutions se définissent par trois caractères: unité de forme et de sens; écart de la norme grammaticale ou lexicale; valeurs métaphoriques particulières." (Guiraud 1973, 11)
- /24/ "Expression, façon de parler... les locutions peuvent être quelque fois des proverbes... généralement brefs... qui sont des locutions expressives et courantes... [la locution] se compose de plusieurs termes [et a] une valeur commune, générale et courante. Les unes sont des façons de parler [de] caractère expressif. Elles maintiennent souvent... des mots... qui ont disparu de l'usage. Un second ... groupe est constitué par des citations qui sont devenues proverbiales... . Une troisième catégorie de locutions

V

comprend celles qui ont un caractère historique ou anecdotique plus ou moins authentique." (Rat 1974, 5-8)

/25/ "J'appelle donc *locutions idiomatiques* ce que d'autres appellent *idiotismes*, *gallicismes*, *clichés*, *locutions françaises*, *locutions métaphoriques*, *proverbiales*, *familières*, *populaires ou vulgaires*." (Lafleur 1991, 9)

/26/ "... des suites de mots convenues, fixées, dont le sens n'est guère prévisible... Ces séquences, on les appelle en général des locutions ou des expressions... ." (Rey 1993, 5-6)

/27/ A frazeológiai egységek típusai:

1. szólások /*sprichwörtlichen Redensarten*/
2. szóláshasonlatok /*phraseologischen Vergleiche*/
3. szerkezeti párhuzamot alkotó frazeológiai egységek /*phraseologische Parallelen*/
4. igés szókapcsolatok
5. nyelvi klisék /*Klischees*/
6. terminológiai szakkifejezések /*Fachausdrücke*/
7. szállóigék /*Geflügelte Worte*/
8. közmondások /*Sprichwörter*/ (O. Nagy 1973, 81-87)

/28/ "A közmondás jelentése - az átvitt jelentés is - éppen úgy állandósult, ahogyan a szavaké vagy a szókapcsolat formájú FE-eké. Közmondást nem tudunk alkotni, beszéd közben a közmondást is reprodukáljuk, mint a szavakat és egyéb FE-eket mégpedig nemcsak lexikális építőanyagukban és szerkezeti formájukban, hanem jelentésükben is. (Juhász 1981, 91-92)

VI

- /29/ "Enfin les unités phraséologiques sont des groupes qui ne renferment plus qu'une seule idée indécomposable... C'est là que rentrent l'immense majorité des locutions composées et particulièrement presque tous les idiotismes ce qu'on appelle en grammaire française des *gallicimes*." (Bally 1905, 91)
- /30/ "Les locutions forment, d'un autre point de vue, des tours idiomatologiques;... l'image qui est à l'origine de la locution et qui en motive le sens tend à s'obscurcir." (Guiraud 1973, 5-7)
- /31/ A Trésor de la Langue Française kutatócsoportja az 1789-1964 között megjelent irodalmi szövegekből összeállított corpusban vizsgálja a francia nyelv leggyakrabban használt szavait. A 71 millió egységnyi anyagban 1000 szóra átlag 246 gyakran használt ige esik. A helyezés sorrendjében az *être*, *avoir* után a *faire* áll a harmadik helyen."
- /32/ "Voici maintenant un second groupe de locutions: *faire* un projet, *faire* l'admiration de qn, *faire* les délices. Là, on sent déjà un lien plus étroit entre *faire* et ses compléments. C'est que ceux-ci ont des sens plus spéciaux qui tendent à pénétrer le verbe et empêchent d'y voir une unité distincte" (Bally 1905, 88)
- /33/ "On nomme locution verbale une réunion de mots qui exprime une idée et joue le rôle d'un verbe. Une locution verbale comprend toujours un verbe auquel se joint un nom, presque toujours employé sans article et parfois précédé d'une préposition... ." (Grevisse 1975, paragraphe 596)
- /34/ "Locution verbale, formée d'un verbe, suivi d'un nom sans article." (Robert 1978, 1106)

VII

- /35/ "... l'absence de déterminatif est le caractéristique de la locution verbale équivalant à un verbe... ." (Gougenheim 1974, 133)
- /36/ "Il faut reconnaître une locution verbale dans tout groupe de mots réunis par le sens et qui équivaut à un verbe simple... On reconnaît ordinairement qu'un groupe de mots forme une locution verbale quand le nom qui y entre n'est pas précédé de l'article." (Brunot 1965, 220)
- /37/ "Les critères d'identification et d'homogénéité grammaticale [des locutions verbales] sont simples: présence d'un substantif postverbal objet sans article." (Curat 1982, 18)
- /38/ "Du côté de chez Swann" (Proust 1969, 232)

VIII

FÜGGELÉK

A FAIRE tranzitív ige lexikai jelentései a poliszém felfogású Le Petit ROBERT szótár alapján:

1/ Réaliser (une chose matérielle)	vki létrehoz, teremt, alkot vmit (konkrét dolgot)
~ une maison	házat épít
~ un bâtiment	épületet emel
~ son nid	fészket rak
~ un poème	verset ír
~ un tableau	képet fest
2/ Réaliser /une chose abstraite/	vki létrehoz vmit /elvont dolgot/
~ un discours	beszédet tart
~ une loi	törvényt hoz
~ son bonheur	megteremti a boldogságát
3/ Produire de soi, hors de soi	vki v. vkit teremt, vmit kibocsát
~ ses besoins	szükségét végzi
~ ses petits	világra hozza kicsinyeit /állat/
~ un enfant	gyermeket nemz
4/ Se fournir en, prendre qch	Ellát vmivel, felvesz vmit, (be)szerez, gyűjt
~ de l'eau	vizet vesz fel
~ des bénéfiques	haszonra tesz szert / hasznot hoz
~ le gros	nagyban árusít / ad el
~ de l'herbe	fűvet szed
5/ Constituer /quant à la quantité la forme, la qualité	Alkot, képez, kitesz, minősít, nyilvánít
100 cm font un mètre.	100 cm egy métert tesz ki.
Couleurs qui font ensemble.	Színek, amelyek jól mennek egymással
Deux et deux font quatre.	Kettő meg kettő az négy.
Cela fait combien?	Mennyibe kerül?
Quelle taille faites-vous?	Milyen a mérete?
Le mur fait 10 mètres de haut.	A fal 10 méter magas.
b/ Réaliser /une manière d'être/: être le sujet d'une action, être la cause d'un effet	vmely cselekvés alanyaként vmely okozat előidézőjeként megvalósít vmit,
1/ Effectuer (un mouvement, une opération, un travail)	Végrehajt (egy mozdulatot, műveletet, munkát)
un pas	tesz egy lépést
une danse	táncot lejt

IX

signe	jelez, értesít
un nettoyage	takarít
la cuisine	főz
la vaisselle	mosogat
un calcul	számítást végez
2/ Exercer une activité	Vmilyen tevékenységet gyakorol,
~ des études	folytat, űz
~ son droit	tanulmányokat folytat
~ du sport	jogot tanul
~ du tennis	sportol
	teniszeznek
3/ Accomplir, exécuter /une action/	Végrehajt, megvalósít, elkövet vmilyen
~ des compliments	cselekvést, előírást, parancsot,
~ une erreur	bókol
~ des cruautés	hibát vét
~ une injustice	kegyetlenkedik
~ son devoir	igazságtalanságot követ el
~ la volonté	elvégzi a feladatát
4/ Parcourir /un trajet, une distance/	vkinek az akaratát végrehajtja
~ les magasins	Bejár /útvonalat, távolságot/
~ tout Paris	körbejárja a boltokat
~ les marchés	egész Párizst bejárja
~ 50 km à l'heure	a vásárokat járja
	50 km-t tesz meg óránként
5/ Exprimer la durée	Időtartam kifejezése
Ça fait 2 jours qu'il n'est pas venu.	Két napja nem láttam.
Le chapeau lui a fait dix ans.	A kalapja tíz éve megvan.
6/ Exprimer quelques troubles physiques	Fizikai megrázkódtatások kifejezése
de la fièvre	lázban van vki
de l'anémie	vérzegénységben szenved
une dépression	depresszióban szenved
c/ Déterminer /q, qc/ dans sa manière d'être: vkit/vmit létében meghatároz	
1/ Arranger, disposer	Elrendez, rendbe tesz
la chambre	kitakarítja a szobát
les ongles	rendbe teszi/megtisztítja a körmét
le lit	megágyaz/rendbe rakja az ágyat
ses chaussures	rendbe rakja a cipőjét

X

2/ Donner une qualité, un caractère un état à q	Kinevez, tesz vmivé, vkivé
q chevalier	lovaggá tesz
q riche	gazdaggá tesz
q juge	bírónak nevez ki vkit
3/ Former qn de bons techniciens Le professeur fait de bons élèves.	Képez, nevel jó technikusokat képez A tanár jó tanulókat nevel.
4/ Représenter q, qc	Előad vmit, szerepet játszik, vkit alakít,
Harpagon	megjátsszik vmit
un personnage	Harpagon-t játssza
l'aveugle	vmilyen szerepet játszik
le jeune homme	vaknak tetteti magát
le mort	legénykedik
l'idiot	halottnak tetteti magát
	hülyének mutatja magát
5/ Exprimer l'état de qn, qch Il fait vieux/jeune. Il fait bon dormir.	Állapot kifejezésére Öregnek/fiatalnak látszik. Jó aludni,
6/ Exprimer la qualité d'une action bien/mal de + inf bien/mieux de + inf ne que + inf	Cselekvést minősít jól/rosszul cselekszik jól/jobban tenné, ha csak azt teszi, hogy
7/ Exprimer la conséquence d'un fait, d'une action qch pour qn/qch	Következmény kifejezése vkiért/vmiért tesz vmit
d/ Exprimer des indications météorologiques Il fait du vent. ~ beau. ~ un vent glacé.	Időjárással kapcsolatos kifejezésekben Fúj a szél. Jó idő van. Jeges szél fúj.

XI

A jelentések számbavétele

I. Réaliser un être

1. Réaliser hors de soi (une chose matérielle)
2. Réaliser une chose abstrait
3. Produire de soi qc
4. Se fournir, prendre qc
5. Prendre à q, obtenir qc
6. (Choses) Constituer (quant à la quantité, la forme, la qualité)

II. Réaliser (une manière d'être); être le sujet de (une activité), la cause de (un effet)

1. Effectuer (un mouvement)
2. Effectuer (une opération, un travail)
3. Exercer (une activité suivie)
4. Accomplir, exécuter (une action)
5. Exécuter (une prescription)
6. Être la cause, l'agent (d'une action)
7. Parcourir (un trajet, une distance)
8. Durer, quant à l'usage
9. Exprimer par la parole
10. (Choses ou personnes) Présenter en soi (un aspect physique, matériel)
11. Subir (quelque trouble physique)

III. Déterminer (q, qc) dans sa manière d'être

1. Arranger, disposer qc
2. Former (q, qc)
3. Donner une qualité, un caractère, un état (à)
4. Changer, transformer (en)
5. Représenter (q, qc)
6. Avoir l'air de, donner l'impression

IV. Avec un sujet impersonnel

1. Pour exprimer les conditions de l'atmosphère

XII

BJÖRKMAN adatai szerint a 115 leggyakoribb [V+N_{artØ}] ÁSZ között

a FAIRE igés ÁSZ-ok helyezése csökkenő sorrendje:

7.	FAIRE	peur
9.	~	signe
10.	~	mal
11.	~	plaisir
12.	~	attention
18.	~	face
21.	~	confiance
28.	~	appel
33.	~	allusion
36.	~	part
39.	~	horreur
40.	~	jour
41.	~	mine
43.	~	preuve
53.	~	cadeau
56.	~	place
57.	~	pitié
60.	~	honte
64.	~	défaut
65.	~	nuit
75.	~	connaissance
81.	~	figure
85.	~	effort
86.	~	fortune
90.	~	irruption
92.	~	honneur
93.	~	illusion
100.	~	silence
104.	~	front
106.	~	grâce
111.	~	faute
112.	~	feu
113.	~	merveille

FAIRE Előre- Főnév lge helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
abandon		de q/qc	GR	-	-	abandonner q/qc	elhagy vkit/vmit
abjuration		de q/qc	GR	-	+	abjurer q/qc	megtagad vkit/vmit
abnégation		de qc	GR	-	+	renoncer à qc	lemond vmiről, feláldoz vmit
abstraction		de qc	GR	-	+	ne pas tenir compte de	eltekint vmitől
abus		de qc	GR	-	+	abuser de qc	visszaél vmivel
acception		de qc	TF	-	+	favoriser q	klvített tesz vkivel
accueil		à q	GR	-	+	accueillir q	szívesen lát vkit
acte		de qc	GR	de présence	+	se montrer, faire voir qc	megmutat vmit, mutatkozni vminek
affaire		avec q	GR	l'	+	conclure le marché	megegyezni vkivel
affront		à q	GR	-	+	injurier qn	útlehet kötni vkivel megsért vkit
alliance		à q de qc					szégyent hoz vkire
allusion		avec q	GR	-	-	s'allier à	szövegségre lép vkivel
		à qc	GR	-	+	renvoyer à qc	célzást tesz vmire vmire utal
amas		de qc	GR	-	-	amasser qc	felhalmoz vmit
amende	honorable	-	GR	+	+	avouer son péché	bevallja vétékét
amitié		avec q	GR	-	-	se lier d'amitié avec q	barátságot köt vkivel
antichambre		-	GR	-	+	attendre (dedans)	várakozik
appel		à qc	GR	+	+	en appeler à qc	hivatkozik vmire, folyamodik vmihez
argent		de tout	GR	+	+	vendre tout	pénzzé teszi mindenét
arme		de tout	GR	+	+	faire flèche de tout bois	semmitől sem riad vissza
assaut		de qc	GR	+	+	rivaliser de qc	verseng vmiben, vetélkedik

FAIRE Előre- ige helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
attention		à qc	GR	-	+	prêter/donner attention à qc	vigyáz/figyel vmire
		à+Inf, que+subj.					
autorité		à ce que+subj.	GR	-	+	prêter/donner attention à qc	vigyáz/figyel vmire
balai	neuf	-	GR	-	+	être normatif	irányadó, hivatkoznak rá
		-	TF	+	+	travailler avec zèle	új hivatalában nagyon buzgólkodik
balle		-	TF	+	-	rater qc	elhíráz vmit, meghiúsul vmi
bamboche		-	GR	-	+	~ bombance	kirúg a hámból, züllik
banco		-	GR	-	+	tenir la banque	tartja a bankot
			TF				
bande		à part	GR	+	+	~ cavalier seul	elkülönül, külön úton jár
banqueroute		à q/de qc	GR	+	+	faire faillite	csődbe jut(tat), megbukik vmi mlatt
barbe		à q	TF	la	la	narguer q	packáz vkivel, kikezd vkivel
barrage		à qc	GR	-	-	arrêter, barrer	útját állja vminek, meggátol vmit, eltorlaszol
grand bien		à q	TF	-	+	~ du/le bien à q	jót tesz, jó hatással van vkire
bloc		contre q	TF/DR	+	-	s'unir de façon étroite	tömörül vki ellen, egységet alkot
bobo		à q	GR	-	+	causer une déchirure à q	bibit ejt vkinek vmijén
bombance		-	GR	~la bombe	+	faire la bombe, faire la fête, ~ bamboche	züllik, kicsapongó életet él
faux bond		à q	GR	+	+		megszeg vmit, nem tartja szavát
bourse	commune	-	GR	-	+	~ ménage ensemble	közösen viselik a költségeket

FAIRE Előre- ige helyezett melléknév	Fónév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
(grand)	boule		de nelge	GR	+	la	se répandre	nőttön nő
	brèche		à qc	GR	-	une	diminuer qc	csorbát ejt vmin
	bruit		de qc	GR	du	+/du	s'en vanter	feltűnést kelt
(grand)	buisson	creux	-	GR	+		chercher q et ne pas trouver	hűlt helyét leli
	campagne		pour/contre q	GR	-	+	lutter contre q, agiter pour q	hadat visel vki ellen, agítál vki mellett
	cadeau		de qc à q	GR	-	+	offrir qc à q	megajándékoz vmivel vkit
	capot		-	GR	+	+	vaincre	minden útést megcsínál, elviszi a bankot
	carrière		-	PR	+	-	réussir	sikeres pályát fut be
	cas		de q/qc	GR	+	+	accorder de l'importance à q/qc	nagyon becsül vkit/vmit
	cause	commune	avec q/pour qc	GR	+	+	s'allier à q, être avec q	
	cattleya	seul					~ l'amour	
	cavaller		autour de q/qc	GR	-	+	entourer qc/q	körbefog vmít/vkit
	cercle		-	TF	+	+	~ capot	nyereséggel távozik (nem ad revansot)
	bonne chère	maigre	-	GR	+	+	faire gras/maigre	jóllakik, bőjt ki szton van
	mauvaise chère bonne		à q	TF/GR	-	+	faire bon/mauvais visage à q	jól fogad vkit
	chère	lie	-	GR	-	+	~ bombance, ~la bombe, ~bamboche	víg életet él, lumpol
	choix		de qc/q	TF	-	+	choisir	kiválaszt vkit/vmit

FAIRE ige	Előre- helyezett melléknév	Főnév helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
	chorus		-	TF/GR	+	+	se joindre à d'autres pour dire la même chose	egy nótát fúj a többiekkel
	chou	blanc	-	GR	+	+	~coup blanc	megbukik, eredménytelenül végez
	fortune		-	GR	+	+	s'enrichir	slkere van, meggazdagszik
	contre fortune bon cœur mauvais		-	GR	+	+	~bonne mine à mauvais jeu	nem csügged a bajban
	coln		du même bois	TF	+	-		saját fegyverével győz le vkit
	collection		de qc	TF	-	+	collectionner	gyűjt vmit
	commerce		de qc	TF	-	-/du/le	commercer	áruba bocsát vmit, kereskedik vmivel
	compensation		à q	GR	-	-	compenser	klegyenlít (vmit)
	compliment		à q de qc	PR	-	+	complimenter q sur qc	gratulál vmihez vkinek
	complot		de + inf	GR	-	-	comploter	összeesküvést sző, hogy...
	compte (bon)		à q	GR	+	-	donner à q une part généreuse	(nagylelkűen) átad vkinek vmit
	concurrence		avec q	GR	-	-	concurrencer avec q	versenyez, verseng vkivel
	confiance		à q	GR	-	+	croire en q, avoir confiance	bizalommal van vki iránt
	connaissance		avec q	GR	+	+	connaître	megismerkedik vkivel
	contrepoids		à qc	PR	+	-	compenser une action par une autre	ellensúlyoz vmit
	corps		avec q/qc	GR	+	+	former une seule chose adhérer étroitement à q	egybe van vmivel, vkivel
	corps	neuf	-		+	-	se rétablir	újjasztülik, felépül
	coup	double	-	TF	+	+	~d'une pierre deux coups	két legyet egy csapásra
	crédit		à q	GR	+	+	avoir/faire confiance	hitelt ad szavainak
	cul	sec	-	GR	+	+	boire qc d'un seul coup	fenékgig kiissza

FAIRE Előre- ige helyezett melléknév	Főnév Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bóvítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
date	date	-	TF	+	+	marquer une époque	korszakot alkot
déclaration	déclaration	de qc	TF	-	+	déclarer qc	vallomást tesz, nyilatkozik vmiről
défaut	défaut	-	GR	+	+	manquer	hlányzik
demi-tour	demi-tour	-	GR	-	+	se retrier	megváltozik, visszafordul
diligence	diligence	-	PR	+	+	se hâter	slet, igyekszik
diversion	diversion	à qc	GR	+	+	détourner l'attention	elvonja a figyelmét vmiről
dodo	dodo	-	PR	-	+	dormir	alukál, hajcsikál
don	don	de qc à q	PR	-	+	donner	adományoz vmit vkinek
droit	droit	à q	GR	-	+	rendre justice à q	igazságot szolgáltat vkinek
eau	eau	de toutes parts	PR	+	-	sombrer, être sur le point d'échouer	léket kap (hajó) süllyed, elmerül
éhec	éhec	à q	GR	+	+	déjouer qc	meghlúsít vmit
écho	écho	à qc/q	TF	+	+	réagir à qc/q	reagál vmire/vkire, visszhangot kelt
école	école	-	GR	+	+	influencer des personnes	iskolát csinál
bon, bel, grand	bon, bel, grand	sur q	GR	-	+	produire de l'effet, exercer sur q	jó hatást gyakorol vkire
mauvais, villain	mauvais, villain	pour + inf	GR	+	+	s'efforcer de + inf	rossz hatást gyakorol vkire
effet	effet	-	GR	+	un	faire scandale	igyekszik vmit tenni botrányt okoz
effort	effort	de qc	GR	-	+	employer qc	felhasznál vmit
éclat	éclat	à q/de qc à q	GR	-	+	désirer	kedvet ébreszt vkiben (vmihez)
emploi	emploi	-	PR	-	+	faire date	korszakot alkot
envie	envie	avec q	GR	-	-	former une équipe	egy csapatban van vkivel
époque	époque	de qc	PR	-	-	atterrir, arriver	leszáll, befut (hajó, repülő)
équipe	équipe	de qc	GR	+	+	étaler, montrer qc	kérkedik vmivel
escale	escale						
étalage	étalage						

FAIRE	Előre- ige	Háttra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
grand	estime état		de q/qc de q	GR PR	- +	+	estimer q/qc apprécier q, estimer q	(nagyon) megbecsül vklt/vmit megbecsül, értékel vklt, számít vkire
	exemption		à qc	GR	-	+	sortir de la règle	kivétele képez vmi alól
	excuse		à q	GR	+	+	demander pardon à q	megbocsát vkinek
	explosion		-	GR	-	+	exploser	felrobban, kitör
	face		à q	GR	+		résister à q	szembeszáll, dacol vkivel
	faillite		-	PR	-	+	échouer	csődbe jut
	fête		à q	PR	+	+	~bonne figure à q	örömmel fogad vklt
	feu		sur/contre q	GR	-	+	tirer q	tüzel, rálő vkire
	feu		qui dure de tribord et de bâbord	GR	+	+		óvatosan él
				GR	+	-	~arme de tout	minden oldalról támad, mindent bevet
			de tous bords	GR	+	-	~feu de tout bols	minden eszközt felhasznál
			de tout bols	GR	+	+	~flèche de tout bols	mindent latba vet
			des quatre fers	GR	+	+	~feu des quatre plects	minden követ megmozgat
			des quatre plects	GR	+	+	~feu des quatre fers	minden erejét megfeszíti
long	feu		-	GR	+	+	rater, échouer	batul stül el
ne pas ~ long	feu		-	GR	+	+	ne pas durer longtemps	(vmt) kérészetletű
	flasco		-	PR	-	+	subir un échec	kudarcot vall
	figure		de q/qc	PR			avoir l'apparence de	vmllyen kinézete van
	figure		quelque part	PR	+	-	être important,e	fontos szerepet játszik
mauvaise	figure		-	PR	+	+	~grise mine	szomorúan, nyomorultul néz ki
plète	flèche		de tout bols	PR	+	+	~feu de tout bols	minden eszközt megragad

FAIRE Előre- Főnév ige helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
florès		-	PR	+	+	~fureur	tündököl, sikere van
fol		-/de qc	GR	+	+	prouver, attester qc	hitele, bizonyító ereje van vmlnek
fond		sur q	GR	+	-	compter sur q	számít, alapít vkire
force		-	GR	+	+	forcer	erőszakot alkalmaz
force		de qc	GR	+	+	avancer	erőteljesen halad vmi által
fortune		-	GR	-	+	s'enrichir, avoirl du succès	meggazdagszik, sikere van
froid		dans le dos	GR	+	+	causer une peur Intense	rettetésben tart
front		à q	GR	+	+	affronter q	szembeszáll vkivel
fureur		-	PR	+	+	~florès	nagy népszerűségnek örvendő
gaffe		-	GR	+	+	se méfier	ügyel, résen van
grâce		à q	GR	+	+	gracier q	megkegyelmez vkinek
grâce		à q de qc	GR	+	+	dispenser q	megkímél vmitől vkít
gras		-	GR	+	+	ne pas ~ malgre	nem bőjtől
grief		de qc à q	PR	+	+	reprocher q	hibájául ró fel, sérlemez vkinek vmit
halte		-	GR	-	+	s'arrêter	megáll, pihenőt tart
hommage		de qc à q	PR	-	+	~cadeau par respect	tiszteletből vkinek ajándékoz vmit
(grand) honneur		à q	GR	+	+	honorer q	megtisztel vkít
honte		à q de qc	GR	-	+	porter honte à q	szégyent hoz vkire vmi miatt
horreur		à q	GR	-	+	horrifier q	undort kelt
illusion		à q	PR	-	+	illusionner	megtéveszt vkít, illúziót kelt
(bonne, impression grande)		sur q	GR	-	+	impressionner q	(jó/nagy) hatással vkire
Injure		-/à q	GR	-	+	Injurier q	megsért vkít
irruption		quelque part	PR	-	+	envahir qc	beront vhova

FAIRE	Előre- ige	Főnév helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
		Justice		à q/ de qc	GR	+	+	punir q	igazságot szolgáltat vkinek
		largesse		de qc	GR	-	des	~don	végére jár vminek bőkezűen osztogatja az adományokat
		lit	commun	avec/à part	GR	-	+	faire ménage ensemble avec q ~ à part	közösen hál vkivel külön hál
		litière		de qc	PR	+	-	négliger qc	semmibe vesz, nem törődik vmivel
		loi		-	GR	-	+	avoir force de loi	törvényerejű, törvényes, mértadó
		machine	arrière	-	PR	-	+	reculer	meghátrál
		maigre		-	GR	+	+	jetner	bőjtől
		main	basse	sur qc	GR	+	+	voler qc	ellop, megkaparint vmit
		maison	nette	-	GR	+	+	mettre tout le monde à la porte	elbocsátja a személyzetet
	(grand)	mal		à q/à q de+inf	PR	+		blessar q (moralement)	fájdalmat okoz vkinek, rosszat tesz vkivel
		mal		au ventre à q/de+inf	GR	+	-	dégouter q	felfordul a gyomra vmi miatt, undorodik vmitől
		mal		au coeur à q/de+inf	GR	+	-	écoeurer q	undort kelt vkiben
		marche	arrière	-	GR	-	+	se reculer	visszavonul
	bon	marche		de qc/q	GR	+	+	ne pas en faire grand cas	könnyen túlad vmin, fittyet hány vmire
		mention		de qc	PR	-	+	mentionner qc	megemlékezik vmiről említést tesz vmiről

XX

FAIRE Előre- íge helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
ménage	commun	avec q	TF	+	+	~lit commun avec q	egy fedél alatt él vkivel
(bon, ménage mauvais)		avec q	GR	-	+	s'entendre bien/mal	jól/rosszul fér meg vkivel
merveille		-	PR	-	+	émervéiller q	csodát művel, remekel
métier		de qc	GR	-	de+Inf	travailler comme q	foglalkozik vmivel
mauvaise, mine		à q	GR	-	+	accueillir froidement	hidegen, barátságatlanul, szívesen fogad vkit
froide, bonne		de+Inf	GR	+	+	~semblant de+Inf	úgy tesz mintha
mine		-	GR	-	+	avoir l'air triste	rosszkedve van vkinek
grise, triste		à mauvais/en		+	+	~contre mauvais fortune, bon cœur	jó képet vág a dologhoz
mine							
miracle		-	GR	+	un	~merveille	csodát tesz
mouche		-	GR	+	+	toucher juste	tellbe talál, célt ér
montre		de qc	GR	+	+	montrer qc/~parade	mutogat, fitogtat vmit
mystère		de qc	GR	-	+	cacher qc	titkolózik
nauffrage		au port	GR	-	+	~balle, rater	egy hajszálon múlt meghiúsulnak tervvel a cél előtt
nombre		-	GR	+		~partie de qc	statisztál, ott van, bele számít
obstacle		à qc	GR	-	+	empêcher de+Inf	megakadályoz vmit, gátat vet vminek
oeuvre	utile	-	GR	-	+	travailler utilement	hasznos munkát végez
oeuvre	de ses	dix doigts	-	-	+	travailler dur	erő, munka sokat győz
office	de q	de q	GR	+	-	remplacer q	helyettesít vkit
ombre	à q	à q	GR	-	+	inquiéter q, assombrir q	elszomorít, nyugtalanít vkit

FAIRE ige	Előre- helyezett melléknév	Fónév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
opposition				à qc	PR	-	+	s'opposer à	kifogásol, ellenez vmit
outrage				à q/qc	PR	-	+	outrager q,qc	megsért vmit, vkit
parade				de qc	GR	+	+	~montré, montrer, étaler qc	figogtat vmit
part				à q(de qc)	GR/PR	+	+	partager qc	megoszt vmit, értesít vkit vmiről
partie			(Intégrante)	de qc	GR	-	-	appartenir à qc	(szerves) részét képezi vminek
patte				de velours	PR	+	+	~semblant,	alattomosan jó képet vág vmihez,
peau		neuve		-	PR	+	+	~mine de	behúzza a karmalt, meghunyászkodik
peine				à q /à+inf	GR	-	~de la~	changer de peau, faire table rase	átvedlik
pénitence				-	PR	+	+	peiner q	új életet kezd
pendant				- /à q,qc	PR	+	+	être triste de+inf	szenvedést okoz vkinak
peur				- /à q	GR	-	+	se repentir ses péchés	síralmas dolog vmit tenni
pièce				à q	PR	+	+	constituer le paire de	vezekel
piéd		neuf		-	GR	+	une	effrayer q	párját képezi vminek vkivel
platié				à q	GR	(des)~s-s	+	~échec à q	megljeszt vkit
place				à q	GR	+	+	accoucher de q	megtáncoltat, megtréfál vkit
place				à q	PR	+	+	avoir pitié de	világgra hoz vkit
place		nette		à q	PR	+	+	être remplacé(e) par	szánalmat kelt, síralmas
					PR	+	+	~maison nette	felvált vki vkit
(grand) plaisir				à q/à q de+inf	GR	+	+	plaire à q	kiköltözködik, elbocsát mindenkit
présent				de qc à q	PR	-	+	offrir qc à q	vkinek kedvébe jár
pression				sur q	GR	-	+	presser q	odaajándékoz vmit vkinek
preuve				de qc	TF	+	+	prouver qc, montrer qc	nyomást gyakorol vkire tanújelét adja vminek

FAIRE ige	Előre- helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
prime			-	PR	+	+	apporter un avantage	kelendő, kapós
profession			de qc	PR	+	+	professer qc, exercer qc	nyíltan megvált vmit, hivatásszerűen új vmit
profit			de qc	GR	-	du	profiter de qc	hasznot hajt vmiből
provision			de qc	PR	-	+	s'approvisionner de qc	tartalékol, készletet tölt fel
question			-	GR	+	+	poser un difficulté	vmi vitás, kérdéses
rage			-	GR	+	+	sévir	pusztít, dühöng
raison			à q	GR	+	+	~justice à q	elégítetelt szolgáltat vkinek
rapport			de qc	GR	-	-	rapporтер qc	beszámol, jelentést tesz vmiről
recette			-	PR	+	+	avoir du succès	1. jó bevételre tesz szert 2. sikere van
réflexion				GR	-	+	réfléchir	elmélkedik
référence			à q/qc	GR	-	à qc	~allusion à qc, renvoyer à q/qc	utal vkire/vmire
reproche			à q de q	GR	-	des~s	reprocher qc à q	szemrehányást tesz vkinek vmitért
réponse			à q	GR	-	une	répondre à q	válszol vkinek
retour			à q	PR	-	+	retourner	visszatér vhová
ripaille			-	PR	+	+	~bamboche, ~bombarce, ~bonne chère	dőzsöl, eszik-iszik
risette			à q	GR	-	+	rioter	nevetgél vkire
route			-/avec q	GR	-	+	voyager ensemble avec q	utazik vkivel
route			-	GR	-	+	s'égarer	téved
scandale			-	GR	-	+	~éclat	botrányt okoz
semblant			de+Inf/ que+ind.	GR	+	+	~mine de + inf	színel, úgytesz hogy/mintha
sensation			-	GR	-	+	~du bruit	feltűnést kelt

FAIRE Előre- Főnév ige helyezett melléknév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bóvítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
serment		de qc/de+Inf	GR	-	+	Jurer sur qc/par qc/de+Inf	esküszik vmlre
signe		à q/de qc	GR	+	+	signaler qc à q	jelez vkinek hogy..., értesít vkit vmiről
signe		de+Inf/ que+Ind	GR	+	+	~	~
silence		-	GR	-	+	garder le silence	hallgat
souche		-	GR	+	+	fonder une famille	családot alapít
soumission		-/sa	GR	-	sa	se soumettre à	behódol
suite		à q	GR	+	+	suivre	folytatása vmlnek
surface		-	PR	-	+	apparaître	felbukkan, felszínre kerül
table		-	GR	+	+	recommencer tout	újrakezd, előlről kezd
tache	rase	-/d'huile	GR	+	+	tacher, entacher qc	foltot ejt/ egyre tovább terjeszkedik
tapisserie		-	PR	+	+	ne pas danser au bal	petrezselymet árul (bálban)
tête		-/à qc/q	GR	-	+	tenir tête, ~front	szembeszáll vkivel
toilette		-	GR	+	+	se faire beau	kicsinosítja magát
tort		à q/à de qc	GR	+	+	nulre à q	rosszat tesz, árt vkinek
trafic		-/de q	GR	-	+	trafiquer de qc	megkárosít vkit vmivel
trempette		-	PR	+	+	se tremper rapidement dans l'eau	vmivel kereskedik, üzérkedik megmártózik
trêve		à qc	TF	+	+	cesser de + inf	abbahagy vmit, szüneteltet
usage		de qc	PR	+	+	utiliser, se servir de qc	felhasznál (jól, rosszul)
bon (mauvais)		-	GR	+	+	se dépêcher	siet
vlnalgre		à q	GR	+	+	violenter q	kényszerít vkit, erőszakot követ el vki ellen

FAIRE íge	Előre- helyezett melléknév	Főnév	Hátra- helyezett melléknév	Közvetett bővítmény	Forrás	REY DEL	Eckhardt FMSZ	Francia ekvivalens	Magyar
mauvais bon	visage			à q	GR	+	+	faire bonne figure	klímerten viselkedik
	visite			à q	GR	-	+	visiter, rendre visite à q	vklt meglátogat
	voeu			de qc/de+Inf	GR/TF	-	+		fogadalmat tesz vmire/hogy
	volte-face			-	GR	-	+	changer	hirtelen megváltozik
(bon)	voyage			-	GR	-	+	voyager	(jól) utazik

✓

- Muller 1979 Muller, Ch.: Langue française et linguistique quantitatif. Édition Slatkine, Genève.
- Noszkó 1791 Noszkó A.: Virág szó-tár. Pest.
- O. Nagy 1977 O. Nagy G.: A magyar frazeológiai kutatások története. in "Nytud. Ért." 95. szám. Akadémiai Kiadó. (82)
- O. Nagy 1973 O. Nagy G.: Abriss einer funktionellen Semantik. Budapest. (81-87)
- O. Nagy 1976 O. Nagy. G.: Magyar szólások és közmondások. Budapest.
- O. Nagy 1954 O. Nagy. G.: Mi a szólás? in "MNY. L.", 120. szám (396-408), MNyTK. 87. szám. (7)
- Pedersen-Spang-
Hanssen-Vikner 1970 Pedersen, F., Spang-Hanssen, I., Vikner, R.: Fransk syntaks. København.
- Pottier 1978 Pottier, D.: Recherches sur l'analyse sémantique en linguistique et en traduction mécanique. Publiées par Faculté des Lettres de Nancy II. (74)
- Pradez 1970 Pradez, E.: Dictionnaire des gallicismes les plus usités. Payot, Paris.
- Proust 1969 Proust, M.: Du côté de chez Swann. Gallimard, Paris. (232)
- Quillet 1977 Quillet, A.: Dictionnaire Encyclopédique. Publié sous la direction de R. Mortier, Librairie Aristide Quillet, Paris.
- Rákossy 1878 Rákossy S.: Gallicizmusok és szinonímák. Budapest.
- Rat 1974 Rat, M.: Dictionnaire des locutions françaises. Larousse, Paris. (5-8)
- Rey 1993 Rey, A.: Dictionnaire des expressions et locutions. 2e éd. Dictionnaire Le Robert, Paris. (5-7)
- Rey 1987 Rey, A.: Le lexique: Image et modèle. Du dictionnaire à la lexicologie, A. Colin, Paris. (193)

- Robert 1989 Robert, P.: Le Grand Robert de langue française. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. 2e éd. tome 4., Dictionnaire Le ROBERT, Paris. (1106)
- Robert 1984 Robert, P.: Le Petit Robert de langue française. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Dirigé par A. Rey - J. Rey-Debove, Dictionnaire Le ROBERT, Paris.
- Rothemberg 1974 Rothemberg, M.: Les verbes à la fois transitifs et intransitifs en français contemporain. The Hague-Paris.
- Saussure 1969 Saussure, F., de: Cours de linguistique général. 3e éd. Paris.
- Sörös 1995 Sörös A.: Verbes hongrois et locutions verbales françaises. in "Acta Romanica, Tomus XV, Studia Lexicographica III." Szeged.
- Suès 1912 Suès, S.: Exercices pratiques sur les gallicismes. 4e éd. Larousse, Genève-Neuchâtel-Vevey-Montreux-Berne. (5)
- Szaitz 1788 Kis magyar frazeológia. Pozsony.
- Szenczi Molnár 1611 Szenczi Molnár M.: Dictionnarium Ungarico-Latinum. Hanau.
- Taraba 1990 Taraba, J.: Fonction distinctive des mots-outils dans les locutions idiomatiques française. in "Philologica Zbornik Filozoficky Fakulty Univerzity Komenskeho", Bratislava. (125-149)
- Temesi 1980 Temesi M.: A magyar nyelvtudomány. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Tolnai 1910 Tolnai V.: A szólásokról. in "MNyTK". 12. szám, Budapest (3-57)
- Végh-Rubin 1986 Végh B. - Rubin P.: Gallicizmusok. 5000 francia szó és kifejezés. 4. kiadás, Terra Budapest.
- Waldner 1940 Waldner K.: Gallicizmusok gyűjteménye. Budapest.

RÉSUMÉ

Ce travail a pour but d'expliciter le mécanisme locutionnel, avec le verbe FAIRE complété par un substantif, qui se déroule progressivement en plusieurs phases.

L'expression libre, première phase du mécanisme se caractérise par la totale indépendance entre FAIRE et son substantif complément et par la possibilité de les échanger contre des éléments synonymiques. Le verbe FAIRE joue le rôle de pro-verbe, dont les correspondants verbaux ont un champ sémantique plus resserré et une utilisation stylistique plus exacte.

La phase suivante s'illustre par une certaine interdépendance des éléments. Dans les constructions à verbe opérateur, l'élément nominal est morphologiquement lié au verbe. Le verbe opérateur FAIRE, comme auxiliaire lexical, sélectionne plusieurs types de structures verbales et joue un rôle restrictif sur le plan lexical.

Dans les locutions présentant la structure [FAIRE+N_{artØ}] cette interdépendance entre FAIRE et les substantifs devient de plus en plus solide sémantiquement et syntaxiquement, à tel point qu'elles peuvent former un ensemble insécable. Mais cette unité de sens et de forme peut subir des variations. Il faut en effet faire la distinction entre les expressions idiomatiques à éléments figés, sémantiquement opaques et syntaxiquement compactes, des expressions à verbe support où l'élément nominal permet la compréhension, et dont la forme syntaxique apparemment fixe peut être dissoute par l'introduction des éléments supplémentaires (déterminants, adjectifs). Seules les locutions non commutables saturées ont la possibilité de devenir des idiomes. Ainsi beaucoup de locutions verbales ne sont-elles pas assimilables à ce groupe, malgré leur forme syntaxiquement semblable mais néanmoins décomposable. Cette analyse des constructions [FAIRE+N_{artØ}] veut mettre à jour leurs différents degrés sur l'échelle locutionnelle.

BIBLIOGRÁFIA

- Bally 1905 Bally, Ch.: Précis de stylistique française.
A. Eggimann & Cte Libraires-Editeurs, Genève. (87, 88, 91)
- Bally 1909 Bally, Ch.: Traité de stylistique française. Heidelberg.
- Bally 1951 Bally, Ch.: Traité de stylistique française. 3e éd.
Klincksieck, Genève-Paris. (66, 72, 74, 87, 166)
- Baróti Szabó 1803 Baróti Szabó D.: A magyarság virágai. Komárom.
- Bauer 1892 Bauer S.: A szólamód. Lőcse.
- Bárdosi 1986 Bárdosi V.: De fil en aiguille. Kalandozás a francia szólások világában. Les locutions françaises: recueil thématique et livre d'exercice. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bárdosi 1989 Bárdosi V.: Les locutions françaises en 150 exercices. Egyetemi jegyzet, Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bernard 1974 Bernard, G.: Les locutions verbales françaises.
in "La linguistique" n°10, P.U.F., Paris. (4-18)
- Björkman 1978 Björkman, S.: Le type avoir besoin. Étude sur la coalescence verbo-nominale en français. Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis. (23-26, 76)
- Brunot 1965 Brunot, F.: La pensée et la langue. Masson et CIE éditeurs, Paris. (163, 220)
- Bertrand du Chazaud 1971
Bertrand du Chazaud, H. du.: Nouveau dictionnaire des synonymes. Tchou-Hachette, Paris.
- Curat 1982 Curat, H.: La locution verbale en français moderne. Les Presses de l'Université Laval, Québec. (18)
- Donato 1973 Donato, J.: Dictionnaire de la linguistique/dirigé par Mounin, G./ Paris. (206)
- Dubois 1965 Dubois, J.: Grammaire structurale du français: nom et pronom. Larousse, Paris. (46)

XXVII

Eckhardt 1981	Eckhardt S.: Francia-magyar szótár. 4. kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest.
Erdélyi 1846	Erdélyi J.: Népdalok és mondák, Pest.
Erdélyi 1851	Erdélyi J.: Magyar közmondások, Pest.
Galisson 1976	Galisson, R. - Coste, D.: Dictionnaire de didactique des langues. Hachette, Paris. (316)
Giry-Schneider 1978	Giry-Schneider, J.: Les nominalisations en français: l'opérateur FAIRE dans le lexique. Droz, Genève.
Giry-Schneider 1977	Giry-Schneider, J.: Constructions à verbe opérateur. in "Le Français dans le monde", n°129. (22-34)
Guillaume 1970	Guillaume, G.: Leçons de linguistique de Gustave Guillaume (1945-46). Série C. Publiées sous la direction de Roch Valin, Walter Hirtl et André Joly. Presses de l'Université Laval, Québec. (152)
Guillaume 1975	Guillaume, G.: Le problème de l'article et sa solution dans la langue française. (Hachette, Paris, 1919. Seconde édition, Nizet-Paris, P.V.L., Québec).
Guillaume 1992	Guillaume, G.: Leçons de linguistique de Gustave Guillaume (1938-39). Publiées par Roch Valin. Presses de l'Université Laval et Paris, Klincksieck-Québec. (42-43)
Guiraud 1973	Guiraud, P.: Les locutions françaises. 4 ^e éd. P.U.F., Paris. (5-7, 11)
Gougenheim 1974	Gougenheim, G.: Système grammatical de la langue française. D'Artrey, Paris. (133)
Gougenheim 1971	Gougenheim, G.: Une catégorie lexico-grammaticale: Les locutions verbales. in "Études de linguistique appliquée" (56-64), Paris.

XXVIII

Grevisse 1964	Grevisse, M.: Problèmes de langage 1-2. Gembloux, Duculot, Paris. (596)
Grevisse 1975	Grevisse, M.: Le bon usage. 10 ^e éd. Gembloux, Duculot, Paris.
Hadrovics 1995	Hadrovics L.: Magyar frazeológia. (Történeti áttekintés), Akadémiai Kiadó, Budapest.
Harris 1970	Harris, Z. S.: The elementary transformations papers in structural and transformational linguistics. Dordrecht.
Imbs 1980	Imbs P.: Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIX ^e et du XX ^e siècles, Publiés sous la direction de Paul IMBS. Édition du Centre National de la Recherche Scientifique, 8 ^e tome, Paris.
Juhász 1977	Juhász J.: A frazeológiai egységek néhány kérdésé. in "Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből", Nyelvtud. Ért., 40. szám, (71-79).
Juhász 1981	Juhász J.: A magyar frazeológiai egységek osztályozása. Kand. diss., Budapest. (73, 83, 91-92, 97-98).
Károly 1970	Károly S.: Általános és magyar jelentéstan. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Kis Viczay 1713	Kis Viczay P.: Selectiora adagia Latino-Hungarica. Bártfa.
Lafaye 1841	Lafaye P.: Dictionnaire des Synonimes. Larousse, Paris.
Lafleur 1984	Lafleur, B.: Dictionnaire des expressions. Ottawa. (7)
Lafleur 1991	Lafleur, B.: Dictionnaire des locutions idiomatiques françaises. Ottawa. (9)
Marcello-Nizia 1966	Marcello-Nizia, C.: Les verbes supports en diachronie. Le cas du français. in "Langages", n°121, Larousse, Paris.
Moignet 1974	Moignet, G.: Systématique de la langue française. Klincksieck, Paris.
Molnár 1919	Molnár I.: Conversations et locutions usuelles des langues. Szeged.